

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Michaela Příhodová

Závět'
Testament

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Občanské právo hmotné

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. 2. 2016

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání ani jiného ani stejného titulu.

Mgr. Michaela Příhodová

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé rigorózní práce panu prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za poskytnutí podnětných rad, jakož i za jeho podporu a čas, který mi v průběhu zpracování práce věnoval.

Obsah

Úvod	7
1. Charakteristika závěti	11
1. 1 Závěť jako pořízení pro případ smrti	11
1. 2 Obecná charakteristika závěti	16
1. 3 Obecné náležitosti závěti	18
2. Výklad závěti	21
3. Závěť ve vztahu k nepominutelnému dědici.....	25
4. Připadnutí pozůstalosti dědicům	30
5. Uvolněný podíl.....	33
6. Obsahové náležitosti závěti.....	35
6. 1 Obecně	35
6. 2 Negativní závěť	42
6. 3 Datování závěti	45
6. 4 Podpis závěti.....	47
6. 5 Vedlejší doložky v závěti	49
6. 5. 1 Podmínky	54
6. 5. 2 Doložení času	58
6. 5. 3 Příkaz	59
6. 6 Povolání vykonavatele závěti	67
6. 6. 1 Osoba vykonavatele závěti	67
6. 6. 2 Vznik funkce vykonavatele závěti.....	68
6. 6. 3 Zánik funkce vykonavatele závěti	70
6. 6. 4 Práva a povinnosti vykonavatele závěti.....	72
6. 7 Povolání správce pozůstalosti.....	74
6. 7. 1 Osoba správce pozůstalosti.....	74

6. 7. 2	Vznik funkce správce pozůstalosti	75
6. 7. 3	Zánik funkce správce pozůstalosti.....	76
6. 7. 4	Práva a povinnosti správce pozůstalosti	77
6. 8	Náhradnictví	80
6. 8. 1	Obecně o náhradnictví.....	80
6. 8. 2	Zřízení náhradnictví.....	82
6. 8. 3	Zánik náhradnictví.....	83
6. 9	Svěřenské nástupnictví	84
6. 9. 1	Obecně o svěřenském nástupnictví.....	84
6. 9. 2	Zřízení svěřenského nástupnictví	92
6. 9. 3	Zánik svěřenského nástupnictví	94
6. 9. 4	Práva a povinnosti dědiců při svěřenském nástupnictví.....	96
6. 10	Další instituty, které lze spojit s pořízením závěti.....	101
7.	Subjekty závěti	107
7. 1	Pořizovací způsobilost na straně zůstavitele	107
7. 2	Dědická způsobilost na straně dědice	112
8.	Účinky omylu.....	116
9.	Formy závěti	119
9. 1	Závěť ve formě soukromé listiny	120
9. 2	Závěť ve formě veřejné listiny	125
9. 3	Závěť pořízená s úlevami	127
9. 3. 1	Soukromé privilegované závěti	128
9. 3. 2	Veřejné privilegované závěti	130
10.	Mlčenlivost.....	136
11.	Zrušení závěti	138
11. 1	Pořízení nové závěti.....	139

11. 2 Odvolání závěti	141
11. 2. 1 Výslovné odvolání závěti	142
11. 2. 2 Odvolání závěti mlčky	142
11. 3 Obnova dřívější závěti	148
11. 4 Neúčinná zrušovací doložka	150
Závěr	151
Seznam zkratk	154
Seznam použité literatury	155
Resumé.....	161
Abstrakt	162
Abstract.....	163
Klíčová slova.....	164
Keywords	164

Úvod

Smrt člověka je životní událost, u které nelze přesně určit, kdy nastane. Zánikem existence fyzické osoby člověka jedna skupina práv a povinností zaniká a druhá skupina nadále trvá. Jak napsal Emil Svoboda: „*Člověk zemře, ale majetek jeho trvá.*“¹ Práva a povinnosti v této druhé skupině mají po smrti člověka další osud. Zpravidla ho určuje zákon sám, u jiných zákon umožňuje, aby tento osud byl určen jejich nositelem. Tuto možnost dává zákon tím, že člověk může za svého života učinit pořízení pro případ své smrti a jejím prostřednictvím určit svým právům a povinnostem cestu, kterou si přeje, aby se daly. „*Smysl pořízení pro případ smrti záleží v pokračování osoby zemřelého a v realizaci jeho poslední vůle.*“²

Na úvod si lze položit otázku, proč se člověk rozhodne pro sepsání závěti, co člověku slouží jako podnět? V běžném životě lze nalézt podnětů k sepsání závěti hned několik. Obecně jako podnět slouží zůstavitelův pocit, že si někdo zaslouží jeho majetek. Individuálně tak reaguje na nějakou situaci či okolnost, která mu posloužila jako iniciativa k tomu, aby si zvážil, jaký si přeje osud pro svůj majetek po své smrti. Zůstavitel se dále rozhodne sepsat závěť až v okamžiku, kdy nastane nějaká událost, která ho donutí uvažovat o budoucím osudu svého majetku. Například jestliže mu zemře jediná sestra a již nemá žádného zákonného dědice. Jako další podnět zůstaviteli slouží výzva někým z jeho okolí, aby sepsal závěť. V takové situaci může být reakce zůstavitele i taková, že se nahněvá a odkáže svůj majetek někomu jinému. Zpravidla ji pořídí i ten, kdo má povolání, u kterého je vyšší míra rizika předčasné smrti následkem úrazu. Například voják z povolání, který se účastní na zahraničních operacích v oblastech, jako je Afghánistán, Súdán a další. Jako motivace k sepsání závěti může dále sloužit chování zůstavitelových potomků. Jestliže zůstavitel považuje svého potomka za nehodného jeho majetku, sepíše závěť ve prospěch jiného potomka, či jiné osoby. Dále se objevují závěti, které jsou sepsány unáhleně zůstavitelem, který je ve starším věku. Takový zůstavitel má svou představu, jaký mají mít k němu vztah jeho potomci a další osoby jemu blízké,

¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 7.

² Konference: Proměny dědického práva, společné jmění manželů, přednáška Zásady dědického práva, rozdíly v přístupech starého a nového zákoníku, Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, Ostrava, 24. dubna 2012

a pokud mu v nějakém pokynu odporují, za řešení může považovat pořízení závěti ve prospěch někoho jiného.

Na tomto místě bych chtěla upozornit, že existují i situace, kdy člověk nepořizuje závěť, ačkoli to lze jen doporučit. Demonstruji to na praktickém případě. Zemře-li dítě, které má již svůj majetek a nemá ještě manželku a děti, jeho zákonnými dědici jsou jeho matka a otec. Je-li mu jeden z jeho rodičů již mnoho let vzdálen, měl by myslet na své zákonné dědice a pro takový případ pořídit závěť. Nastoupí-li vzdálený rodič na pozici zákonného dědice, pro toho druhého rodiče je to velice nepříjemná situace. Ze zákona mu jeho podíl nelze upřít i přesto, že své dítě například několik let neviděl, nestaral se o něj, ba dokonce měl na něho nepříznivý vliv a o jeho životní rozvoj se vůbec nezasloužil.

Obdobně lze sepsání závěti doporučit osobám, které spolu žijí, dosud neuzavřeli manželství, nemají děti, ale již mají naspořený majetek. Jedná se o problematiku určení spolužijící osoby, která dědí v druhé dědické třídě. Spolužijící osobou je osoba, která se zůstavitelem žila nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a z toho důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána výživou na zůstavitele.³ Jedná se o osoby, které spolu fakticky žijí, ale pouze formálně nesplňují podmínku manželství, proto nedědí v první dědické třídě. Vzhledem k četnosti takových případů u nás by bylo nevhodné a nespravedlivé takové osobě upřít právo na pozůstalost. Zásadní problém u spolužijící osoby je v dokazování, zda splnila zákonné podmínky, zejména, zda pečovala o společnou domácnost. Případný spor o to, zda určitá osoba splňovala tyto podmínky je spor skutkový, který je řešen podle § 170 ZŘS. Notář jako soudní komisař není oprávněn sám tento spor rozhodnout.⁴ Proto, aby se takovému dokazování vyhnulo, doporučila bych sepsat závěť ve prospěch spolužijící osoby a následné dokazování je tím vyloučeno. Konkurenty v druhé dědické třídě spolužijící osoby jsou rodiče zůstavitele a ti si někdy nepřejí, aby po jejich potomku dědila spolužijící osoba.⁵ Bude-li ve prospěch spolužijící osoby sepsána závěť, rodiče již nemohou spolužijící osobu z dědění vyloučit.

³ § 1636 OZ

⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. června 1998, sp. zn. 24 Co 207/98-60

⁵ Viz medializovaný případ: *Přítelkyně zesnulého hokejisty Vašíčka může podle soudu dědit* [online]. idnes.cz, 19. prosince 2014 [cit. 21. června 2015]. Dostupné na <http://revue.idnes.cz/pritelkyně-zesnuleho-hokejisty-vasicka-muze-dedit-fx2/lidicky.aspx?c=A141219_140449_lidicfky_zar>.

Jak je vidět, problematika institutu závěti je velice široká. Pojímá v sobě nejen zákonná pravidla, ale i osudy lidí, kterých se týká. Vždy se v praxi nabízí otázka, proč se zůstavitel rozhodl sepsat závěť, proč obsahuje určitá zůstavitelova přání a jaký má dopad na osoby jemu blízké.

Ze své praxe již vím, že pozůstalostní řízení je pro člověka velmi citlivá záležitost, se kterou se každý za svůj život setká. Proto problematika závěti byla vždy aktuální a stále je. Dovolím si poznamenat, že zájem o závěti s účinností OZ dokonce mírně vzrostl. Dokazuje to i veřejný internetový průzkum, ve kterém byla veřejnost dotazována, zda uvažuje o tom, že sepíše závěť. Zde 69,5 % čtenářů odpovědělo, že uvažuje sepsat závěť, 16,2 % čtenářů odpovědělo, že o tom neuvažuje a 14,3 % čtenářů odpovědělo, že závěť již sepsanou má.⁶ Aktuálnost problematiky závěti a výše uvedené otázky mne motivovaly k tomu věnovat tuto práci právě institutu závěti.

Práce je zaměřena nejen na teoretickou část problematiky závěti, zákonnou úpravu, ale i na část související s praxí, a to nejen ze strany pořizovatele, ale i notáře. Proto cílem této práce je především zjistit, zda je tato problematika v zákoně upravena srozumitelně pro běžnou veřejnost, zda dnešní úprava slouží skutečným potřebám lidí, zda je ze strany veřejnosti projevován zájem o pořízení závěti a na druhé straně také zda dnešní úprava vyhovuje lidem, kteří s ní pracují, zejména notářům.

Dále je cílem práce najít odpovědi na otázky, jak se v oblasti závěti projevila zásada dědického práva posílení autonomie vůle zůstavitele, co přinesla dnešní úprava závěti oproti předchozí právní úpravě a zda dnešní právní úprava závěti přinesla zlepšení.

Jednotlivé kapitoly jsou uspořádány tak, aby práce obsahovala problematiku závěti jako ucelený celek. Ze zákonné úpravy závěti účinné od 1. 1. 2014 vyplouvají postupně na povrch otázky, jejichž odpovědi nejsou stále jednoznačné. Na tyto otázky se pokusím najít odpovědi, a to za užití nejen účinného znění zákona, aktuálních komentářů a článků, ale i literatury, která se pojí k zákoníku, ze kterého OZ čerpal, a to je zejména OZ1811. Vzhledem k tomu, že OZ je účinný krátkou dobu a s předchozím

⁶ Anketa byla uveřejněna na: *Vydědím tě, hrozí rodiče dětem. Ale není to tak jednoduché.* [online]. novinky.cz, 12. listopadu 2015 [cit. 1. prosince 2015]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/domaci/386106-vydedim-te-hrozi-rodice-detem-ale-neni-to-tak-jednoduche.html>>. Celkem hlasovalo 2.790 čtenářů.

OZ1964 byl v některých částech shodný, je užita i literatura pojící se k tomuto občanskému zákoníku. Současně je průběžně poukázáno na zřetelné rozdíly mezi OZ a OZ1964.

1. Charakteristika závěti

1.1 Závěť jako pořízení pro případ smrti

Závěť je řazena mezi pořízení pro případ smrti. Pojem pořízení pro případ smrti se do našeho právního řádu vrací z OZ1811, kde poslední pořízení bylo definováno jako *„pořízení, kterým zůstavitel zůstavuje jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jeho část.“*⁷ Do skupiny posledních pořízení OZ1811 zahrnoval pouze závěť a dovětek.⁸ Dnes OZ v § 1491 obsahuje pouze jejich výčet. Lze ho obecně definovat jako právní jednání, kterým zůstavitel sám pro případ své smrti pořídil vlastním projevem vůle. Jedná se tedy o projev vůle zůstavitele, kterým vyjadřuje, jak si přeje, aby bylo s jeho majetkem naloženo v případě, že zemře.

Všechna pořízení pro případ smrti dávají zůstaviteli volnost v tom smyslu, že není nucen řešit svou majetkovou situaci ještě za svého života. Nemusí převádět svůj majetek do vlastnictví jiného, přeje-li si, aby na druhé straně stála konkrétní osoba. Postačí, aby v tomto smyslu pořídil pro případ své smrti, a jeho vlastnické právo přejde na danou osobu až okamžikem jeho smrti.

Dle OZ se dědí na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona. Zásadní rozdíl mezi těmito dědickými tituly je v jejich právní síle. Ta určuje jejich pořadí v případě, kdy tyto tituly působí vedle sebe. Konkrétně lze toto pořadí dovodit z § 1673 odst. 1 OZ, který říká: *„Proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřanou co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný. Proti dědici, který se opírá o závěť nepopřanou co do pravosti, se odkáže k podání žaloby každý zákonný dědic.“*⁹ Za nejsilnější dědický titul OZ tedy považuje dědickou smlouvu. To má za následek, že dědic ustanovený dědickou smlouvou má přednost nejen před dědicem ze zákona, ale i dědicem ze závěti. Závěť je druhým nejsilnějším dědickým titulem, proto závětní dědic má přednost před zákonným dědicem. Tyto dva dědické tituly nejlépe

⁷ § 552 OZ1811

⁸ Dědickou smlouvu OZ1811 jako třetí delační důvod upravoval v § 1249 a násl. v hlavě dvacátéosmé věnující se satebním smlouvám.

⁹ Za pojem „pravost“ je považována skutečnost, že soukromá listina pochází od toho, kdo je v ní uveden jako vystavitel. Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 617/99 uvedený v ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, č. 3, s. 4.

vystihují vůli zůstavitele. Až nedojde-li k dědické posloupnosti dle dědické smlouvy ani závěti, přichází na řadu zákonná posloupnost, objektivní právní norma. Současná právní úprava formálně tuto posloupnost nedodržuje, protože na prvním místě upravuje závěť, až následně dědickou smlouvu a zákon. Tento postup je odůvodňován tím, že závěť je považována za obvyklejší a četnější dědický titul a že dědická smlouva se ze závěti vyvinula. Závěť je tedy považována za obecný institut dědického práva ve vztahu k dědické smlouvě, a to nejen díky její povaze, ale i pro její možnosti využití.¹⁰ Nelze také opominout, že dle předchozí právní úpravy byla závěť jediným možným způsobem pořízení pro případ smrti. Je samozřejmé, že závěť je i dnes nejobvyklejší institut, a to zejména pro její obecnou známost, pro jednodušší pořízení, pro které není zapotřebí asistence dalších osob a také pro její jednodušší formu zrušení, kde postačí pouze projev vůle samotného zůstavitele. Závěť je považována i za nejdůležitější pořízení pro případ smrti a dle odborníků z praxe jím i do budoucna zůstane.¹¹ Dědická smlouva je pro laickou veřejnost institut zcela nový a teprve se dostává do jejího povědomí, proto její využití nebude tak časté. V praxi je známo jen několik případů sepisování dědické smlouvy, ale je otázkou, zda si u veřejnosti za nějaký čas dědická smlouva nezíská přízeň.

Pořízením, kterým ustanovuje sám zůstavitel své dědice, popřípadě činí jiná opatření pro případ své smrti, je závěť, dědická smlouva a dovětek. V tomto pořadí jsou výslovně řazeny v § 1491 OZ, což neodpovídá výkladu, který je popsán výše.¹² Domnívám se, že by bylo vhodnější dát tuto úpravu do vzájemného souladu, ale pro odbornou veřejnost zabývající se touto oblastí občanského práva tato nesrovnalost již nečiní výkladové problémy. Vzhledem k tomu, že nelze tento výčet mít za taxativní, za pořízení pro případ smrti lze považovat také prohlášení o vydědění, povolání vykonavatele závěti a povolání správce pozůstalosti, protože zůstavitel těmito právními jednáními projevuje svou vůli, jak má být s jeho majetkem naloženo po jeho smrti.¹³ Aby byl výčet kompletní, nelze zde neuvést příkaz k započtení na povinný díl a na dědický

¹⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 67.

¹¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 53.

¹² Ačkoli na tento nesoulad v právní úpravě bylo několikrát poukazováno, nedošlo již k nápravě. Například v článku: KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 5, s. 157. Zde byl tento nesoulad označen za rušivě působící.

¹³ ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, č. 3, s. 3.

podíl, dále institut odkazu, kterým zůstavitel zřizuje pohledávku na vydání určité věci, nebo na zřízení určitého práva, a smlouvu o zřeknutí se dědického práva. Implicitně lze za pořízení pro případ smrti považovat i darování pro případ smrti.

Na tomto místě bych výše uvedená pořízení pro případ smrti rozdělila dle dvou kritérií, a to podle jejich obsahu a podle počtu subjektů. Z hlediska obsahu, tedy následků, které způsobují, lze tato pořízení rozdělit do tří základních skupin. Do první skupiny pořízení, kterými se zakládá právo na pozůstalost nebo odkaz, patří závět', dědická smlouva a dovětek. Do druhé skupiny pořízení, která mají opačný účinek, která zabraňují založení práva na pozůstalost či odkaz, náleží smlouva o zřeknutí se dědického práva, prohlášení o vydědění a negativní závět'. Do této skupiny lze zařadit i příkaz k započtení, který může dle okolností také vyloučit osobu z nabytí dědického podílu. Třetí skupinu tvoří pořízení, která nezakládají ani nezamezují vzniku dědického práva či práva na odkaz, a jsou jimi povolání vykonavatele závěti a povolání správce pozůstalosti. Podle počtu participujících subjektů lze pořízení pro případ smrti rozdělit na jednostranná a dvoustranná. Mezi jednostranná pořízení se řadí závět', dovětek, prohlášení o vydědění, negativní závět', příkaz k započtení, povolání vykonavatele závěti a povolání správce pozůstalosti. Mezi dvoustranná pořízení patří smlouva o zřeknutí se dědického práva a dědická smlouva. Závět' je tedy jednostranné pořízení pro případ smrti zakládající právo na pozůstalost.

S pořízením pro případ smrti úzce souvisí důležitá zásada dědického práva, a to zásada pořizovací volnosti.¹⁴ Dle této zásady může zůstavitel pro případ své smrti o svém majetku rozhodnout zcela libovolně. K jeho projevu vůle mu občanský zákoník umožňuje užít institutu závěti nebo dědické smlouvy. Z této zásady plyne úcta k zůstaviteli. Je to právě on, kdo byl vlastníkem majetku, o kterém se rozhoduje v řízení o pozůstalosti, proto by jeho poslední vůle měla být respektována. Takovýto přístup platí nejen mezi odbornou veřejností, ale je zaručen i na ústavní úrovni, a to v čl. 11 LZPS, který říká, že „*dědění se zaručuje*.“ Zaručuje se tím nejen realizace práva dědice dědit majetek po zůstaviteli, ale také ochrana pro zůstavitele, že jeho pozůstalost bude podle jeho pořízení pro případ smrti soudním komisařem projednána. Zásada pořizovací volnosti má

¹⁴ Již v římském právu platila přednost zůstavitelovi vůle před zákonem. Zákon nastupoval až tehdy, nepořídil-li zůstavitel pořízení pro případ své smrti. Viz KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 266.

subjektivní charakter a není zcela neomezená. Jako kontradikce zde stojí objektivní zásada nucenosti, jejíž prvotní smysl spočívá v ochraně rodinných vztahů. Konkrétně se jedná o důslednou ochranu osob, které zákon označuje jako nepominutelné dědice, kteří mají právo podílet se na pozůstalosti svým povinným dílem, který jim ze zákona náleží, a to i proti vůli zůstavitele.¹⁵ OZ za nepominutelné dědice považuje děti zůstavitele, a pokud nedědí, pak jejich potomky.¹⁶ Účelem je ochrana zůstavitelových potomků, a to zejména těch nezletilých, a zároveň zachování části majetku v rodině. Toto omezení zůstavitelovy volnosti pořizovat ve prospěch nepominutelného dědice výslovně upravuje OZ již v úvodních ustanoveních věnujících se pořízení pro případ smrti. Zůstavitel nesmí pořídit tak, aby zkrátil jeho povinný díl, který mu ze zákona náleží. Dle zákonného znění mu povinný díl nenáleží v případě, zřekne-li se dědického práva nebo je-li zůstavitelem platně vyděděn. K tomuto výčtu lze ještě doplnit, že nepominutelnému dědici nenáleží povinný díl také tehdy, je-li dědicky nezpůsobilý nebo jestliže odmítl dědictví, aniž by si vyhradil právo na povinný díl. Jestliže pořízení pro případ smrti odporuje tomuto omezení, náleží nepominutelnému dědici jeho povinný díl.

Pro pořízení pro případ smrti dále platí zpřísnění podmínek pro povolání osoby za dědice či odkazovníka, poskytuje-li zůstaviteli zdravotnické či sociální služby.¹⁷ V takovém případě je nutné dodržet formu veřejné listiny, jinak je povolání neplatné. Zákon výslovně říká, že jde o situace, kdy byl zůstavitel v péči zařízení, kde jsou poskytovány zdravotnické nebo sociální služby. Nemusí být tedy zůstavitel hospitalizován přímo v konkrétním zařízení. Platí to i tehdy, kdy zůstavitel přijímá péči zařízení tak, že žije ve své domácnosti, kam pečovatelka dochází, aby mu služby poskytla. Důvodem je snaha ochránit vůli zůstavitele před vlivem takového zařízení, aby nepodlehл pocitu závislosti a neučinil neuvážené či zkratkovité rozhodnutí, třeba i pod nátlakem. Vůle zůstavitele musí být projevena svobodně, v klidu a bez závislosti na jiných osobách.¹⁸ Tato obava směřuje především k sociálním zařízením, zejména domovům pro seniory. S tím, že zůstavitel žil před svou smrtí v domově pro seniory, se

¹⁵ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 11, s. 1203. Nověji se tyto zásady nazývají zásada individualizace a familiarizace. Viz HORÁK, Ondřej. Tzv. Nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 381.

¹⁶ § 1643 odst. 1 OZ

¹⁷ Jedná se o zcela nové ustanovení, které neobsahoval žádný dřívější občanský zákoník.

¹⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: *Sagit*, 2012, s. 613.

běžně v řízení o pozůstalosti setkáváme. Zůstavitel v péči tohoto zařízení je v situaci, kdy zaměstnanec, ošetřující sestra, lékař nebo ten, kdo se o něj stará, může vyvíjet nátlak tak, že na oplátku za svou péči si požádá, aby mu něco ze svého majetku po své smrti zanechal. Zůstavitel vděčný za takovou péči a starostlivost může cítit povinnost se takové osobě odvděčit. Proto zákon požaduje formu notářského zápisu, účast notáře, objektivní osoby, aby bylo zjištěno, zda zůstavitel v tu chvíli pořizuje s rozvahou, vážně a bez donucení, zda se jedná opravdu o jeho vůli, a aby obsah pořízení byl v souladu se zákonem. V tomto ustanovení lze shledat i preventivní charakter. Osoby poskytující takovéto služby zákon upozorňuje, že jejich případné zneužití situace pořizovatele bude kontrolováno a takové právní jednání se může setkat s neúspěchem. Dále je také potřeba, aby ze strany notáře bylo v maximální možné míře zjištěno, zda zůstavitel je v takovém psychickém a zdravotním stavu, že je plně schopen posoudit předpokládané skutečnosti.

Výjimka z výše uvedeného pravidla je připuštěna v případě, kdy zůstavitel byl z takového zařízení propuštěn a má možnost pořídit bez obtíží ve formě veřejné listiny. Nepořídí-li zůstavitel v takové situaci nové pořízení, dal tím najevo, že chce ponechat své pořízení v platnosti a nemusí pořizovat nové. Dojde k dodatečnému „zhojení“ nedostatku formy pořízení pro případ smrti. Dle důvodové zprávy možnost „*bez obtíží*“ musí být posuzována dle subjektivního hlediska a musí být přihlédnuto k zůstavitelovu zdravotnímu stavu a dalším skutečnostem. Toto omezení platí pouze pro závěť a dovětek, nikoli pro dědickou smlouvu, protože se jedná o dvoustranné právní jednání, které nelze jednostranně změnit.¹⁹

Na tomto místě se nabízí otázka, jak posoudit holografní závěť, kterou zůstavitel pořídil soukromou listinou ve výše uvedeném zařízení ještě za účinnosti OZ1964, zemřel za účinnosti OZ a nebyl schopen například pro svůj zdravotní stav pořídit již jinak? Taková závěť dle mého názoru zůstává v platnosti, i když není pořízena ve formě veřejné listiny. Zejména na tuto situaci nedopadají přechodná ustanovení OZ a pro zůstavitele by jiné řešení působilo značnou nejistotu.

Z hlediska řízení o pozůstalosti musí pořízení pro případ smrti vyjít najevo při prvním řízení, nikoli později. Vyjde-li najevo až po právní moci usnesení, jímž bylo řízení

¹⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 614.

o pozůstalosti skončeno, nemá již žádný vliv na okruh dědiců. „*Při dodatečném projednání dědictví soud nemůže ("nikdy") znovu zjišťovat okruh účastníků a měnit tak okruh zůstavitelových dědiců stanovený již v původním řízení, a to ani v případě, že vyjdou najevo nové skutečnosti, např. bude-li dodatečně objevena závěť.*“²⁰

1. 2 Obecná charakteristika závěti

Závěť obecně slouží zůstaviteli k realizaci jeho svobodného rozhodnutí, jak si představuje, aby bylo naloženo s jeho majetkem pro případ jeho smrti. Jejím prostřednictvím se nejvíce projevuje zůstavitelova svobodná vůle. V závěti může zůstavitel určit za dědice osoby, kterých si nejvíce váží a dle jeho rozhodnutí si zaslouží, aby na ně přešlo zůstavitelovo vlastnické právo k pozůstalosti. To, koho určí dědicem, je pouze na samotném zůstaviteli. Nemusí se jednat pouze o osoby v rodinném či příbuzenském vztahu k zůstaviteli, které jsou dědici ze zákona, ale i osoby, se kterými je zůstavitel spřízněný z jiného důvodu. Může se jednat o osoby, se kterými byl v nejužším styku, zejména se kterými měl vztah přátelství či lásky. Na základě svého rozhodnutí může za dědice prosadit například i osoby právnické a nadace, které mají právní subjektivitu. Ve výsledku by jeho rozhodnutí mělo být racionální, uvážlivé a také spravedlivé.

OZ již explicitně uvádí definici, co je závěť.²¹ „*Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.*“ Jedná se tedy o jednostranné právní jednání, tedy takové, které koná člověk sám, aniž je zapotřebí souhlasu jiné osoby. Z definice dále vyplývá, že závěť je projev vůle zůstavitele, který je kdykoli odvolatelný.²² Základní obsahovou náležitostí závěti je určení dědice či více dědiců a jejich podílů na pozůstalosti, popřípadě i zřízení odkazu odkazovníku.

²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. 21 Cdo 4290/2013

²¹ Dříve byla definice závěti pouze dovozována teorií. Viz ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 271.

²² Viz kapitola 11. 3 Odvolání závěti

Právo povolat dědice je osobním právem zůstavitele, proto ho nelze svěřit jinému, ani zákonnému ani smluvnímu zástupci.²³ Nelze tedy, aby sám zůstavitel pověřil osobu, která by v případě jeho smrti určila dědice. Z pořízení i zrušení závěti je vyloučen i opatrovník ustanovený soudem osobě, která byla omezena ve svéprávnosti.²⁴ Tímto je dáno najevo, jaké má závěť významné postavení oproti ostatním právním jednáním, kde je zastoupení zpravidla možné. OZ výslovně vylučuje i pořízení společné závěti s jinou osobou, tedy i s manželem. Zde tedy OZ nepřevzal úpravu OZ1811, který výslovně v § 1248 umožňoval manželům pořídit jednu společnou závěť, ve které se navzájem ustanovili za dědice. Zákazem společné závěti je chráněna vůle zůstavitele před jejím ovlivněním další osobou. Pokud ale chtějí osoby učinit vzájemné právní jednání pro případ své smrti, je možné v tomto smyslu sepsat dvě samostatné závěti, ve kterých jeden druhého navzájem povolá pro případ své smrti, popřípadě mohou uzavřít dědickou smlouvu. Nelze opominout uvést, že společnou závěť upravuje dnes již účinné evropské nařízení o dědictví, a to jako jeden z dědických titulů.²⁵

Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi důležité rozhodnutí zůstavitele, které má rozsáhlé právní důsledky, je požadováno, aby zůstavitel svou vůli projevil s takovou určitostí, o které nemůže vzniknout pochybnost. Nejen tedy, že musí učinit toto právní jednání osobně, ale nepostačuje, pokud zůstavitel pouze přisvědčí určitému návrhu, který mu byl předložen. Zůstavitel tedy nemůže pouze vyslovit souhlas s návrhem závěti, nebo pouze přikývnout na takový návrh. Musí se tedy jednat o výslovné právní jednání zůstavitele, které je vyjádřeno slovy. V opačném případě by bylo právní jednání považováno za neplatné a nepřihlíželo by se k němu.

Závěť je právní jednání mortis causa, z čehož vyplývá, že zůstavitel projevuje svou vůli za svého života, ale účinek nastává až po jeho smrti, tedy až v okamžiku, kdy nemůže podat jakékoli vysvětlení či odůvodnění pořízení své závěti. To má zejména

²³ „Při testamentech i dědických smlouvách musí se státi projev vůle osobně zůstavitelem; je vyloučeno zastoupení dobrovolné i nucené.“ Viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 90.

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

²⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení. Toto nařízení vstoupilo v účinnost 17. srpna 2015. Společnou závěť výslovně definuje jako závěť ustanovenou dvěma či více osobami v jedné listině.

důsledek, že otázka, zda splňuje závěť zákonné požadavky, se posuzuje k okamžiku jeho smrti, nikoli v době pořizování závěti, v době průběhu či skončení řízení o pozůstalosti. Kdy nastává okamžik smrti? V právu je za okamžik smrti považován okamžik, kdy dojde k úplné mozkové smrti. Je potřeba zde reagovat na dnešní vývoj medicíny. Ta je stále vyspělejší a dokáže s okamžikem smrti v určitých situacích manipulovat. „*Na EEG není žádná aktivita, srdce a plíce se zastaví a do těla přestane proudit krev. Přesto jsou lékaři schopni vrátit pacienta zpátky do života.*“²⁶ Tuto problematiku řešil Vrchní zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem, který uvedl: „*Znamená to, že jestliže jsou funkce srdce a funkce dýchání uměle udržovány, neznámá to ještě, že mozkové funkce nefungují. Okamžik smrti tedy nastane, až případným odpojením od přístrojů a následnou biologickou smrtí*“²⁷ Stejně tak je to s právními důsledky, které nastávají až v momentě úmrtí zůstavitele, do té doby z pořízení nikomu, ani zůstaviteli, nevznikají žádná práva ani povinnosti. Stav, který je tu v okamžiku smrti zůstavitele, je rozhodný i pro další skutečnosti, zejména pro to, zda jsou živí dědici zůstavitele ustanovení v závěti a jsou tedy způsobilí dědit, zda tito dědici k okamžiku smrti jsou nezletilí či zletilí, a co tvoří zůstavitelovu pozůstalost. Zůstavitel musí být vlastníkem majetku v pozůstalosti ke dni smrti, okolnosti nastalé později na to nemají vliv. Například pokud zůstavitel před svou smrtí převedl nemovitost, kterou zahrnul jako předmět pozůstalosti do závěti, nelze dovozovat, že i přesto zůstavitel chtěl, aby se ustanovený dědic stal vlastníkem takové nemovitosti.²⁸

1. 3 Obecné náležitosti závěti

Závěť jako poslední pořízení musí naplňovat tři obecné náležitosti. Musí obsahovat zůstavitelovu vůli pořídit pro případ své smrti, zůstavitel musí být způsobilý pořizovat a musí být dodržena zákonem požadovaná forma. Jednotlivé náležitosti jsou postupně rozebrány v následujícím textu práce.

Pro závěť platí nejen speciální ustanovení věnující se dědickému právu, ale i obecná ustanovení věnující se právnímu jednání v § 551 a násl. Zůstavitelova vůle musí

²⁶ *Okamžik smrti* [online]. ceskatelevize.cz, 2014 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10559907705-okamzik-smrti/21438255750/t>>.

²⁷ Usnesení Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu n. M. ze dne 11. července 1997, sp. zn. 20 W 254/95 uveřejněno v *Ad Notam*, 1998, roč. 2, str. 48.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1977/2001

být tedy skutečná, vážná, určitá a srozumitelná. Jestliže by tyto náležitosti závěť nesplňovala, jednalo by se o zdánlivé právní jednání, ke kterému se nepřihlíží.

Základem každého právního jednání je, aby obsahovalo vůli osoby, která takto právně jedná, v závěti tedy vůli zůstavitele. Vůle zůstavitele musí být skutečná. Skutečná vůle zůstavitele může absentovat tak, že se jedná o projev, který obsahuje vůli zůstavitele, ale je projevena mimovolně nebo obsahuje vůli osoby odlišné od zůstavitele. Za mimovolní projev je považováno mluvení ze spaní. Typickým příkladem nahrazení vůle zůstavitele vůlí někoho jiného je fyzické násilí. „*Výhruška, již učinil syn měsíc před zřízením poslední vůle, že zůstavitelka nebude mít pokoje v hrobě, neodkázal-li mu jistou sumu, může zakládati důvod neplatnosti porřízení pro donucení.*“²⁹ Tento případ je nutné odlišit od pouhého přemlouvání nebo slibování zůstaviteli. Tato jednání ještě zůstavitelovu vůli nenahrazují, pouze ji mohou ovlivnit, což nemá na platnost závěti následně vliv.

Vůle zůstavitele je vážná, jestliže chce jejím prostřednictvím vyvolat odpovídající právní následky. Nechce-li takové právní následky způsobit, které obsahovala jeho projevená vůle, nejedná se o vážnou vůli. Typickým příkladem je projev učiněný v žertu, při hře apod. Pokud by například v rámci nějaké společenské hry měl někdo za úkol sepsat závěť, nebude se samozřejmě považovat za platnou, jelikož byla sepsána z legrace.

Aby bylo možné zjistit konkrétní obsah projevu vůle zůstavitele a zejména právní následky, které má jeho vůle způsobit, tedy koho ustanovuje za dědice a k jaké části pozůstalosti, je zapotřebí, aby jeho projev vůle byl srozumitelný a určitý. Nesrozumitelný projev vůle je tehdy, nelze-li pochopit jeho obsah. V závěti se můžeme setkat například s nečitelným písmem, nebo užitím cizího jazyka, kterému dědici nerozumí. V konkrétním případě lze tuto vadu odstranit. U nečitelného písma lze užít znalostí grafologa, který by dovedl takové písmo rozluštit, a u užití cizího jazyka si vyžádat soudní překlad závěti. Lze, aby závěť přeložil notář, zná-li cizí jazyk, ve kterém je závěť sepsána? Dle mého názoru by takový postup byl v rozporu se zákonem. Notář je nezávislý a nestranný, a aby bylo v řízení o pozůstalosti zachováno rovné postavení stran, je potřeba si obstarat překlad od osoby, která se nijak nepodílí na řízení a která je schopna předložit objektivní

²⁹ Rozhodnutí c. k. nejvyššího soudu ze dne 17. dubna 1907, č. 3205

překlad. Neurčitý projev vůle je tehdy, nevyplývá-li ze závěti konkrétně a jasně, kdo je dědicem a k čemu ho zůstavuje.³⁰ Vzhledem k tomu, že závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, je zapotřebí, je-li to možné, neurčitost a nesrozumitelnost v určitých případech překlénout výkladem. Tento postup utvrzuje i § 1502 OZ, dle kterého se má ve všech případech, kdy se zůstavitel při určení dědických podílů zřejmě přepočtl, provést rozdělení pozůstalosti tak, aby byla vůle zůstavitele co nejlépe naplněna.

Dále závěť nesmí svým obsahem a účelem odporovat dobrým mravům i zákonu samotnému a jejím obsahem nesmí být nemožné plnění.³¹ Nemožnost plnění je dle mého názoru potřeba posuzovat nejen obecně, ale i ve vztahu k určitému dědici. Typickým příkladem nemožného plnění je takové, které neexistuje, například zůstavitel přikáže dědici, aby někomu dal modré z nebe, kus slunce apod. Pokud ale zůstavitel do závěti napíše příkaz, aby dědic svému bratrovi koupil osobní automobil značky BMW, ale syn není natolik finančně zajištěn, aby si to mohl dovolit, vzniká otázka, zda je možné ho na základě zůstavitelova příkazu ke koupi nutit. Zůstavitel musí být k právnímu jednání způsobilý a závěť učinit ve formě, která je předepsaná zákonem. Nedodržení těchto zákonných požadavků způsobuje neplatnost závěti.

Při pořizování závěti musí být zůstavitelova vůle i prostá podstatného omylu a mylné pohnutky. Jestliže dojde k takovému nesouladu zůstavitelovy vůle se skutečností, má to za následek neplatnost ustanovení v závěti, kterých se to týká.³²

³⁰ K této problematice blíže kapitola 6. Obsahové náležitosti závěti

³¹ § 547 OZ

³² K této problematice blíže kapitola 8. Účinky omylu

2. Výklad závěti

Závěť je právní jednání, proto je potřeba respektovat i ustanovení věnující se obecné úpravě výkladu právního jednání. Při výkladu se na právní jednání má spíše hledět jako na platné než jako neplatné.³³ Tuto zásadu považuji za velice důležitou pro výklad závěti, proto je potřeba ji mít stále na paměti.

Zůstavitelova vůle je to nejcennější, co by se mělo prostřednictvím dědického práva realizovat, proto právě na výklad závěti je potřeba klást velký důraz, aby zůstavitelovo přání bylo co nejlépe splněno. U závěti jsou rozšířeny základní zásady uvedené u výkladu právního jednání, podle kterých se právní jednání posuzuje podle jeho obsahu, vnějšího projevu vůle, a dále také podle smyslu, který se jeví stranám, kterým je právní jednání určeno.³⁴ Je potřeba závěť vyložit tak, aby co nejvíce bylo vyhověno vůli zůstavitele.³⁵ Nelze tedy interpretovat závěť pouze podle slov, která zůstavitel do závěti zahrnul, tedy podle toho, co konkrétně v závěti navenek projevil, ale podle toho, co skutečně vnitřně chtěl, podle jeho úmyslu.³⁶ Vedle slovního výkladu je tedy potřeba posoudit všechny rozhodné skutečnosti, za kterých byla závěť pořízena. Obdobný výklad byl dovozován Nejvyšším soudem i za účinnosti OZ1964, který o této problematice mlčel. Nejvyšší soud svým rozsudkem stanovil: „*K posouzení skutečné vůle pisatele závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle znění textu listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele. Okolnosti případu jsou skutečností existující vně vlastního projevu vůle, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma. Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev vůle je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.*“³⁷

Na tomto místě bych se pozastavila nad konkrétním rozsudkem Nejvyššího soudu z roku 2011, který se vzhledem k výše uvedenému zákonnému požadavku na interpretaci vůle zůstavitele dle mého názoru již neuplatní. Jednalo se o případ, kdy zůstavitelka

³³ § 574 OZ. OZ1964 neobsahoval ustanovení věnující se výkladu právních jednání.

³⁴ § 555 a 556 OZ

³⁵ § 1494 odst. 2 OZ

³⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 75.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86

sepsala závěť za účelem zajištění dluhu. Konkrétně zůstavitelka v závěti odkázala své lesní pozemky bance, která ji poskytla úvěr. Tento úvěr byl zajištěn prostřednictvím zástavy lesních pozemků zůstavitelky. Zůstavitelka dodatečně přistoupila ke změně dodatku úvěrové smlouvy, a to tak, že nahradila podmínku předložení životního pojištění jako zajištění úvěru sepsáním závěti ve prospěch banky. Žalobkyně uvedla hned několik argumentů, na základě kterých tento projev zůstavitelky měl být považován za neplatný: 1) závěť je jednostranný projev vůle na rozdíl od zajištění závazku, který je dvoustranný projev vůle, 2) majetek v závěti převyšuje výši úvěru a 3) banka nemá právní osobnost, a proto není způsobilým dědicem. Soud s žalobkyní souhlasil, že se jedná o neplatné právní jednání a uvedl, „protože sepsání za účelem zajištění dluhu se přičí smyslu závěti jako institut dědického práva, jde o právní jednání, které svým účelem obchází zákon.“³⁸ Dnes zůstavitel může v závěti učinit i jiná opatření než ustanovení dědice, proto dovozují, že bude moci i zajistit dluh na případ svoji smrti. Převyšoval-li by ale majetek v závěti nad výši úvěru, myslím si, že převyšující část by bylo vhodné ponechat dědicům ze zákona, popřípadě, byli-li by určeni další závětní dědici, samozřejmě jim, protože mají před zákonnými dědici přednost. Soudím tak proto, že bance by měla postačit výše zajištění, která pokryje poskytnutý úvěr a neměla by mít z toho další prospěch. Tak jako ve výše uvedeném rozsudku by již soudy neměly rozhodovat, měly by více respektovat vůli zůstavitele.

Konkrétně se upřednostnění zůstavitelovy vůle před doslovným výkladem projevuje v OZ na dvou místech: v určení výkladu slov užitých v závěti a v úpravě účinků omylu. Při výkladu slov užitých v závěti je rozhodující, jaký význam si navykl spojit s těmito určitými slovy zůstavitel. Ten může mít s určitými slovy spojen zvláštní, sobě vlastní smysl.³⁹ Jestliže zůstavitel nepřikládal slovům užitých v závěti specifický význam, vyloží se slova podle toho, jaký je jejich obvyklý význam. Zde si dovoluji uvést příklad z praxe. Zůstavitel, který v závěti zůstavuje dědici byt, ve skutečnosti se může jednat o členský podíl v bytovém družstvu. Z tohoto příkladu zcela zřejmě vyplývá, že si zůstavitel zvykl členský podíl v družstvu nazývat pojmem byt. Na druhou stranu podíváme-li se ale na toto ustanovení ze strany případných dědiců, je jim tím připuštěna možnost dokázat, že zůstavitel měl na mysli určitými slovy vyjádřit něco jiného

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2992/2009

³⁹ § 1494 odst. 2 OZ

a převrátit tak jeho slova ve svůj prospěch. Druhý případ nadřazení skutečné vůle zůstavitele nad doslovným zněním závěti se projevuje v případě omylu uvedeného v závěti. Jestliže se jedná o podstatný omyl, který je způsoben pouze tím, že osoba nebo věc je nesprávně popsána, nemá takový omyl za následek neplatnost závěti.⁴⁰ Tímto je zůstavitelova vůle chráněna před překrucováním jeho projevu účelovým výkladem. Z uvedených požadavků na výklad závěti vyplývá zásada posílení zůstavitelovy vůle. Tato zásada vyplývá ale i z dalších ustanovení OZ.⁴¹

K posílení zůstavitelovy autonomie vůle zákon přispívá také tím, že zůstavitel může v závěti poukázat na obsah jiné listiny. Poukáže-li zůstavitel v závěti na obsah jiné listiny, která splňuje náležitosti závěti dle § 1494 odst. 1 OZ, má taková listina i stejné právní účinky. Poukáže-li zůstavitel v závěti na obsah jiné listiny, která nesplňuje požadavky závěti, lze její obsah užít k vysvětlení zůstavitelovy vůle, aby byla co nejpřesněji zjištěna. K objasnění některých údajů v závěti lze takto užít například jeho deník, který si pravidelně psal, jeho seznam obrazů, sbírek a nemovitostí, nebo geometrický plán, který k závěti přiložil. Z těchto listin může být například patrný den, měsíc a rok, kdy byla závěť pořízena, bližší upřesnění některého předmětu pozůstalosti, nebo vysvětlení, co si zůstavitel navykl spojovat s určitým pojmem, který použil v závěti a může vzbuzovat pochybnosti. Jako pomůcku k objasnění obsahu závěti lze užít i předchozí odvolanou závěť, pokud na ni zůstavitel v závěti odkázal.⁴²

S respektem k zůstavitelově vůli souvisí i rozšíření možností, jak může pořídit pro případ své smrti. Již v závěti může uvést podmínku, doložení času nebo příkaz, a ty musejí být dědicem splněny, pokud povolaný dědic chce, aby mu náleželo dědické právo. Zůstavitel také může povolat náhradníka, svěřenského nástupce, vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti. Může spolu se závěti také zřídit odkaz, svěřenský fond, nebo s ní sloučit vydědění či započtení.⁴³

⁴⁰ § 1530 odst. 2 OZ

⁴¹ § 1506, § 1509, § 1646 odst. 3, § 1693 odst. 2, § 1694 odst. 1, § 1696 odst. 1, § 1697 odst. 1, 2 OZ

⁴² PIHERA, V. K některým otázkám evropské úpravy nabídek převzetí. *Právní rozhledy*, 2005, č. 19, s. 215–216.

⁴³ Dle důvodové zprávy obsahovala předchozí právní úprava princip opovržení vůle zůstavitele, protože jeho možnosti, jak pořídit pro případ smrti, byly velice omezené. Viz ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 47.

Tento respekt k zůstavitelově vůli vychází ze samotného postavení zůstavitele jako vlastníka. Zůstavitel byl vlastníkem svého majetku, který svým celoživotním úsilím nashromáždil a jako každý vlastník má právo s ním libovolně nakládat nejen za svého života, ale i pro případ své smrti. On má právo dle svého uvážení určit, kdo si zaslouží vstoupit do jeho majetkových práv a stanovit si pro to i podmínky.

Při sepisování závěti na zůstavitele působí emoce, proto může dojít k chybám, se kterými je zapotřebí se racionálně vypořádat, protože zůstavitel již nemá možnost k tomuto pořízení dodat vysvětlení.

Dojde-li ke sporu o výklad obsahu závěti zůstavitele, který vychází z rozdílných tvrzení o okolnostech rozhodných pro posouzení dědického práva, vzniká spor o dědické právo a soud postupuje dle § 168 a násl. ZŘS.⁴⁴ Soud tedy odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou.

Z hlediska výkladu se nabízí otázka, jak posoudit závěť, která je na několika listech papíru, které nejsou spojeny? Dle mého názoru je nutné posoudit v konkrétním případě několik kritérií. Zejména, zda se jedná o stejný druh papíru, tedy jeho gramáž, rozměr a barvu. Dále by měly být porovnány vlastnosti písma na všech listech papíru, zda jsou shodné, tedy jeho velikost, sklon, vázání, šířka, tlak a hranatost. Za prvořadé kritérium považuji zjištění, zda na sebe navazuje smysl textu na jednotlivých listech papíru. Při konečném rozhodování, zda vyhodnotit takový projev zůstavitele za platný či neplatný, by se mělo přihlídnout k základní zásadě právního jednání občanského práva, dle které se na právní jednání má hledět spíše jako platné než neplatné. Rozhodnutí bude v konkrétním případě vždy subjektivní.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2428/2003

3. Závěť ve vztahu k nepominutelnému dědici

V této kapitole se nejprve pozastavím nad otázkou, kdo je nepominutelný dědic a jaká je míra jeho ochrany.

Dnešní právní úprava v § 1643 OZ považuje za nepominutelné dědice děti zůstavitele a nedědí-li, tak pak jejich potomky.⁴⁵ Nepominutelný dědic není dědic v pravém slova smyslu, ale je považován za věřitele těch, které zůstavitel povolal za své dědice a odkazovníky.⁴⁶

Nabízí se otázka, zda by neměli být nepominutelnými dědici rodiče nebo také manžel zůstavitele.⁴⁷ Tato otázka byla předkládána na několika odborných seminářích a zmíněna v několika odborných článcích.⁴⁸ Dle mého názoru rodiče nastupují jako dědici ze zákona v praxi jen v odůvodněných případech a velice zřídka. Považuji to tak za správné a v ostatních případech jim ochrana nemusí být poskytována. Je tomu tak zpravidla v situacích, kdy jejich dítě zemře v mladém věku, kdy ještě nevytvořilo značný majetek, nepořídilo závěť a do pozůstalosti nepřipadá skoro žádný majetek. V ostatních případech, kdy dítě předemře před svými rodiči a nesešlo závěť, je tu již někdo jiný, kdo se o jeho majetek více zaslouží, a to jeho děti a manžel. Rodiče v době, kdy dítě zanechává po sobě majetek, jsou obvykle již sociálně zabezpečeni a ochranu ve formě povinného dílu nepotřebují. Dle OZ1811 rodiče nastupovali jako nepominutelní dědici v případech, kdy zůstavitel nezanechal žádné potomky. I tuto úpravu považuji dnes za nadbytečnou.

Manželovi, vrstevníkovi zůstavitele, tomu by v případě úmrtí druhého manžela určitá spravedlivá ochrana být poskytnuta měla. Manžel, v řízení o pozůstalosti již vdovec/vdova, je osoba, která si zaslouží část majetku z pozůstalosti a dle mého názoru k ní dochází vypořádáním společného jmění manželů. Není-li společné jmění manželů

⁴⁵ OZ1964 upravoval okruh dědiců shodně.

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. května 1931, sp. zn. Rv II 211/30

⁴⁷ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 10.

⁴⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Dědické právo - návrat k evropským standardům* [online]. pravni-symposium.cz, 2011[cit. 5. ledna 2015]. Dostupné na <<http://www.pravni-symposium.cz/files/Ke%20stažení/Právní%20symposium%202011%20přednášky/BednárPS2011Dědické%20právo,%20návrat%20k%20evropským%20standardům.pdf>>, ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 668., HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, č. 3, s. 284.

modifikováno, vypořádává se tak, že jedna polovina jejich majetku připadá pozůstalému manželovi a druhá polovina do pozůstalosti. Tento postup považuji za dostačující ochranu. V praxi se setkáváme i s případy, kdy o takovou formu ochrany manžel již nestojí a chce, aby veškerý jejich majetek byl předmětem pozůstalosti a nabyli ho přímo jejich potomci.

Nepominutelní dědici mají právo na povinný díl, a to nezletilý potomek tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu a zletilý potomek jednu čtvrtinu jeho zákonného podílu. Povinný díl má povahu pohledávky nepominutelného dědice, jedná se o právo na vyplacení peněžité částky v hodnotě jeho povinného dílu vůči závětním dědicům a odkazovníkům. Povinný díl se musí dle zákonných pravidel uvedených v § 1654 až 1656 OZ vypočítat a následně vyplatit. Tato povaha povinného podílu nečiní v praxi obtíže, jedná-li se o pozůstalost, ve které je hotovost a jiné věci malé hodnoty. Je-li v pozůstalosti nemovitost, která tvoří většinový podíl pozůstalosti, dochází k nesnázím. Dědic, který nemá tolik hotovosti, aby nepominutelného dědice vyplatil, a nepominutelný dědic nepřistoupí na přenechání podílu na nemovitosti namísto vyplacení hotovosti, je donucen předmětnou nemovitost prodat. To je pro dědice velice nepříjemná situace, protože se zpravidla jedná o nemovitost, která je rodinným majetkem. V řízení o pozůstalosti je nezbytné tyto účastníky poučit, že jim zákon umožňuje uzavřít dohodu o odbytném. V takové dohodě se dědic ze závěti a nepominutelný dědic mohou domluvit jakkoli. Mohou se například domluvit, že namísto předmětu z pozůstalosti bude nepominutelnému dědici vydáno jakékoli jiné plnění. Nemusí se tedy jednat pouze o předmět z pozůstalosti, například mu nabídne převod vlastnického práva k jiné nemovitosti. Takto uzavřenou dohodu o odbytném musí schválit soud.

Pro tento případ poukážu na příklad z praxe. V notářské kanceláři chce zůstavitel sepsat závět, a to tak, aby jeho jednomu synovi připadla jeho celá nemovitost a druhý syn na ní neměl žádný nárok. Chce tím předejít sporům, které by mohly vzniknout ještě za jeho života. Zůstavitel musí být poučen o institutu nepominutelného dědice, který druhého syna chrání, přestože v závěti na něho nebude pamatováno, a to tak, že má přesto právo na svůj povinný díl, který činí jednu čtvrtinu jeho zákonného dědického podílu. Po tomto poučení zůstavitelé od sepsání závěti leckdy upustí. Toto omezení je nejčastějším důvodem pro nesepsání závěti. Zůstavitel má dnes tedy tři možnosti. V takovém případě může převést majetek již za svého života darovací smlouvou, a takový majetek již do

pozůstalosti nespadá. Tento postup je veřejností nejvíce využíván. Dále může druhého syna vyloučit z jeho práva na povinný díl tím, že ho vydědí. Vydědit ho ale může pouze za situace, že by syn naplnil některý ze zákonných důvodů v § 1646 OZ, což je ve většině případů vyloučeno. S účinností OZ se nabízí ještě třetí možnost, kterou je zřeknutí se dědictví. Jedná se o uzavření smlouvy dědice se zůstavitelem, která umožňuje zůstaviteli za svého života se smluvně předem vypořádat ohledně jeho majetkových poměrů. Dědic se může zříci buď dědictvého práva, povinného dílu, nebo dědictvého práva s výhradou povinného dílu. Zřekne-li se dědictvého práva jako celku, již po zůstaviteli nebude dědit z žádného titulu. Zřekne-li se nepominutelný dědic práva na povinný díl, stává se z něho dědic „opominutelný“. To znamená, že zůstavitel již může pořídit závěť s tím, že jestliže opomine takového dědice, nevznikne mu zákonný nárok na povinný díl. Tato smlouva ale neomezuje zůstavitele pořídit ve prospěch osoby zřeknuvší se práva na povinný díl, může tedy přesto dědit ze závěti. Povolá-li zůstavitel závětních dědiců více, závětní dědici již nejsou vůči zřeknutívíšmu dědici zatíženi výplatou povinného dílu. Nepořídí-li zůstavitel závěť, takovému dědici zůstává postavení zákonného dědice. Ve třetím případě, zřekne-li se nepominutelný dědic dědictvého práva s výhradou povinného dílu, nebude dědit, ale zůstává mu nárok na jeho zákonný povinný díl. Vzhledem k tomu, že se jedná o dvoustranné právní jednání, zříkající se osoba musí se sepsáním smlouvy souhlasit. Smlouva o zřeknutí se dědictvého práva musí mít formu veřejné listiny, v čemž shledávám zejména ochranný význam ve vztahu k zůstaviteli. Pokud by smlouva byla uzavřena v jakékoli jiné formě, byla by neplatná. Zřeknutí se dědictvého práva považuji za velice pro praxi užitečný institut, který dává zůstaviteli další možnost, jak vypořádat své majetkové poměry ještě za svého života. Ačkoli je tento institut víceméně nový, je v praxi již využíván.

Dle mého názoru pokud zůstavitel opomine v závěti některé své dítě, a tím ho chce vyloučit z dědění, zpravidla ví, proč tak činí. Není-li důvod uvažovat o tom, že se jedná o omyl ze strany zůstavitele, měla by být jeho vůle respektována. Mám za to, že zůstavitel nemá vždy povinnost své dospělé potomky zabezpečit. Není povinen jim zanechat část svého majetku jen proto, že to ukládá zákon. Měl by se v konkrétním případě brát zřetel na to, zda nepominutelný dědic měl k zůstaviteli takový vztah, na základě kterého si jeho majetek zaslouží. Neměl by se posuzovat případ tedy pouze podle práva, ale také podle morálky. Je to přeci zůstavitel, kdo rozhoduje o svém majetku, a jak

zákon výslovně říká, mělo by být co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Na tomto místě tedy dochází k rozporu mezi ustavením chránicím vůli zůstavitele a ustanovením chránicím nepominutelné dědice.

Na to navazuje otázka, vyjde-li v pozůstalostním řízení najevo závěť, zda je notář, soudní komisař, povinen pátrat po nepominutelných dědicích zůstavitele, nebo není nezbytné je shánět? Mezi odbornou veřejností panuje názor, že je-li závěť ve formě notářského zápisu, notář nemusí po nepominutelných dědicích pátrat. Naopak, je-li závěť sepsána vlastní rukou, je na zvážení soudního komisaře, zda po zhodnocení pravosti a závažných pochybností usoudí, že je nezbytné nepominutelné dědice předvolat k jednání.⁴⁹ Dle mého názoru by nepominutelný dědic měl být seznámen se závětí a v řízení by mělo být zjištěno, zda ji uznává a zda uplatňuje právo na povinný díl. Předejde se tím nejen pozdější možnosti namítnutí neplatnosti závěti nebo uplatnění práva na povinný díl ze strany nepominutelného dědice, ale také vzniku sporu o vydědění mlčky.

Dále je možné demonstrovat vztah nepominutelného dědice a závěti na dalším praktickém příkladu. Zůstavitel, jehož dědici ze zákona jsou jeho manželka a jejich dva synové, je vlastníkem nemovitosti. Přáním zůstavitele je nemovitost rozdělit mezi syny rovným dílem. Notáři je kladena poté otázka, zda je možné nějakým způsobem ošetřit, aby daná zděděná jedna polovina nemovitosti připadající jednomu ze synů následně nemohla připadnout synově bývalé manželce a jejich dětem. Tato otázka je položena z důvodů rodinných neshod a obavy z nechtěných převodů ze strany synovy bývalé manželky. Mohl by následně tento syn pro případ své smrti povolat závěti ke svému podílu na předmětné nemovitosti svého bratra, a vyloučit tak, aby tuto nemovitost zdědily jeho děti z předchozího manželství? Dnes tomuto přání při sepsání závěti nelze zcela vyhovět. Manželka na danou nemovitost právo nemá, není nepominutelným dědicem. V případě sepsání takové závěti ale nelze opominout, že děti jsou nepominutelní dědici. Mají právo na svůj povinný díl v penězích, ledaže by byly ze zákonných důvodů vydědění. Bude-li mít jejich otec v době své smrti v pozůstalosti majetek, kterým se uspokojí jejich povinný díl, lze vyplatit povinný díl z pozůstalosti a předmětná nemovitost tím bude vyloučena. V takových případech se nabízí otázka, proč je institut

⁴⁹ Školení notářů (přednáška JUDr. Martina Šešiny), Kroměříž, 15. června 2015

nepominutelného dědice? Pokud někdo napsal závěť s tím, že si nepřeje, aby někdo po něm dědil, proč tato vůle není respektována? Proč není takovému přání vyhověno? Již občanský zákoník umožňuje negativní závěť s tím, že zůstavitel prohlásí, že některý dědic jeho pozůstalost nenabude, ale s výjimkou nepominutelných dědiců. I v tomto případě se jeví ochrana nepominutelného dědice jako nevhodná a bránící splnění zůstavitelova přání.

4. Případnutí pozůstalosti dědicům

Pravidla případnutí pozůstalosti dědicům jsou nově stanovena v § 1499 až 1502 OZ. Hlavním zdrojem inspirace pro tato pravidla je OZ1811. Dnes je stanoveno několik výkladových pravidel, dle kterých se postupuje, neprokáže-li se jiná vůle zůstavitele. Jejich cílem je předejít problémům s výkladem obsahu závěti.

První pravidlo se týká situace, kdy zůstavitel povolá v závěti pouze jediného dědice. Povolá-li ho k celé pozůstalosti, náleží mu veškerý majetek, který vyjde v řízení o pozůstalosti najevo. Zůstavitel tak může stanovit jakýmkoli vyjádřením, například „*necht' je jediným mým dědicem můj syn*“. Neurčí-li dědický podíl jediného dědice, je považován za univerzálního dědice a náleží mu celá pozůstalost.⁵⁰ Povolá-li jediného dědice pouze k podílu z pozůstalosti, zbylá její část náleží rovným dílem zákonným dědicům. Zůstavitel tak může učinit projevem „*chci, aby můj syn dostal jednu čtvrtinu mého majetku, a o zbytku nepořizuji*“, nebo „*chci, aby můj syn zdědil osobní automobil a motocykl*“. Tím, že v druhém případě nic dalšího nezmíní, tak dává najevo, že mu velice záleží na tom, aby vlastnické právo k osobnímu automobilu a motocyklu přešlo na jeho syna, a to ostatní si přeje ponechat pro zákonné dědice. V případě, že je povolán dědic současně zákonným dědicem, připadne mu pozůstalost, na kterou má nárok nejen na základě závěti, ale i na základě zákona. Zůstavitel v závěti může naopak vyloučit věci, které nemá jeho jediný dědic zdědit, aniž by určil, komu tyto věci odkazuje. Není-li určena osoba, které mají předmětné věci připadnout, považuje se to za zřízení odkazu zákonným dědicům.⁵¹ Nebude-li jediný dědic ze závěti z jakéhokoli důvodu dědit a zůstavitel mu nepovolal náhradníka, připadne jeho uvolněný podíl dědicům ze zákona.

Následující pravidlo stanovuje postup, je-li povoláno několik dědiců. Jestliže zůstavitel neprojeví vůli, jak má být pozůstalost mezi dědice rozdělena, rozdělí se mezi povolané dědice v závěti rovným dílem. Může tedy vzniknout podílové spoluvlastnictví. Zákonní dědici nemají žádný nárok na pozůstalost. Stejný postup byl dovozován za účinnosti OZ1964 i bez zákonného pravidla. „*Neuzavřou-li dědici dohodu o vypořádání*

⁵⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 78.

⁵¹ § 1594 odst. 1 věta třetí OZ

*dědictví, zákon nepřipouští, aby vypořádání dědictví provedl soud autoritativním rozhodnutím. V usnesení o dědictví soud v tomto případě potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů (tj. procentem nebo zlomkem, tak, jak vyplývají z dědění ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů.*⁵² *„Zákon soudu neumožňuje, aby při rozhodování o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů ukládal dědicům povinnost vzájemných „výplat na dědický podíl“, byť s odkazem na závěť zůstavitele.*⁵³ *Nebude-li některý závětní dědic bez určení podílu z jakéhokoli důvodu dědit a nebude mít stanoveného náhradníka, dojde k akrescenci jeho podílu ostatním závětním dědicům.*

Určil-li zůstavitel všem svým dědicům podíly, a to tak, že není vyčerpána celá pozůstalost, tak obecně platí, že její zbývající část připadne zákonným dědicům. Nedochází tedy k automatickému přirůstání podílu závětním dědicům, protože je nutné respektovat vůli zůstavitele. Ze znění OZ vyplývá, že určil-li zůstavitel závětním dědicům jen určité podíly, má se za to, že jim nechtěl zanechat více. OZ1964 ani jiný postup nepřipouštěl.⁵⁴ Dnešní OZ zákonným dědicům toto právo ale nepřiznává, je-li zřejmé, že zůstavitelova vůle směřovala k tomu, aby jim připadla celá pozůstalost a zůstavitel se pouze přehlédl při výpočtu podílu nebo při určení věci v pozůstalosti. Je tedy potřeba zjistit skutečnou vůli zůstavitele. Tato situace není v běžné praxi nic výjimečného. Například rozdělil-li zůstavitel svůj majetek tak, že svou nemovitostí, vkladní knížky a zlaté šperky rozdělil dvěma dědicům do podílu, ale již v závěti neuvedl svršky, mobilní telefon a hotovost uloženou na depozitním účtu v nemocnici. Zůstavitel se o těchto věcech v závěti nezmínil, protože v době pořizování závěti nevěděl, že budou do pozůstalosti náležet. Dle výše uvedeného ustanovení tento v závěti neuvedený majetek nabývají dědici ze závěti, a to do podílu, jak určuje závěť. Dědici se mohou dohodnout jinak, je-li to zůstavitelem v závěti výslovně povoleno. Zejména by měli být v rámci pozůstalostního řízení upozorněni, že by nebylo vhodné, aby byli podílovými spoluvlastníky věcí, které nelze reálně rozdělit. Dojde-li k tomu, že některý ze závětních dědiců s určením podílu z jakéhokoli důvodu nebude dědit a nebude mít stanoveného náhradníka, připadne jeho podíl zákonným dědicům.

⁵² ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: Komentář - 2. svazek*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1470.

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008

⁵⁴ § 461 odst. 2 OZ1964

Může se také stát, že zůstavitel v závěti přečerpá svou pozůstalost. Aby byla existující pozůstalost spravedlivě rozdělena, podíly všech dědiců se poměrně sníží.

Zůstavitel může také povolat dědice tak, že některým dědicům v závěti určí dědické podíly a jiné povolá bez určení dědických podílů. V takovém případě zákon stanoví pravidlo, že zbytek pozůstalosti se dědicům bez určení podílu rozdělí rovným dílem. Zůstavitel tak může určit: „*Chci, aby jednu pětinu pozůstalosti nabyt Petr, jednu čtvrtinu Pavel a zbývající část Petr s Honzou.*“ Z toho vyplývá, že si zůstavitel přeje, aby zbytek pozůstalosti připadl daným dvěma dědicům, bez ohledu na to, jak je velký. Jestliže nezbude ničeho z pozůstalosti pro dědice ustanoveného bez podílu, srazí se pro něho poměrně ze všech určených podílů taková část, aby obdržel stejně velký podíl, který je roven nejmenšímu zůstavenému podílu. Jsou-li podíly určeny zůstavitelem shodně velké, sníží se jejich podíly tak, aby se dědici bez uvedení podílu dostalo podílu s nimi stejného. Jestliže dojde k tomu, že nebude dědit některý ze závětních dědiců, který nemá povolaného náhradníka, jeho uvolněný podíl přiroste ostatním dědicům, které zůstavitel povolal bez určení podílu.

Ve prospěch zůstavitelovy vůle je zákonem také určeno pravidlo, dle kterého, přepočtl-li se zřejmě zůstavitel v rozdělení pozůstalosti, bude přidělena pozůstalost tak, aby byla jeho vůle co nejlépe naplněna. Například rozdělil-li zůstavitel pozůstalost na zlomky tak, že nějaká část zbude, a je-li zřejmé, že ji chtěl rozdělit celou, nepřipadá tato zbylá část zákonným dědicům, ale těm, kteří byli povoláni k dědění podle v závěti určených podílů. Na druhou stranu, rozdělí-li zůstavitel více, než mu náleží, například pro pět dědiců určí podíl o velikosti jedné čtvrtiny, je zřejmé, že se přepočtl, a bude jim určen podíl o velikosti jedné pětiny.

5. Uvolněný podíl

Uvolněný podíl je podíl závětního dědice, který z nějakého důvodu nedědí a nemá náhradníka. Není rozhodné, zda takový podíl je určen konkrétním majetkem, zlomkem, či nikoli. Tento podíl následně přirůstá poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců, a to pouze za podmínky, že zůstavitel povolal všechny dědice tak, že jim určil rovné podíly, nebo užil takového výrazu, kterým dal najevo, že chce pro dědice rovné rozdělení pozůstalosti.⁵⁵ Zůstavil-li zůstavitel dědici určitý dědický podíl, tak tento dědic nemá na přírůstek právo. Jak je výše uvedeno, je potřeba respektovat vůli zůstavitele a takovému dědici potvrdit nabytí pouze určeného podílu. Je-li ale zřejmé ze zůstavitelovy vůle, že určeným podílem nechtěl dědici zamezit zvětšení podílu, zejména tím, uvede-li, že dědici nechce zůstavit „méně než“ určený podíl, k akrescenci podílu dojde. Tímto výrazem určil pouze nejnižší hranici podílu, nikoli jeho nejvyšší hranici, proto zákaz přírůstku uvolněného podílu zde neplatí. V pochybnostech se má ale za to, že určil nejvyšší hranici podílu.⁵⁶ Jestliže zůstavitel některým dědicům určil podíl a jiným nikoli, přirůstá uvolněný podíl pouze těm, kterým určen podíl nebyl. Aby mohlo dojít k přirůstání podílu, musí zůstavitel v závěti vyčerpat celou svou pozůstalost.

Důvody, proč ustanovený dědic nedědí, lze rozdělit do dvou skupin. První skupina obsahuje objektivní důvody, kdy dědic dědit nemůže. Je tomu tak tehdy, zemře-li dědic dříve než zůstavitel, je-li dědicky nezpůsobilým, byl-li platně vyděděn, nebo bylo-li o jeho povolání rozhodnuto, že je nicotné nebo neplatné. Dědic nemůže dědit také tehdy, je-li odkládací podmínka uvedená v závěti zmařena nebo naopak rozvazovací podmínka splněna. Druhá skupina obsahuje subjektivní důvody, kdy dědic dědit nechce. Tento projev vůle může dědic učinit zřeknutím se dědického práva ještě za života zůstavitele, nebo odmítnutím či vzdáním se dědictví, které se činí až po dědickém nápadu.

Komu přiroste uvolněný dědický podíl, protože původně povolaný dědic nenastoupil, na toho přecházejí nejen práva s dědickým podílem spojená, ale i omezení, která zůstavitel stanovil. Omezením může být podmínka, doložení času, příkaz, nebo odkaz. Dědic samozřejmě není povinen takový podíl přijmout, může sdělit, že podíl

⁵⁵ § 1504 OZ

⁵⁶ Viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 88.

s takovým omezením nechce. Přejede omezení může zůstavitel svým projevem vůle vyloučit, a to tak, že projeví vůli, že se dané omezení vztahuje pouze k jediné osobě povolaného dědice, nebo může být vyloučen povahou věci. Jedná-li se o takovou osobní povinnost, kterou nelze po nikom jiném než původně povolaném dědici požadovat, taková povinnost zaniká. Demonstrativním příkladem může být, nařídil-li zůstavitel svému synovi, který je umělecký malíř, namalovat jeho kamarádce obraz, nebo synovi, který je řemeslník, vydláždit sousedovi cestu. Jestliže se syn nedožije zůstavitelovy smrti, tak uvolněný podíl přejde na jeho děti a manželku. V tomto případě, nevyloučil-li by to přímo zůstavitel v závěti, tak tato povinnost vydat odkaz zaniká povahou věci. Je to vždy ale tak jednoznačné? Jestliže by v závěti zůstavitel určil, že má syn dát konkrétní osobě nějaký obraz bez bližšího určení, lze takový pokyn transformovat? Je-li obraz nahraditelný, lze požadovat, aby ho syn dané osobě koupil? Dle mého názoru ano. Jestliže zůstavitel výslovně neprojeví, že obraz musí být namalován přímo rukou jeho syna, postačilo by, aby obraz zakoupil, a jako zánik omezení z povahy věci bych tento případ nepovažovala.

6. Obsahové náležitosti závěti

6.1 Obecně

Z obecného ustanovení upravující závěť vyplývají dvě podstatné náležitosti závěti. Jsou jimi určení dědice a jeho podíl na pozůstalosti, který mu má připadnout. Obligatorní obsahovou náležitostí závěti je pouze ustanovení dědice, bez kterého je závěť neplatná. Absence určení dědicova podílu na pozůstalosti již závěť neplatnou nečiní. Zákon pro tento případ upravuje podpůrná pravidla, jak se pozůstalost má rozdělit.⁵⁷ Dědice může určit pouze sám zůstavitel. Naopak k určení podílu na pozůstalosti smí zůstavitel pověřit třetí osobu.⁵⁸ Není důležité, zda zůstavitel označil své pořízení jako „závěť“, „poslední pořízení“, nebo ho nikterak nenazval. Rozhodující je jeho obsah, ze kterého vyplývá úmysl zůstavitele pořídit pro případ své smrti.

Zákon výslovně neupravuje, jak má být dědic ustanoven v závěti, proto je na tomto místě třeba užití výkladu. Není nezbytné, aby byl dědic výslovně označen jako „*můj syn Petr Novák, narozen. XX. XX. XXX, bytem X*“. Postačí dědice určit tak, aby bylo nezaměnitelně zjistitelné, i za použití zákonných interpretačních pravidel, komu má pozůstalost připadnout. Zůstavitelovu vůli nelze naopak jakkoli nahrazovat nebo doplňovat, jestliže je zřejmé, že zůstavitel takovou vůli neměl nebo kterou měl, ale neprojevil ji.⁵⁹ Dle judikatury je dostatečně určitelné, pokud zůstavitel uvede, že „*zůstavuje svůj majetek rodině neteře E. M.*“ nebo „*zůstavuje svůj majetek rodině P. V. v ulici N, č. 17, K.-P.*“, a okruh závětních dědiců nijak konkrétně neurčí.⁶⁰ Postačí tedy specifikovat okruh dědiců pouhým příjmením rodiny, nejsou-li žádné pochybnosti o tom, koho zůstavitel tímto pořízením chtěl ustanovit. Zůstavitel může označit za své dědice „*své děti*“. I takto ustanovení dědici jsou dostatečně určitelní, protože, kdo jsou dětmi zůstavitele, je nezaměnitelně prokazatelné, a to nejen rodnými listy, ale dnes je možné nalézt jednotlivé občany České republiky a poté dohledat jejich členy rodiny v Registru

⁵⁷ Viz kapitola 4. Případnutí pozůstalosti dědicům

⁵⁸ § 185 odst. 1 ZŘS. Za účinnosti OZ1811 bylo vyloučeno, aby zůstavitel pouze ustanovil dědice a k určení jejich podílů pověřil třetí osobu. Viz GI.U. 9649 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 90.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

obyvatel, který je každému notáři přístupný prostřednictvím projektu CzechPOINT.⁶¹ V tomto obecném označení se považují za dědice všechny jeho děti.⁶² Z tohoto lze dovodit, že by stačilo, pokud by zůstavitel označil za dědice „*své vnuky a neteře*“. Přes veškeré výše uvedené příklady lze jen doporučit z důvodu právní jistoty, aby zůstavitel uvedl u dědice fyzické osoby jméno, příjmení, datum narození a bydliště. Dále k lepšímu upřesnění by měl být u jména dědice uveden jeho příbuzenský vztah k zůstaviteli. Jestliže by zůstavitel označil svého dědice jako „*vnuka Davida*“ bez dalšího určení a on měl vnuky stejného jména ke dni smrti dva, může nastat dvojí stav. Žil-li v době pořízení závěti vnuk David pouze jeden a druhý se narodil až po uplynutí delší doby od jejího pořízení, vyplývá z takové závěti úmysl zůstavitele ustanovit pouze prvorozeného vnuka Davida. Naopak, žili-li v době pořízení závěti již oba vnuci shodného jména, je považováno toto označení za neurčité a mohlo by vyústit ve spor o dědické právo. Judikatura se již setkala i s vymezením dědiců tak, že zůstavitel je označil vzájemným vztahem a společným příjmením, konkrétně „*manželé J.*“ Zde soud určil povinnost provést další šetření a zjistit veškeré okolnosti, za nichž byl projev vůle učiněn. Nejvyšší soud konstatoval, že výkladem projevu vůle se zřetelem ke všem okolnostem, tedy skutečnostem vně vlastního projevu, nedochází k napravování neurčitosti projevu vůle. Z těchto okolností byl soud následně povinen dovodit, zda přicházejí v úvahu ještě jiní manželé J., o kterých by bylo možné mít důvodně za to, že i na ně mohla zůstavitelka ve své závěti pamatovat. Až poté, co není možné ani tímto způsobem projev vůle zůstavitelky vyložit, pak je její projev vůle neurčitý, a se zřetelem § 37 OZ1964 (dnes § 553 OZ) neplatný.⁶³

U dědice právnické osoby je potřeba uvést její název, identifikační číslo a sídlo. Tak jako u fyzických osob je dnes možnost vylustrovat právnickou osobu, je-li zapsána ve veřejném rejstříku.⁶⁴

Zákon upravuje v § 1503 odst. 1 OZ dále výkladové pravidlo pro případ, že se vyskytnou mezi povolanými dědici osoby, které jsou pokládány při zákonné dědické posloupnosti za jednu osobu. Tyto osoby se pokládají za jednu osobu i při dědění podle

⁶¹ <http://www.czechpoint.cz/web/>

⁶² Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. února 1994, sp. zn. 18 Co 218/93

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86

⁶⁴ <http://portal.justice.cz/Justice2/Uvod/uvod.aspx>

závěti, není-li vůle zůstavitele zřejmě opačná. Toto pravidlo respektuje princip reprezentace, který se uplatňuje v první, třetí a šesté dědické třídě. V praxi se jedná o situace, kdy zůstavitel například povolá v závěti za dědice své dva syny, a jeden z nich nebude dědit, protože již v době nápadu dědictví buď nežije, je dědicky nezpůsobilý, nebo odmítne dědictví. Namísto zemřelého syna nastoupí jeho děti tak, jak by nastoupily při dědění podle zákona.

OZ v § 1503 odst. 2 a 3 upravuje další výkladová pravidla s užitím vyvratitelné právní domněnky, aby byla závěť považována za platnou, i když obsahuje nejasné určení povolaných osob. Tato pravidla se uplatní, nestanoví-li zůstavitel v závěti jinak. Povolá-li zůstavitel za dědice bez bližšího určení skupinu osob, má se za to, že dědici jsou ti, kteří do určené skupiny patřili v době zůstavitelovy smrti. Zůstavitel tak může například povolat za své dědice své spoluhráče z fotbalového klubu SK Jičín, či kamarády z kapely, ve které hrál. Povolá-li zůstavitel za dědice bez bližšího určení chudé či obdobně určenou skupinu osob, má se za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která dědictví použije ve prospěch určité skupiny. Toto výkladové pravidlo je převzato z OZ1811. Za účinnosti OZ1811 bylo vydáváno tzv. osvědčení chudých. Na základě tohoto osvědčení měly tyto osoby nárok na určité výhody. Pokud tedy zůstavitel povolal za dědice chudé, obec podle tohoto osvědčení věděla, v čí prospěch má dědictví použít. Proto dnes není přesně jasné, podle jakých kritérií obec určí skupinu těchto osob.

Ustanovením dědice v závěti zůstavitel pouze vyslovuje své přání, na jehož základě je odvozeno postavení závětního dědice. Zůstavitel může ustanovit dědice s tím, že ho o tom vyrozumí nebo tak může učinit i bez jeho vědomí. Důležité je, že se nejedná ještě o nezměnitelný projev vůle. Dědici zůstává možnost projev vůle zůstavitele změnit, a to využitím svého práva dědictví odmítnout. Poté se na takového dědice hledí, jako by dědictví nikdy nenabyl. Má-li odmítnuvší dědic potomky, přechází jeho dědické právo na jeho potomky.

Na druhou stranu se může stát, že zůstavitel své přání v závěti vysloví tak, že ustanoví dědicem osobu mimo okruh zákonných dědiců, aniž by o tom zákonní dědici věděli. Stejně tak může ustanovit dědicem jednoho zákonného dědice, čímž ostatní zákonné dědice bez jejich vědomí vyloučí. Vzhledem k tomu, že obsah závěti se rozkryje

až v okamžiku, kdy zůstavitel již nemůže podat vysvětlení takového přání, mohou být ostatní zákonní dědici zaskočeni. Pokud se tak v řízení o pozůstalosti stane, je potřeba se nejprve ujistit, zda závěť splňuje zákonné náležitosti. Nesouhlasí-li vyloučení dědici s takovou závětí, mohou se bránit prostřednictvím žaloby u soudu, a to tak, že prokáží, že byl v určité náležitosti porušen zákon. Mohou například prokázat, že zůstavitel nepsal závěť vlastní rukou, popřípadě byl k sepsání donucen apod.

Zákon ponechává na zůstaviteli i to, jak určit podíl na pozůstalosti svým dědicům. Zůstavitel podíl na pozůstalosti může určit zlomkem, zákonným podílem, procentem z celé pozůstalosti nebo také přidělit konkrétní věci jednotlivým dědicům. Jestliže ustanovuje zůstavitel pouze jediného dědice svého majetku, zpravidla jej povolává jako dědice „*svého veškerého movitého i nemovitého majetku*“. Tímto se v praxi alespoň vylučuje situace, že by na některý zůstavitelův majetek bylo zapomenuto.

Na tomto místě je potřeba se pozastavit podrobněji nad tím, co je myšleno dnes pojmem podíl na pozůstalosti. Není zde zohledněn posun úpravy, dle které pořízením pro případ smrti lze řešit samostatně jednotlivé věci z pozůstalosti, a to formou odkazu. Úprava zde na tuto možnost výslovně nenavazuje. Ačkoli, zákon výslovně říká, že zůstavitel závětí zůstavuje „*alespoň podíl na pozůstalosti*“, tedy i celou pozůstalost, neřeší zůstavení jednotlivé věci, byť je možné závětí pořídit i o jednotlivých věcech v pozůstalosti. Lidé jak dříve, tak i dnes chtějí závětí rozdělit jednotlivé věci z pozůstalosti mezi dědice s tím, že chtějí, aby dědili, nikoli aby takové pořízení bylo považováno za odkaz. Vzhledem k tomu, že dnes je obtížné ze závětí sepsaných do 31. 12. 2013 vypátrat zůstavitelův úmysl, protože se nerozlišovalo mezi pojmy „odkázat“ a „zůstavit“, lze se domnívat, že smysl vyplyne ze závěti jako celku. Dnes by se již tyto pojmy měly rozlišovat. Chce-li někdo v závěti určit dědice jednotlivé věci, je vhodné uvést, že tím určuje dědicův podíl na pozůstalosti, aby bylo vyhověno znění zákona. Příkladem lze uvést, že „*za dědice svého osobního automobilu povolávám svého syna Petra a za dědice rodinného domu povolávám svého syna Pavla, s tím, že jim tímto určuji podíl na pozůstalosti*“ nebo „*za dědice osobního automobilu povolávám svého syna Petra a za dědice ostatního majetku povolávám své zákonné dědice stejným dílem*“. Mezi notáři převládá názor, že je-li závěť sepisována ve formě notářského zápisu, mělo by být v závěti po určení dědiců jednotlivých věcí konkrétně uvedeno: „*Shora uvedeným závětním dědicům tímto stanovuji jejich podíl na pozůstalosti ve výši odpovídající poměru*

ceny věci k celkové ceně majetku v pozůstalosti v době mého úmrtí, neboť mou vůlí je, aby jednotlivě určený majetek nabyli z titulu dědického práva, nikoli jako odkaz.“⁶⁵ Toto řešení považuji za nejvhodnější, a to zejména proto, že notář má postupovat s největší opatrností a přesností, aby právní jednání jím formulované odpovídalo znění zákona. Mezi odbornou veřejností panují i jiné názory. Další názor, který byl uveden na školení notářů, zněl, že povolává-li zůstavitel dědice k jednotlivé věci, určuje tím dědici automaticky podíl na pozůstalosti a již není potřeba tento výkladový problém důkladněji řešit.⁶⁶ Řešení je tedy několik a žádné není dosud závazné, a bude tomu tak zřejmě do té doby, dokud se tohoto výkladového problému nechopí judikatura.

Objeví-li se ale v závěti takové určení podílu na pozůstalosti, které je zcela neurčité, nepřihlíží se k němu. Například určení, že si zůstavitel přeje, aby „*univerzální dědička ze závěti jistým dílem podělila svého bratra a rozumnou částkou finančně pamatovala na neterť*“, je natolik neurčité, že takové určení je bez právních následků. Nelze ho nijak vynutit, takové přání platí pouze na úrovni morálky. Z tohoto si lze pouze vzít ponaučení, že závěť není vhodné psát sám, ale poradit se, popřípadě sepsat závěť u notáře, který se takovéto chyby nedopustí a závěť zformuluje tak, aby zůstaviteli vyhovovala a byla po obsahové i formální stránce v souladu se zákonem.

Z hlediska rozdělení pozůstalosti se již vyskytl praxi výkladový problém, a to s §1694 OZ, který říká: „*Pořídil-li zůstavitel pro případ smrti, rozdělí se pozůstalost podle jeho vůle. Dědici se mohou před soudem dohodnout, že si pozůstalost zcela nebo z části rozdělí i jinak, pokud to zůstavitel výslovně připustil.*“ Jak toto ustanovení aplikovat, jedná-li se o závěť sepsanou před nabytím účinnosti OZ, ve které není výslovně napsáno, že „*dědici se mohou dohodnout jinak*“? Dle mého názoru je potřeba odlišit dva konkrétní případy, které lze demonstrovat na následujících situacích. Na straně jedné nastávají obtíže tehdy, jestliže v závěti zůstavitel zůstaví jednomu potomkovi nemovitost a druhému potomkovi v návaznosti na to přikáže vyplatit podíl z této nemovitosti. Poté je zde otázka, co s tím, nemá-li potomek na vyplacení takového podílu? Jak řešit situaci, kdy potomek povoláný k děděné nemovitosti o ni nestojí, protože má již svůj rodinný dům, a druhý potomek, který na ni nemá podle závěti právo, o ni zájem

⁶⁵ Tento názor byl uveden na školení notářů ve Špindlerové Mlýně dne 23. dubna 2015 JUDr. Petrem Bílkem.

⁶⁶ Tento názor byl uveden během diskuze na školení notářů ve Špindlerové Mlýně dne 23. dubna 2015.

má? OZ v přechodných ustanoveních tento problém neřeší. V praxi lze nalézt dvě řešení. Intuitivně se nejprve nabízí takový výklad, že notář se striktně drží znění zákona a závěť projedná přesně podle toho, jak je napsána, nepřipustí tedy, aby dědici uzavřeli jinou dohodu, než jak zůstavitel projevil svou vůli v závěti. Nebo notář dovolí dědicům, aby se dohodli na jiném rozdělení pozůstalosti, než jak určil zůstavitel ve své závěti, tedy nebude považovat takové rozdělení za závazné. Druhý přístup je dle mého názoru z pohledu notáře vhodnější. A to již z toho důvodu, že zůstavitel v době, kdy sepisoval závěť, nemohl tušit, že zákonodárce zavede novou právní úpravu v tomto znění a omezí tak dispozice dědiců dle jeho závěti. Zpravidla lze z logiky věci dovodit, že kdyby takové omezení zůstavitel věděl, do své závěti by ho jistě zakomponoval.⁶⁷ V této problematice lze poukázat na usnesení Nejvyššího soudu vztahující se k předchozí právní úpravě, které připouštělo dohodu dědiců o rozdělení pozůstalosti, tedy nemusela být striktně respektována vůle zůstavitele, přestože byla zůstavitelem sepsána závěť.⁶⁸

Na druhé straně v praxi ale vyvstává i jiná situace, kdy bych považovala za správné první řešení, tedy respektovat vůli zůstavitele a nedovolit dědicům ujednat si rozdělení pozůstalosti odchylně od závěti. Je to v případě, kdy zůstavitel svým rozhodnutím zaznamenaným v závěti dal najevo, že si nepřeje, aby některý z dědiců ze závěti obdržel z jeho pozůstalosti více. Může k tomu mít spravedlivý důvod, například jeden z dědiců se o něho během života staral více a jiný o něho naopak vedl pouze nicotný zájem.

Na základě výše uvedeného výkladu daného ustanovení docházím k závěru, že dnes lze pouze doporučit, aby notář do závěti ve formě veřejné listiny zakomponoval doslovně znění „*dědici se o rozdělení pozůstalosti mohou dohodnout jinak*“. V této formulaci shledávám několik výhod. Zejména pro dědice, protože reálná situace v době, kdy nastávají účinky závěti, bývá odlišná od situace v době jejího sepisování. Dědici mohou rozdělení pozůstalosti přizpůsobit tak, aby to vyhovovalo jejich aktuálním životním potřebám. Mohou se dohodnout třeba tak, že nemovitost si ponechá ten, kdo má byt a chtěl by bydlet v domě po zůstaviteli, automobil si ponechá jiný dědic, protože tomu, komu byl zůstaven, bylo odebráno řidičské oprávnění atp.

⁶⁷ Stejného názoru je i JUDr. Petr Bílek. Viz školení notářů ve Špindlerově Mlýně dne 23. dubna 2015.

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008

Je-li závěť sepsána již po nabytí účinnosti OZ, již taková tolerance dle mého názoru nebude přípustná a soudy budou striktní a budou požadovat, aby byly užity v závěti přesné formulace, které ukládá zákon. Zejména také půjde o formulace příkazu, tedy „*nařizuji, příkazuji*“, či naopak „*nepřeji si*“.

Na tomto místě si dovolím poukázat na zajímavý příklad z praxe, na kterém je vyřešeno několik otázek. Závěť, která byla sepsána roku 1995, obsahuje ustanovení dědiců tak, že není výslovně stanoveno, že se dědici mohou dohodnout jinak. Zůstavitel zůstavil svou nemovitost jednomu svému potomkovi a ten má zbylým třem potomkům vyplatit částky ve výši 50.000,--Kč, 30.000,--Kč a 20.000,--Kč. Dědické podíly jsou tedy určeny formou peněžité výplaty. U takovéto závěti se nabízí hned dvě otázky. Nemá vliv na tuto závěť to, že hodnota peněz dnes a před dvaceti lety je jiná, co s tím? Dle mého názoru se v této části závěť musí respektovat a částky peněz ponechat ve výši, v jaké je zůstavitel do závěti napsal. Lze si z toho vzít pouze ponaučení, že do závěti by měly být psány zlomky, popř. procenta, které budou stále stejné, jen se případně změní základ, od kterého se bude výpočet odvíjet. Takovéto určení části pozůstalosti je spravedlivé, ať již by závěť nabyla účinnosti jeden rok nebo deset let po jejím sepsání zůstavitelem. Jestliže nastane situace, že nemovitost zůstavitel již ke dni smrti nevlastní, musí přesto dědic vyplatit své sourozence? Domnívám se, že záleží na tom, jaké je přesné znění závěti. Zda je sepsána tak, že vyplacení podílů je závislé na vlastnictví nemovitosti, nebo zda jsou tato dvě určení na sobě nezávislá. Může dědic povolaný k peněžité výplatě požadovat, aby mu vyplácející dědic na místo peněz poskytl konkrétní movitou věc, která je předmětem pozůstalosti? Domnívám se, že nikoli. Shodný výklad platil již za účinnosti OZ1964, tedy takový, že tento dědic se může domáhat pouze toho, aby mu byl vyplacen výhradně příslušný podíl.⁶⁹ Dnes lze tento výklad jen potvrdit vzhledem ke zdůraznění dominance skutečné vůle zůstavitele. Přáním zůstavitele bylo, aby daný dědic obdržel hotovost a vyplácející dědic movitou věc.

Závěť může dále obsahovat fakultativní náležitosti, kterými jsou podmínky, doložení času, příkaz, povolání vykonavatele závěti, povolání správce pozůstalosti, zřízení obecného náhradnictví a zřízení svěřenského nástupnictví. Tyto náležitosti jsou podrobněji probrány v následujících kapitolách. Dále zůstavitel může v závěti stanovit

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008

osobu, která bude mít po jeho smrti právo na vydání jeho ostatků, určit, jak má být po jeho smrti naloženo s jeho tělem, zejména zda má být provedena pitva či zda může být jeho tělo po smrti použito k lékařským, výzkumným, či výukovým účelům a stanovit, jaký má mít pohřeb.⁷⁰ U těchto náležitostí si dovoluji podotknout, že budou-li stanoveny v závěti ve formě podmínky, může se stát, že by mohla být považována za nemožnou. Stalo by se tak v případě, kdy osoba, které je podmínka určena, se o ní dozví až v rámci pozůstalostního řízení, a již předtím byla podmínka splněna někým jiným nebo byla splněna dokonce odchylně. Obdobně to platí, byly by tyto náležitosti vymezeny jako příkaz. Dále zůstavitel v závěti může udělit souhlas s tím, aby bylo jeho jméno užíváno v názvu právnické osoby, založit nadaci, založit ústav, odložit zrušení spoluvlastnictví a zřídit služebnost.⁷¹ Ačkoli o tom zákon výslovně nehovoří, lze připustit, aby zůstavitel v závěti stanovil i předkupní právo.⁷² Pro úplnost obsahu závěti nelze opominout instituty, které lze spojit s pořizemím závěti. Jsou jimi odkaz, vydědění, započtení na povinný díl a dědický podíl a svěrenský fond a podrobněji je i nich pojednáno v příslušné kapitole.⁷³

6.2 Negativní závěť

Zůstavitel může v závěti vyloučit kteroukoli osobu z okruhu potencionálních intestátních dědiců tím, že prohlásí, že si nepřeje, aby po něm dědila. Například: „*Nepřeji si, aby dědil můj otec, nechci, aby dědil můj strýc.*“ Takové prohlášení je považováno za „negativní závěť“.⁷⁴ Ta slouží zůstaviteli jako jistota, že nebude mít konkrétní zákonný dědic právo na jeho pozůstalost. Jediné omezení, které zákon k tomuto prohlášení dává, je, že takto vyloučit nelze nepominutelného dědice, tedy potomka. Ačkoli zákon výslovně neupravuje okruh osob, o kterých lze prohlásit, že se jim nemá z pozůstalosti něco dostat, v úvahu přicházejí pouze zákonní dědici. U vzdálenějších příbuzných a dalších osob by užití tohoto institutu nedávalo smysl. Takové osoby přicházejí v úvahu jen tehdy, jsou-li

⁷⁰ § 92 odst. 2, § 113, § 114 OZ

⁷¹ § 133, § 309, § 402, § 155 odst. 2, § 1260 OZ

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. července 1919, sp. zn. Rv I 336/19 (Vážný 224) uvedeno v: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 98.

⁷³ Viz kapitola 6. 10 Další instituty, které lze spojit s pořizemím závěti

⁷⁴ § 1649 odst. 2 OZ

uvedeny v posledním pořízení, proto by negativní závěť u těchto osob neměla žádný význam. Tento institut, který rozšiřuje volnost zůstavitele, jak pořídit pro případ své smrti, je také nazýván jako „závěť *naruby*“.^{75,76}

Tento institut je upraven v části OZ věnující se vydědění, ale ohledně jeho způsobu pořízení, změny i zrušení zákon odkazuje na úpravu závěti. Vztah negativní závěti a vydědění je bližší, než negativní závěti a běžné závěti. Je tomu tak proto, že oba instituty slouží k vyloučení nebo zkrácení dědického podílu zákonného dědice. Rozdíly mezi negativní závětí a vyděděním lze nalézt tři. První je v osobě dědice, na kterého lze daný institut vztáhnout. Vydědit lze pouze nepominutelné dědice, negativní závěť lze postihnout pouze jiné zákonné dědice. Druhým rozdílem jsou důvody, pro které lze těchto institutů užít. U vydědění jsou důvody stanoveny taxativně, u negativní závěti není platnost na uvedení důvodu vůbec vázána. Třetím rozdílem, i když ne již tak významným, je právní úprava. Vydědění je věnováno několik ustanovení a negativní závěti pouze jeden odstavec, protože má povahu pouhého odkazujícího ustanovení.

Se zřetelem k velice stručné úpravě negativní závěti lze řešit řadu otázek, na které zákon nedává odpovědi. Nabízí se například otázka, kdy zůstavitel negativní závěť využije. Příčina a také i důvody mohou být shodné či jiné, než pro vydědění. Důvody, pro které zůstavitel nechce, aby určitá osoba dědila, nejsou zákonem omezeny, proto dovozují, že v ní nemusí být důvod ani uveden. Postačí, aby zůstavitel napsal v posledním pořízení, že si nepřejí, aby určitý dědic nabyl jeho pozůstalost. Příčinou nemusí být jen negativní vztah či špatné životní zkušenosti s dědicem, ale naopak i situace, že dědici již něco za života poskytl a domnívá se, že mu již po právu z jeho pozůstalosti nic nepřísluší.

Zákon výslovně říká, že zůstavitel může prohlásit, že dědic pozůstalost nenabude. Ze slova „*pozůstalost*“ usuzují, že nebylo úmyslem zákonodárce omezit toto pořízení pouze pro případy, kdy zůstavitel prohlásí, že dědic nemá z pozůstalosti dostat nic. Je možné, aby určil i určitý podíl pozůstalosti, například jako polovinu zákonného podílu. Dále může vyloučit dědice i z nabytí vlastnického práva k určité věci. Takové vyloučení

⁷⁵ PILÍK, Václav. *Tzv. negativní závěť* [online]. pravni prostor.cz, 2014 [cit. 2. února 2015]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/rekodifikace/tzv-negativni-zavet>>.

⁷⁶ Negativní závěť lze považovat za další specifický způsob pořízení pro případ smrti, který lze podřadit pod § 1491 OZ.

věci nemá vliv na zákonné podíly dědiců, může dojít pouze ke zkrácení dědicova zákonného podílu a tím způsobit částečnou neplatnost závěti.⁷⁷

Z hlediska formy přichází v úvahu i negativní závěť privilegovaná. Je-li zůstaviteli dovoleno pořídit závěť za mimořádných podmínek s úlevami, neshledám žádný důvod, proč by nemohl pořídit takto také negativní závěť. Zůstavitel může pořídit negativní závěť ve všech privilegovaných formách. Jako přesvědčivý argument slouží i zákonný požadavek na výklad závěti, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.

Jestliže zůstavitel pořídí pouze negativní závěť, aniž by pořídil závěť pozitivní, není tím dán nedostatek určení okruhu dědiců. Tím, že zůstavitel vyloučí osobu z dědění, projevuje vůli, že chce, aby dědili všichni ostatní dědici podle zákonné dědické posloupnosti. Tím určuje tedy okruh dědiců a vlastně i velikost jejich dědických podílů. Již není podstatné, do jaké dědické třídy se dědici řadí. Ve výsledku budou dědit ti, kteří přijdou na řadu jako dědici ze zákona, kromě osoby, kterou vyloučil negativní závěť.

Nakonec učiním zmínku o otázce, která souvisí s nabytím účinnosti OZ. Pořídil-li zůstavitel negativní závěť ještě za účinnosti OZ1964 a zemřel za účinnosti OZ, bude taková negativní závěť platná? Řešení nabízí přechodné ustanovení § 3070 OZ, které říká: „*Zemře-li zůstavitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákona a odporuje-li jeho pořízení pro případ smrti právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu.*“ Samozřejmě je nutné si nejprve určit, zda negativní závěť lze zařadit pod pořízení pro případ smrti. Za pořízení pro případ smrti OZ považuje závěť, dědickou smlouvu a dovětek. Nikde není stanoveno, zda se jedná o výčet demonstrativní, či taxativní. Výše je již uvedeno, že za pořízení pro případ smrti lze považovat i jiná pořízení, než které zákon v § 1491 OZ uvádí. Ačkoli OZ1811 považoval za poslední pořízení „*pořízení, kterým zůstavitel zůstavuje jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jeho část*“⁷⁸, byl by velice striktní výklad, pokud by se za poslední pořízení nepovažovala negativní závěť. Zůstavitel jimi porizuje pro případ své smrti, a to tak, že někoho vyloučí z dědického práva. Proto se zde

⁷⁷ KNAP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, roč. 6, s. 334.

⁷⁸ § 552 OZ1811

dle mého názoru uplatní výše uvedené přechodné ustanovení a je vhodné takové pořízení považovat za platné.⁷⁹

6.3 Datování závěti

Závěť dnes nemusí vždy obsahovat přesné označení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána. Postačí, je-li „zřejmé“, kdy byla závěť pořízena. Tato úprava je na rozdíl od té předchozí právní úpravy tolerantnější. Podle předchozí právní úpravy platil striktní výklad, podle kterého závěť musela obsahovat přesné datum, s učením dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsána, jinak byla závěť považována za neplatnou. Dnes tuto náležitost zákon vyžaduje pouze ve dvou taxativních případech, a to pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují, aby bylo možné určit jejich pořadí, nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení. Není-li v těchto případech zřejmý den, měsíc a rok, kdy byla pořízena, závěť je neplatná.⁸⁰ První případ nepotřebuje podrobný výklad. Jedná se o situaci, kdy zůstavitel pořídil dvě a více závětí, které vedle sebe nemohou obstát, proto je potřeba určit jejich pořadí. Druhý případ, kdy právní účinky závěti závisí jinak na určení doby jejího pořízení, je zejména důležitý pro posouzení, zda měl zůstavitel v době sepisování závěti pořizovací způsobilost.⁸¹ Nebylo-li by ze závěti zřejmé datum jejího pořízení, mohl by v případě pochybností o svéprávnosti zůstavitele vzniknout mezi dědici ze zákona a dědici ze závěti spor. Dědic ze zákona, který nemá na pozůstalost nárok vzhledem k jeho opominutí v závěti, by se mohl domáhat její neplatnosti pro nezpůsobilost zůstavitele v době pořizování.⁸² Určení doby pořízení je potřeba vyžadovat také tehdy, povolá-li zůstavitel za dědice veškerého svého majetku například svého prvního synovce či neteř, kteří se narodí až po sepsání zůstavitelovy závěti. Aby bylo možné určit, kdo to je, musíme znát datum, kdy zůstavitel závěť pořídil.

Typickým příkladem, kdy je zřejmý den, měsíc a rok pořízení závěti, je uvedení dne jako „den mých padesátých narozenin“, protože každý má padesáté narozeniny jednou v životě v jediný den. Dalším příkladem zřejmého data je „na Štědrý den 2014“,

⁷⁹ Obdobný názor je uveden v PILÍK, Václav. Tzv. negativní závěť [online]. pravni prostor.cz, 2014 [cit. 2. února 2015]. Dostupné na < <http://www.pravni prostor.cz/clanky/rekodifikace/tzv-negativni-zavet> >.

⁸⁰ § 1494 odst. 1 OZ

⁸¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. Závěť. *Zpravodaj jednoty českých právníků*, 2013, roč. 2, s. 39.

⁸² PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval. *Ad Notam*, 2013, roč. 1, s. 14.

protože Štědrý den je jednou v kalendářním roce.⁸³ Je-li více závětí bez uvedení přesného data pořízení, lze přesto v některých případech určit pořadí takovýchto závětí. Příkladem je možné ho určit tehdy, pořídí-li zůstavitel nejprve o veškerém svém majetku včetně svého osobního automobilu značky Trabant, který odkáže svému synovi a ve druhé závěti již osobní automobil zn. Trabant nebude zmíněn, ale odkáže osobní automobil značky Škoda Superb. Jelikož je zjištěné, že zůstavitel vlastnil nejprve osobní automobil značky Trabant a dva roky před svou smrtí si pořídil osobní automobil značky Škoda Superb, vyplývá z toho i pořadí závětí. Tímto jsem chtěla poukázat na to, že v praxi se lze setkat s takovými závěťmi a je potřeba se nevázat jen striktně na uvedení data, ale dát si závěti do souvislostí.

Na tomto místě je vhodné se poohlédnout za judikaturou Nejvyššího soudu věnující se této problematice. Odborné veřejnosti jistě neušel rozsudek vydaný za účinnosti OZ1964 ve znění: *„Datum, které je podstatnou náležitostí závěti, se musí shodovat s datem, kdy byla listina obsahující závěť podepsána. Údaj o datu podpisu závěti, uvedený v listině o ověření pravosti podpisu závěti, nemůže nahradit chybějící datum v samotném textu závěti ani nemůže opravit datum uvedené v textu závěti.“*⁸⁴ Podstatou tohoto judikátu je to, že datum byl rozdílný v závěti a ověřovací doložce. Domnívám se, že dnes by nemělo vadit, je-li více dat v závěti. Pokud závěť podepsal zůstavitel 15-tého dne v měsíci a k ověření podpisu došlo 16-tého dne v měsíci, tak za datum pořízení by mělo být považováno datum podpisu, tedy okamžik, kdy závěť již splnila všechny zákonné náležitosti. Lze se zamyslet nad situací, kdy alografní závěť svědci podepsali až následující den po podepsání zůstavitelem. Tento příklad není nereálný. Zůstavitel si může doma napsat alografní závěť, podepíše si ji a strčí do šuplíku, v tu chvíli se ještě nejedná o závěť, ale jen kus papíru. Jestliže se za dva roky rozhodne, že tu závěť nechá podepsat svědkům, tak až s jejich podpisy je závěť reálně pořízena, protože splňuje zákonné náležitosti. Je-li podepisována svědky postupně, je pořízena až dnem, kdy ji podepíše poslední svědek.

⁸³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 61.

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004, Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005

OZ neřeší, kde musí být umístěno datum, proto lze polemizovat o tom, zda má být za podpisem, či dokonce, zda musí být přímo obsaženo v závěti. Judikatura k OZ1964 připouštěla umístění data kdekoli v závěti, ale požadovala, aby celý text závěti tvořil logický celek.⁸⁵ OZ již hovoří pouze o tom, že datum má být zřejmé, ale již není konkretizováno z čeho. Lze tedy dovodit, že nemusí být obsaženo přímo v závěti, ačkoli tomu tak většinou bude, ale může být zřejmé i z jiné listiny, popř. i výsledku svědků.

Závěrem lze k datování závěti jen konstatovat, že bychom se měli držet slov OZ1811, dle kterého připojit den, měsíc a rok, kdy je poslední pořízení zřízeno, není nezbytné, ale „*je radno pro zamezení sporů*“.⁸⁶

Veškerý předchozí výklad věnující se datování závěti se samozřejmě netýká závěti pořízené ve formě veřejné listiny, protože obligatorní náležitostí každého notářského zápisu je uvedení dne, měsíce a roku právního jednání.⁸⁷

6.4 Podpis závěti

Další obsahovou náležitostí závěti je vlastnoruční podpis zůstavitele, v případě alografní závěti i podpisy svědků. Ačkoli zákon již u svědků nehovoří o podpisu jako vlastnoručním, platí pro něj stejné podmínky jako pro podpis zůstavitele. Lze připustit, aby k podpisu byla užita ústa či noha, jedná-li takto podepisující osoba i při jiných písemných právních jednáních. Naopak je vyloučeno, aby podpis zůstavitele byl nahrazen otiskem razítka, i kdyby razítko obsahovalo identifikační údaje zůstavitele. Za podpis je obecně považováno ručně napsané jméno a příjmení osoby. OZ nijak nevymezuje, jakým způsobem se zůstavitel, popř. svědci mají do závěti podepsat. Zde si dovoluji při svém výkladu prezentovat dva názory. Na jednu stranu bych chtěla oponovat usnesení Nejvyššího soudu, který definoval, co naopak za podpis zůstavitele nelze považovat. „*Za podpis nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením, např. „tvá matka*“.⁸⁸ Z toho vyplývá, že postačí, je-li uvedeno alespoň jméno, nebo příjmení zůstavitele, tím je zůstavitel dostatečně identifikovatelný. Domnívám se ale, že jsou-li dostatečně určeni dědici v pořízení, je nezaměnitelně také určitelné, kdo je

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

⁸⁶ § 578 OZ1811

⁸⁷ § 63 odst. 1 písm. a) NotŘ

⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

jejich matka. Proto si dovoluji říci, že po posouzení konkrétního případu, by takovýto text bylo možné považovat za podpis, a to již z toho důvodu, že je zůstavitel určitelný a také, že by bylo v řízení o pozůstalosti postupováno podle vůle zůstavitele, jak dnes OZ zdůrazňuje. Vznikla-li by pochybnost o tom, zda se jedná o zůstavitelův podpis, může si notář vyžádat posudek znalce z oboru grafologie, který potvrdí, či vyvrátí skutečnost, zda se jedná opravdu o zůstavitelův podpis. Na druhou stranu lze také ale z pohledu notáře připustit názor, že zůstavitel nemusí chtít, aby listina byla považována za závět', a proto ji záměrně nepodepíše celým jménem. Je-li zůstavitelka pod tlakem ze strany některého z dědiců, může úmyslně podepsat závět' slovy „*tvá matka*“, aby měla klid. Poté spoléhá na to, že závět' bude v okamžiku nabytí účinnosti považována za neplatnou a pozůstalost proto připadne dědicům podle zákonné posloupnosti. V takovém případě by bylo nesprávné považovat takový podpis za podpis, který splňuje formální náležitosti.

Zákon výslovně nehovoří o tom, kde by měl být podpis v závěti umístěn. Zpravidla se v závěti podpis nachází za veškerým zůstavitelovým textem. Jak by se ale posuzovala závět', kde by podpis byl například na boku listiny, popřípadě v polovině textu, protože zůstavitel nejprve napsal první část závěti, kterou podepsal a následně ji ještě doplnil a již následující text nepodepsal? Jak rozhodnutí Nejvyššího soudu, tak odborné články hovoří o jednoznačném umístění, a to na úplném konci závěti.⁸⁹ Není ale na úkor přání zůstavitele nepatřičné, považovat text za podpisem za neplatný?

Přestože zákon výslovně nehovoří o tom, jaké pořadí podpisů by mělo být dodrženo při pořizování alografní závěti, lze jej dovodit z toho, jakou funkci plní svědci při jejím pořizování. Jejich funkce je potvrzovat, že zůstavitel prohlásil o listině, že obsahuje jeho poslední vůli. Proto není možné, aby svědci závět' podepsali dříve než zůstavitel. Zůstavitel ji tedy podepíše jako první, a může tak učinit za přítomnosti nebo i bez přítomnosti svědků.⁹⁰ Je tím zamezeno možnosti, že by zůstavitel mohl do závěti cokoliv dopsat, aniž by o tom svědci věděli.

⁸⁹ *Závět' a její náležitosti* [online]. epravo.cz, 2001 [cit. 2. února 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zavet-a-jeji-nalezitosti-2436.html>>. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

⁹⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 123.

Vlastnoruční podpis jako náležitost závěti již byl i předmětem rozhodování soudů. Je-li závěť sepsána zůstavitelem, který je staršího věku, lze předpokládat, že jeho podpis nebude vyrovnaný, stabilní a dynamický, a je potřeba vzít v úvahu, že se v průběhu jeho života mohl změnit. Na druhou stranu se může stát, že ačkoli si zůstavitel zaslouží na sklonku svého života úctu a péči od svých blízkých osob, naleznou se mezi nimi tací, kteří mu takový klid nedopřejí, chtějí se na jeho úkor obohatit a pokusí se podpis zůstavitele zfalšovat.⁹¹ Vnikne-li spor o to, zda se jedná o zůstavitelův podpis, je potřeba nechat si zpracovat znalecké posudky. Zpravidla si ho vyžádá účastník řízení a soud, který přibere znalce. Tyto posudky se mnohdy liší, což není v praxi nic neobvyklého. Dle Ústavního soudu je v takové situaci „*relevantní pouze to, zda soudem přibraný znalec se ve svém posudku náležitě a přesvědčivě vypořádá i s tím, co již předtím bylo formou jiného znaleckého posudku zpracováno.*“⁹²

6.5 Vedlejší doložky v závěti

Vedlejšími doložkami jsou obecně náležitosti závěti, které závěť obsahovat může, ale nemusí. Výslovně jimi jsou dle § 1551 OZ podmínky, doložení času a příkaz. Tyto tři vedlejší doložky způsobují omezení postavení dědice ze závěti nebo odkazovníka tak, že je na ně vázán vznik, zánik, případně rozsah jeho dědického práva. Zůstavitel je smí stanovit nejen v závěti, ale také samostatně v dovětku. OZ1964 považoval tyto vedlejší doložky za nepřípustné, upravoval pouze příkaz na započtení daru na dědický podíl. Zákon dále v rámci podkapitoly věnující se vedlejším doložkám upravuje v § 1553 až 1560 OZ povolání vykonavatele závěti a správce pozůstalosti, protože je lze považovat také za vedlejší doložky v závěti. Vykonavateli závěti a správci pozůstalosti jsou věnovány samostatné kapitoly.⁹³

OZ chrání dědice a odkazovníky před nepřiměřenými vedlejšími doložkami. OZ výslovně upravuje čtyři důvody, pro které se k vedlejším doložkám nepřihlíží, nevyvolávají tedy zamýšlené právní následky. Nepřihlíží se k takové vedlejší doložce, která směřuje jen ke zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, která zjevně odporuje veřejnému pořádku, nebo je nesrozumitelná

⁹¹ Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2015, sp. zn. 30 Cdo 5362/2014

⁹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. října 1999, sp. zn. IV. ÚS 396/99

⁹³ Viz kapitola 6. 6 Povolání vykonavatele závěti a 6. 7 Povolání správce pozůstalosti

a takové, která ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel nebo neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Bránili-li by se dědici takovýmto vedlejší doložkám, je povinen notář posoudit, zda je naplněn důvod k tomu, aby se k takové vedlejší doložce nepřihlíželo.⁹⁴

Co lze považovat za vedlejší doložku, která zřejmě obtěžuje dědice či odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, je pojem, kterému je vhodné věnovat hlubší výklad, protože zákonodárce tento pojem nijak nedefinuje. Stěží lze nalézt objektivní kritérium, které by bylo rozhodující pro určení zřejmého obtěžování a svévole. Nejprve je potřeba si stanovit, ve vztahu ke komu je nutné takovou vedlejší doložku posoudit. Obtěžování nelze posuzovat pouze z pohledu dědice či odkazovníka, protože z jejich pohledu by je zřejmě každá podmínka mohla obtěžovat, ale i ve vztahu například k jeho rodině. Je potřeba zejména v konkrétním případě posoudit, zda ji dědic či odkazovník může vyhovět, vynaloží-li takové úsilí nebo prostředky, které lze na něm spravedlivě požadovat. Příkladem zřejmého obtěžování může být nařízení, aby dědic či odkazovník vystudoval vysokou školu. Na tento příklad lze nahlédnout hned z několika úhlů pohledu. Vystuduje-li dědic či odkazovník školu bakalářského studijního programu, tak nebude zřejmě obtěžující, aby vystudoval po smrti zůstavitele ještě jednu školu stejného typu. Bude-li ale dědici či odkazovníku již šedesát let a bude váženým profesorem, který vystudoval již několik uznávaných vysokých škol a v závěti nebude konkretizováno, jakou školu by měl vystudovat, tak vystudovat bakalářské studium považují za obtěžující podmínku. Dále lze posoudit tuto situaci pro případ, kdy si to zůstavitel přeje, protože dané vzdělání již představuje rodinnou tradici. Taková podmínka by neměla směřovat k zřejmému obtěžování, ale samozřejmě je potřeba přihlídnout ke konkrétnímu případu. V každém případě musí být taková podmínka odůvodnitelná. Pokud zůstavitel věděl, že osoba nemá schopnost takovou školu vystudovat, tak by se taková podmínka měla posuzovat jako počátečně nemožná. V případě, že se u dědice či odkazovníka objeví nějaká nemoc, měla by se taková podmínka považovat za následně nemožnou.

Druhým příkladem zřejmého obtěžování může být stanovení podmínky, aby osoba stanula na vrcholu hory Mount Everest. Zde stejně jako u předchozího příkladu je třeba posoudit situaci dle konkrétního příkladu. Je-li osoba od dětství vedena

⁹⁴ Školení notářů (přednáška JUDr. Romana Fialy), Špindlerův Mlýn, dne 17. září 2015

k horolezectví, tak taková podmínka není obtěžující. Pokud ale taková osoba nebyla ke sportu nikdy vedena, je zřejmě obtěžující. To je i v takovém případě, má-li taková osoba například srdeční vadu a taková podmínka je pro jeho zdraví nebezpečná.

Vedlejší doložka, která zjevně odporuje veřejnému pořádku, již takovou benevolenci v posuzování nepřináší. Veřejný pořádek je kritérium objektivní. Za takovou vedlejší doložku lze považovat takovou, která bude vázat dědické právo například na spáchání přestupku, či trestného činu, přistoupení k určitému náboženství či vstup do politické strany.⁹⁵

Nesrozumitelnost ve vedlejší doložce lze spatřovat tehdy, je-li tak neurčitá nebo neúplně vyjádřena, že ani výkladem nelze zjistit zůstavitelův úmysl. V literatuře bývá za nesrozumitelnou vedlejší podmínku považována taková, která nedává žádný smysl nebo taková, kterou lze vyložit několika způsoby a nelze určit, který výklad zůstavitel chtěl.⁹⁶ Nesrozumitelnou vedlejší doložkou je i taková, která je napsána ve znacích, které byly známé pouze zůstaviteli a nelze je proto po jeho smrti vyložit.

Zůstavitel nesmí podmiňovat nabytí dědictví dědicem či odkazovníkem, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě, aby v něm setrval, anebo aby manželství zrušil.⁹⁷ Je tomu tak proto, že manželství je považováno za svobodný svazek muže a ženy a nelze připustit, aby k jeho vzniku, zániku či setrvání v něm byli muž či žena nuceni. Stejně podmínky dle mého názoru nesmí zůstavitel stanovit ani muži a ženě, kteří společně žijí ve svazku připomínající svazek manželský jako druh a družka. Dle § 700 OZ1811 byla z tohoto zákazu připuštěna výjimka, a to taková, že zůstavitel mohl dědici či odkazovníkovi uložit, aby s určitou osobou nevstoupil do manželství. Mohl tedy určit negativně konkrétní osobu. Určil-li zůstavitel ale skupinu osob, například dle národnosti, se kterou nesměl uzavřít manželství, bylo nutné to posoudit dle konkrétního případu.⁹⁸ Zákon připouští, aby zůstavitel zřídil někomu právo na dobu, než uzavře manželství. Hlavní účel tohoto ustanovení je, aby zůstavitel mohl dočasně poskytnout majetkové zajištění určité osobě do doby, než uzavře manželství. Může tak učinit

⁹⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 74.

⁹⁶ Tamtéž, s. 74.

⁹⁷ Dané platí i pro registrované partnerství na základě § 3020 OZ.

⁹⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 291.

například pro svou pozůstalou manželku, a to ve formě zřízení služebnosti bytu, popřípadě poskytování pravidelné peněžité částky do doby, než uzavře opět manželství.

U všech výše uvedených vedlejších doložek v závěti jsou stanovena zvláštní pravidla vztahu mezi předním a následným dědicem. Výslovně zákon uvádí, že se tato pravidla týkají podmínky a doložení času, ale vzhledem k tomu, že příkaz se posuzuje jako rozvazovací podmínka, tak neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, platí pravidla také pro příkaz. První pravidlo v § 1567 odst. 1 OZ zní: „*Dokud zůstává právo následného dědice odsunuto, až bude splněna podmínka, nebo až nastane doložený čas, je právo předního dědice, kterému dědictví připadlo, omezeno jako právo poživatele; ustanovení § 1520 až 1524 se použijí obdobně.*“ Následným dědicem je dědic, jehož dědictví je odloženo do doby splnění podmínky nebo do doby, kdy nastane doložený čas. Předním dědicem je dědic, který dědictví nabývá okamžikem smrti zůstavitele a je jím pouze do doby splnění podmínky nebo do doby, kdy nastane doložený čas. Tento přední dědic má právní postavení poživatele. Může tedy předmět pozůstalosti užívat a brát z něho plody a užitky, ale je povinen přitom šetřit podstatu věci.⁹⁹ Toto pravidlo dále odkazuje na ustanovení věnující se svěřenskému nástupnictví, a to proto, že povolání dědice s podmínkou nebo na určitou dobu je považováno za případ svěřenského nástupnictví.¹⁰⁰

Druhé pravidlo v § 1567 odst. 2 OZ říká: „*Dědic, jehož právo bylo odloženo nařízením podmínky nebo doložením času, nabude, co mu bylo zůstaveno, s povinností přispět poměrně přednímu dědici na to, co on plnil na zůstavitelovy dluhy nebo nepominutelnému dědici na povinný díl.*“ Zákon zde pouze stanoví povinnost přispět poměrně přednímu dědici, ale již nepřináší odpověď na otázku, jak takový poměr stanovit. Dle mého názoru by měl být stanoven v poměru toho, co nabyl k celkové hodnotě pozůstalosti. Nedojde-li ke splnění povinnosti předním dědicem nebo alespoň k určitému zajištění splnění povinnosti, má přední dědic vůči následnému dědici zadržovací právo k věcem, které mu má po splnění vydat.¹⁰¹ Přední dědic s následným dědicem se může také o vyrovnání dohodnout. Nedojde-li mezi nimi k dohodě, dle § 194

⁹⁹ Blíže k obsahu poživacího práva v § 1285 a násl. OZ

¹⁰⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 182.

¹⁰¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 645.

odst. 2 ZŘS o konečné výši příspěvku musí rozhodnout notář jako soudní komisař v rozhodnutí o pozůstalosti.

Obě výše uvedená pravidla jsou dispozitivní.¹⁰² Platí tedy pouze tehdy, nestanoví-li zůstavitel jinak. Může například rozšířit oprávnění předního dědice jako poživatele, žádat, aby následný dědic nenesl žádnou povinnost přispět přednímu dědici, nebo stanovit, že vyrovnaní mezi následným a předním dědicem ponechává na jejich dohodě.

Je-li v závěti uvedena vedlejší doložka, kdo má právo vymáhat splnění vedlejší doložky? Zákon se o tomto právu zmiňuje pouze u příkazu, který směřuje k veřejnému prospěchu. Zde přiznává toto právo i příslušnému orgánu veřejné moci. V ostatních případech nám odpověď na tuto otázku zákon nedává. Usuzuji, že právo vymáhat splnění má zejména osoba, v jejíž prospěch je vedlejší doložka zřízena. Dále toto právo přisuzuji vykonavateli závěti, který dbá o splnění poslední vůle zůstavitele nebo jiné osobě, která je v závěti k takovému úkolu zůstavitelem povolána. Dále lze přiznat právo dohledu zákonným dědicům, protože právě oni se mohou domáhat, že závětní dědic dané omezení nesplnil. Pokud bude takové nesplnění prokázáno, nastupují na místo následného dědice dědici ze zákona. Jestliže vznikne spor o to, zda došlo k porušení či ne, bude tento spor rozhodovat soud. Nechopí-li se tohoto úkolu ani ostatní dědici, v poslední řadě může soud k tomuto úkolu jmenovat správce pozůstalosti, nebo uložit splnění poslední vůle správci pozůstalosti již povolanému.¹⁰³

Vedlejších doložek je široká škála, zatím ale mezi notáři vládne názor, že nepřispívají k právní jistotě předních a následných dědiců po skončení řízení o pozůstalosti.¹⁰⁴

¹⁰² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 298.

¹⁰³ § 1632 OZ

¹⁰⁴ WAWERKA, Karel. Nový občanský zákoník z pohledu emeritního notáře. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 29.

6. 5. 1 Podmínky

Podmínky občanský zákoník obecně upravuje v § 548 až 549 OZ. Dle předchozí právní úpravy neměly podmínky připojené k závěti právní následky.¹⁰⁵ Podmínky mohou být odkládací nebo rozvazovací. Podmínka je odkládací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky jednání nastanou. Podmínka je rozvazovací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou. V pochybnostech o tom, o kterou z podmínek se jedná, platí vyvratitelná právní domněnka, že se jedná o podmínku odkládací. V dědickém právu jsou podmínky speciálně upraveny v § 1561 až 1563 OZ a určují, zda pokud budou splněny nebo ne, stane se povolaná osoba dědicem či odkazovníkem. Takovou podmínkou může být nejen právní událost, která je nezávislá na vůli osoby, ale i právní jednání. Právní událostí může být například narození člověka či dosažení zletilosti. Právním jednáním může být řádné ukončení studia na vysoké škole či uzavření smlouvy.

Zásadní otázkou u podmínek v závěti je, kdo je vlastníkem předmětné pozůstalosti od smrti zůstavitele do doby, kdy je odkládací podmínka splněna, a na koho přechází vlastnické právo dědice, u kterého nastalo splnění rozvazovací podmínky. Dle mého názoru jimi mohou být dědici ze závěti nebo dědici ze zákona, tedy ti, kteří jsou v daném konkrétním případě předními dědici.¹⁰⁶ Dědici ze závěti jsou jimi tehdy, jsou-li v závěti stanoveni jiní dědici zůstavitele bez stanovení podmínky. Zůstavil-li zůstavitel v závěti veškerý svůj majetek rovným dílem mezi manželku a jeho zletilého syna, ale synovi stanoví podmínku řádně dokončit studium na technické fakultě, je předním dědicem pozůstalá manželka. Dědici ze zákona jsou jimi tehdy, není-li v závěti jiný dědic ustanoven než dědic s podmínkou. Jsou-li zůstavitelovými zákonnými dědici manželka a dva synové a vše zůstaví jednomu synovi s podmínkou vystudovat právnickou fakultu, tak předními dědici jsou druhý syn a manželka, a to do doby, než syn splní podmínku. V případě splnění odkládací podmínky, přejde vlastnické právo z předních dědiců na dědice ustanoveného s podmínkou. Naopak splněním rozvazovací podmínky přejde vlastnické právo z dědice ustanoveného s podmínkou na přední dědice. Je-li tedy dědici stanovena odkládací podmínka, má postavení následného dědice. Je-li dědici stanovena

¹⁰⁵ § 478 OZ1964

¹⁰⁶ Pojem přední dědic viz kapitola 6. 9 Svěřenské nástupnictví

podmínka rozvazovací, má postavení předního dědice. Pro předního dědice platí obdobně § 1520 až 1524 OZ¹⁰⁷, proto nesmí věc zatížit nebo zcizit bez souhlasu následného dědice. Pro dostatečnou ochranu takového dědice je pro souhlas stanovena forma veřejné listiny.¹⁰⁸

Dále je důležité odpovědět na otázku, kdy vzniká dědické právo následného dědice. OZ v § 1479 pouze obecně upravuje, že dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Dle právní teorie zde přichází v úvahu dva výklady. Blíže je o nich pojednáno v kapitole věnované svěřenskému nástupnictví.¹⁰⁹

Podmínku lze stanovit i samostatně dovětkem. Je ale možné podmínku stanovit i zákonnému dědici? Dle mého názoru není důvod, který by tuto možnost vylučoval. Pouze by to znamenalo, že se bude jednat o dovětek, který bude nezávislý na konkrétní závěti.¹¹⁰

OZ v rámci dědického práva speciálně upravuje postup, byla-li podmínka splněna již za zůstavitelova života.¹¹¹ Jedná-li se o podmínku, která může být dědicem nebo odkazovníkem opakována, musí být vykonána znovu po smrti zůstavitele, ačkoli se tak stalo již za zůstavitelova života. To neplatí, je-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, to znamená, že zůstavitel může v závěti uvést, že postačí, aby podmínka byla splněna za zůstavitelova života, a nevyžaduje její splnění opakovat. Opakované splnění podmínky je vyloučeno, nelze-li již takovou podmínku znovu splnit. Tak je tomu například tehdy, uzavře-li dědic či odkazovník s určitou osobou kupní, darovací či jinou smlouvu. V takovém případě nelze uzavřít smlouvu se shodným předmětem znovu. Také nelze vyžadovat opakované splnění podmínky, vedlo-li by ke zřejmému obtěžování dědice či odkazovníka. O takové zřejmé obtěžování by se jednalo, pokud by osoba již vystudovala konkrétní obor na vysoké škole za života zůstavitele a dle závěti by musela vystudovat stejný obor na jiné vysoké škole.¹¹² Při této podmínce lze předpokládat, že úmyslem zůstavitele bylo, aby jeho dědic vystudovat určitý obor, nikoli aby ho studovat dvakrát. Opakována by zřejmě

¹⁰⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 78.

¹⁰⁸ Dle § 1522 OZ věnující se svěřenskému nástupnictví.

¹⁰⁹ Viz kapitola 6. 9. 1 Obecně o svěřenském nástupnictví

¹¹⁰ Shodný názor viz FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 241.

¹¹¹ § 1561 OZ

¹¹² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 174.

mohla být podmínka postarat se o zůstavitelovo domácí zvíře, dbát o údržbu hrobu či nemovitosti zůstavitele, čímž nemusí být jen dům, ale například zahrada, kterou musí pravidelně sekat. Vždy bude zapotřebí přihlédnout k okolnostem konkrétního případu.

Nebude-li podmínka splněna osobně dědicem, ale třetí osobu, lze takové splnění považovat za účinné? Domnívám se, že splní-li podmínku vědomě třetí osoba s tím, že ji dědic ke splnění konkrétní podmínky povolá, měla by být považována za splněnou. Například stanoví-li zůstavitel podmínku postarat se o jeho psa, je dostačující, aby dědic zabezpečil, že bude o psa postaráno, zejména pokud osobní péči po něm nelze spravedlivě požadovat, pokud se o něj nemůže sám postarat ze zdravotních či finančních důvodů. Obdobně tomu tak bude s podmínkou, aby se dědic postaral o údržbu nemovitosti. Nepřihlíží se ale ke splnění podmínky, které způsobila záměrně osoba, která nebyla oprávněná tak učinit a které je splnění podmínky na prospěch.¹¹³

Je-li v závěti zůstavitelem dědici stanovena odkládací podmínka, je nezbytné, aby osoba dědice omezená touto podmínkou přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit.¹¹⁴ V podstatě jsou zde zopakovány a dány do souvislosti zákonné požadavky, a to: § 548 odst. 2 OZ, který definuje odkládací podmínku, a § 1481 až 1483 OZ, které upravují dědickou nezpůsobilost. Vzhledem k tomu, že při odkládací podmínce závisí na jejím splnění počátek právních následků, je třeba, aby se osoba dožila zůstavitelovy smrti, jinak pozůstalost nenabude a nenabydou ji ani jeho dědici. Dále je u takového dědice či odkazovníka vyžadována způsobilost nabýt dědictví. OZ již ale neříká, k jakému okamžiku by se měla dědická způsobilost posuzovat. Odpověď na tuto otázku lze nalézt v OZ1811, konkrétně v § 703, který vyžadoval, aby osoba byla způsobilá dědit, když se odkládací podmínka splní. K tomu lze doplnit, že dědic by měl být dědicky způsobilý i ke dni smrti zůstavitele, a to proto, že již po smrti zůstavitele nemůže dojít k případnému prominutí dědicova činu.

Zákon v § 1563 OZ výslovně upravuje důsledky způsobené nemožnou rozvazovací a odkládací podmínkou. Je-li zůstaveno dědici či odkazovníkovi v závěti právo s nemožnou rozvazovací podmínkou, nepřihlíží se k ní, což znamená, že osoba, která nabyla dědictví, zůstává dědicem či odkazovníkem. Je-li těmto osobám v závěti

¹¹³ § 549 OZ

¹¹⁴ § 1562 OZ

uděleno naopak právo s nemožnou odkládací podmínkou, považuje se tato podmínka za neplatnou, proto tato osoba dědictví nenabude. Neexistuje zákonná definice nemožné podmínky v závěti, lze ale vycházet z literatury k OZ1811, který obsahoval obdobné ustanovení. Za nemožnou podmínku lze tedy považovat podmínku, která způsobuje vznik nebo zánik dědického práva pro případ události, která nemůže nastat. Přitom nezáleží na tom, zda se jedná o nemožnost absolutní či relativní, objektivní či subjektivní, fyzickou či právní, počáteční nebo dodatečnou.¹¹⁵

Narážím zde na otázku, jaký vliv má splnění či nesplnění podmínky na povinný díl nepominutelného dědice? Má nepominutelný dědic právo na povinný díl, i když odmítne splnit zůstavitelovu podmínku? Domnívám se, že ano. Nepominutelnému dědici je poskytována ochrana ze zákona, proto může odmítnout splnit podmínku s tím, že si vyhrazuje právo na povinný díl. Naopak, splní-li nepominutelný dědic podmínku, započítává se tato část pozůstalosti na jeho povinný díl? Dle mého názoru i zde je kladná odpověď na místě. Má ze zákona právo na povinný díl, jehož velikost je zákonem stanovena, a pokud by se část pozůstalosti s podmínkou do povinného dílu nezapočítávala, dostal by se mu ve výsledku vyšší podíl, než mu zákon přiznává.

Jako obranu při nesplnění podmínky dědicem či odkazovníkem může oprávněný dědic podat žalobu k soudu.

Nakonec bylo mou snahou zjistit, zda veřejnost stojí o podmínky v závěti vzhledem k tomu, že dle předchozí právní úpravy nebyly zákonem přípustné. JUDr. Ladislav Muzikář považuje vedlejší doložky za nepřiměřené omezování svobody dědiců.¹¹⁶ Za účinnosti předchozí právní úpravy nebyly vedlejší doložky pořizovateli požadovány a domnívám se, že tomu nebude jinak ani nyní. Ačkoli z teoretického hlediska to zní pro pořizovatele uspokojivě, dle mého názoru po zohlednění všech argumentů pro a proti, vedlejší doložka nebude zpravidla do závěti vkládána.

¹¹⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 285.

¹¹⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. Nabývání dědictví. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*, 2006, s. 153.

Jsou-li do závěti podmínky vtěleny a jsou odůvodnitelné, tak by měly být respektovány. Zejména jsou-li stanoveny dětem zůstavitele, a to proto, že děti vděčí svým rodičům za výchovu a další přípravu pro jejich život.

6. 5. 2 Doložení času

Zůstavitel může v závěti omezit někomu právo doložením času. Obecná úprava doložení času je obsažena v § 550 OZ a speciální úprava je v § 1564 až 1566 OZ. V návaznosti na předchozí vedlejší doložku je důležité rozlišit mezi doložením času a podmínkou. Zákon tento rozdíl výslovně upravuje v § 1564 OZ. Není-li jisté, zda čas, který zůstavitel v závěti doložil, nastane, platí zůstavené právo za podmíněné, považuje se za určení podmínky. Naopak doložení času je vázáno na událost, o které je jisté, že v budoucnu nastane.¹¹⁷ V tomto případě, stejně jako u jiného právního jednání, není rozhodné, zda zůstavitel označil danou vedlejší doložku správně, protože bude vykládána v konkrétním případě podle obsahu a úmyslu zůstavitele. Uvede-li zůstavitel v závěti, že „*můj syn se stane dědicem, dovrší-li 18-tého roku věku*“, jedná se o podmínku. Není totiž jisté, zda se syn 18 let věku dožije. Naopak uvede-li, že „*můj syn se stane dědicem, až uplynou tři roky od mé smrti*“, jedná se doložení času.

Význam v odlišení mezi vedlejší doložkou, doložením času a podmínkou spočívá v přechodu zůstaveného práva z osoby, jíž bylo dědické právo s vedlejší doložkou zůstaveno, na její dědice. Jde-li o doložení času, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva v případě smrti osoby, jíž bylo takto zůstaveno, na její dědice. Není-li splněna podmínka určenou osobou z důvodu jejího úmrtí, k přechodu zůstaveného práva na jeho dědice nedochází.¹¹⁸

Je-li v závěti určen čas tak, že rozhodná chvíle nastat nikdy nemůže, považuje se takové doložení času za nemožnou podmínku. To neplatí, pokud je nepochybné, že se zůstavitel jen zmýlil. Dle zákona je potřeba v takovém případě určit rozhodný čas podle toho, jaký čas zůstavitel pravděpodobně zamýšlel. Typickým příkladem je překlep v uvedení posledního dne v měsíci, který již takový den nemá. Zůstavitel tedy mylně

¹¹⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 640.

¹¹⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 179.

uvede, že si přeje, aby dědic nabyl dědictví 31. dubna 2019. Jako pravděpodobný den bude považován poslední den měsíce dubna, tedy 30. dubna 2019.

Doložení času umožňuje zůstaviteli určit, aby byl dědic či odkazovník povolán později, než okamžikem jeho smrti, například až tři roky po smrti zůstavitele. Zůstavitel také může v závěti povolat dědice jen na určitou dobu, například tak, že určitou osobu povolá za dědice k okamžiku jeho smrti s tím, že po uplynutí pěti let přenechá dědictví jiné osobě. V takovém případě by se jednalo o svěřenské nástupnictví. Zůstavitel může takto zůstavit svou pozůstalost nejprve své manželce, a to na dobu, než jeho dítě dovrší zletilosti. Po uplynutí této doby určí dědicem své dítě. Může tedy rozložit přechod pozůstalosti mezi několik dědiců po určitém uplynutí času.

Ačkoli lze nalézt v literatuře názor, že není potřeba institutu doložení času s tím, že lze stejného cíle dosáhnout jinými instituty, jako jsou půjčka a výpůjčka, dovolím si nesouhlasit.¹¹⁹ Dle mého názoru doložení času poskytuje zůstaviteli větší volnost v pořízování pro případ své smrti tak, že si zůstavitel může pořízení více přizpůsobit svým představám, a výše uvedených náhradních institutů nelze užít pro případ smrti.

Dle dostupných informací z praxe je vedlejší doložka ve formě doložení času vyhledávanější než vedlejší doložka ve formě podmínky. Je aplikována zejména tehdy, kdy dědic je ještě nezletilý a zůstavitel chce dbát na to, aby do jeho zletilosti spravoval jeho majetek někdo, kdo je spolehlivý, zpravidla je jím zákonný zástupce nezletilého.

6. 5. 3 Příkaz

V závěti může zůstavitel někomu něco zůstavit s připojením příkazu. Příkaz je výslovně upraven v § 1569 až 1574 OZ. Za příkaz v závěti je považováno nařízení zůstavitele, kterým prikazuje dědici či odkazovníkovi, aby určitým způsobem nakládal s jeho jměním, něco vykonal, resp. opominul. Příkaz může být stanoven jak pozitivně: „*Přikazuji, aby dědic prodal mé obrazy panu A. B.*“, tak negativně: „*Přikazuji, aby dědic neprodal mé obrazy panu A. B.*“

¹¹⁹ KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 5, s. 161.

Příkaz není pouhé přání zůstavitele.¹²⁰ Z toho lze dovodit, že za příkaz by nebylo považováno, bylo-li by v závěti dáno dědici či odkazovníkovi na výběr, zda příkaz splní či nikoli. Lze z tohoto výkladu také usuzovat, že nepostačí, aby zůstavitel v závěti užil výrazu „*přál bych si, aby můj syn neprodal osobní automobil, který je v pozůstalosti, sousedovi*“, ale je nutné, aby uvedl: „*nařizuji, aby můj syn neprodal osobní automobil, který je v pozůstalosti, sousedovi*.“ Popřípadě zůstavitel může užít i jiná spojení jako: „*přikazuji*“ nebo „*dědic je povinen*“. Zákon dále k upřesnění pojmu příkaz v 1573 OZ uvádí: „*Vysloví-li se zůstavitel o účelu, ke kterému něco někomu zanechává, ale neuloží-li povinnost k tomuto účelu zanechané věci použít, hledí se na projev vůle jako na přání bez právní závaznosti*.“ Nestanoví-li tedy zůstavitel povinnost použít zanechanou věc určitým způsobem, není takový projev vůle považován za příkaz. Příkladem může být situace, kdy zůstavitel zanechá dědici dům a současně dědici uloží, aby v jeho domě byla ponechána kavárna, která je zde provozována již několik generací nebo zůstavitel může dědici zanechat hotovost s tím, aby ji použil na studia. Ačkoli zůstavitel neuloží výslovně povinnost použít zanechanou věc určitým způsobem, mohl přesto chtít, aby jeho projev vůle byl považován za příkaz. I zde je potřeba vždy přihlédnout k § 1494 odst. 2 OZ a v konkrétním případě vyložit tento projev vůle tak, aby bylo co nejvíce vyhověno zůstavitelově vůli.

Dalším příkladem příkazu může být postarat se o zůstavitelův hrob, postarat se o domácí zvíře zůstavitele nebo ponechat někomu nějakou část dědictví k užívání. První příklad lze brát jako samozřejmost, kterou zůstavitel v závěti jen zdůraznil. Druhý příklad je již dle mého názoru diskutabilní. Měl-li zůstavitel například stádo koní a dědic nemá kladný vztah k zvířatům, je povinen, takový příkaz přijmout? Domnívám se, že povinen samozřejmě není, ale postačí, zajistí-li, aby o ně bylo postaráno, nemusí péči poskytovat osobně. Třetí příklad je prakticky využitelný například tehdy, obmyslel-li zůstavitel manželku v závěti s tím, že dědicům přikáže zřídit pozůstalé manželce na dožití služebnost bytu. Přesto bych doporučila v tomto případě nikoli zřizovat služebnost bytu manželce prostřednictvím příkazu dědicům, ale zřídit ji přímo v závěti, a to vzhledem k právní jistotě, aby byla jeho vůle naplněna. Zejména jsou-li dědici děti zůstavitele,

¹²⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 303.

odpadá motivace splnění příkazu, protože není ohroženo jejich právo na povinný díl. Nesplní-li nepominutelný dědic příkaz, pozbývá dědické právo ze zákona, ale nikoli právo na povinný díl.¹²¹

Příkaz je nutné diferencovat od institutu odkazu. Odkazem, na rozdíl od příkazu, zůstavitel nařizuje určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu. Rozdíl tedy spočívá v tom, že dědic je povinen na základě příkazu něco vydat, nikoli s něčím nakládat, něco vykonat či opominout. Diskutabilním příkladem je dle mého názoru povinnost třetí osobě něco zaplatit. Tuto povinnost lze posuzovat jako příkaz něco vykonat, na druhou stranu ji lze považovat za odkaz, protože povinnost spočívá ve vydání peněz. Přesnější odpověď nám přináší judikatura k OZ1811, která uvádí, že je-li účelem příkazu poskytnout přímý majetkový prospěch, jedná se o odkaz.¹²² U příkazu je hlavním účelem určité zatížení osoby, které byl příkaz uložen.¹²³ Odlišení příkazu a odkazu je důležité zejména proto, že mají odlišné právní následky při jejich nesplnění. Není-li splněn příkaz, přechází povinnost ho splnit na další dědice. Není-li splněn odkaz, k přechodu povinnosti splnit odkaz nedochází.

Příkaz má povahu rozvazovací podmínky.¹²⁴ Nedojde-li ke splnění příkazu, osoba, které byl určen, ztrácí dědické právo a daný předmět se vrací do pozůstalosti. Zákon připouští, aby zůstavitel projevil jinou vůli. Zůstavitel může svým výslovným projevem vůle tento účinek zcela vyloučit nebo ho modifikovat. Může stanovit, že nesplněním příkazu osoba nepozbude dědického práva nebo, že nesplní-li dědic příkaz, je povinen určité osobě poskytnout odkaz. Není-li výslovně tedy stanoveno něco jiného, nesplní-li dědic či odkazovník příkaz, pozbývá právo na pozůstalost. Tak, jak ale uvádí komentář k OZ1811, je dle mého názoru i dnes potřeba prokázat, že zůstavitelova vůle k pozbytí dědického práva, jako důsledku nesplnění příkazu, směřovala. Nedochází k tomu *ipso jure*, ale je zapotřebí, aby oprávněné osoby se domáhaly, že nedošlo ke splnění příkazu.¹²⁵ Oprávněnou osobou, která má právo vymáhat splnění příkazu, je dle

¹²¹ GI. U. 6422 Viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 300.

¹²² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 186.

¹²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. května 1925, sp. zn. Rv I 581/25

¹²⁴ § 1569 OZ

¹²⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 304.

§ 1571 OZ osoba, která má z příkazu prospěch, dále vykonavatel závěti nebo jiná osoba, která je k vymáhání příkazu povolána v závěti. Jak je výše uvedeno obecně o vymáhání vedlejších doložek, právo vymáhat splnění příkazu lze přiznat i ostatním dědicům a nechopí-li se ani oni tohoto úkolu, může soud za tímto účelem jmenovat správce pozůstalosti, nebo uložit splnění poslední vůle správci pozůstalosti již povolanému. V praxi může nastat situace, že příkaz bude ve prospěch někoho, kdo již bude po smrti. Zejména tehdy, stanoví-li zůstavitel příkaz ve svůj prospěch a splnění již vymáhat nemůže. Dle § 1572 odst. 2 OZ může splnění příkazu, který směřuje k veřejnému prospěchu, vymáhat i příslušný orgán veřejné moci. Za veřejně prospěšné oblasti lze obecně považovat zejména zdravotnictví, kulturu, životní prostředí atd. Pojem veřejně prospěšný účel je velice široký.

Přestože zákon říká, že příkaz se posuzuje jako rozvazovací podmínka, lze mezi příkazem a rozvazovací podmínkou upozorovat dvě odlišnosti. Za prvé, příkaz vždy ukládá obtíženému nějakou povinnost, kdežto splnění podmínky může být závislé na právní události nezávislé na vůli dědice. Za druhé, u příkazu zákon výslovně připouští splnit příkaz alespoň přibližně, nelze-li jej splnit přesně.

Lze si položit otázku, co se stane, nedožije-li se dědic či odkazovník, kterému je příkaz určen, nápadu dědického práva. V takovém případě povinnost stanovenou příkazem jsou povinni splnit jeho dědici. Dovožuji nyní tento svůj závěr zejména z § 1490 odst. 2 OZ, který uvádí: „*Byl-li dědic, který se dědictví vzdal, obtížen příkazem, nařízením odkazu nebo jiným opatřením, které podle zůstavitelovy vůle může a má splnit jen osobně, nezabývá se tím povinností splnit takové opatření.*“¹²⁶ Stanoví-li ale zůstavitel, že tento příkaz se vztahuje pouze na povolaného dědice či odkazovníka, tato povinnost na jeho dědice nepřechází. Stejně tak povinnost splnit příkaz nepřechází, vylučuje-li to povaha příkazu. Další otázku, kterou si lze položit, je, zda přechází právo na splnění příkazu, který spočívá v povinnosti zaplatit peněžní částku třetí osobě a tato třetí osoba zemře před nápadem dědictví? Odpověď již přinesla judikatura k OZ1811, která říká, že takový příkaz zůstává v platnosti a musí být splněn dědicům zemřelé třetí osoby.¹²⁷

¹²⁶ Dalšími ustanoveními obsahující tuto zásadu jsou § 1506, 1509, 1629 a § 1633 odst. 2 OZ.

¹²⁷ GI. U. 13. 439 Viz v ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 302.

V jaké lhůtě má být příkaz splněn, to nám zákon výslovně neuvádí. Lze užít výklad k § 709 OZ1811, dle kterého se zde uplatní ustanovení závazkového práva, přestože se nejedná o obligační vztah, neboť zde chybí strana věřitele. Lhůtu zpravidla určí sám zůstavitel, není-li zůstavitelem určena, měl by být příkaz splněn v době přiměřené povaze příkazu. Je-li spor o to, jaká doba je v daném případě přiměřená, rozhodne o ní soud.¹²⁸ Z dnešní zákonné úpravy lze pouze dovodit, že příkaz by měl být splněn, nebo alespoň jeho splnění určitým způsobem zabezpečeno do okamžiku potvrzení nabytí dědictví soudem, protože dle § 1690 OZ soud potvrdí dědictví až poté, co je zabezpečeno, že vůle zůstavitele bude náležitě splněna. Za postačující zabezpečení bych považovala i dohodu mezi osobou, která je povinna příkaz splnit, a osobou, v jejíž prospěch je příkaz zřízen.

Zůstavitel může v závěti zakázat dědici či odkazovníkovi, aby zcizil nebo zatížil nějakou věc, kterou dědictvím nabyt. Předmětem zákazu zcizení či zatížení může být jak movitá věc, například šperk, obraz, rodinné album, tak věc nemovitá. Zůstavitel může přikázat: „*Nesmíš prodat náš rodinný dům, který Ti zůstavuji, po dobu deseti let. Nesmíš v zůstaveném domě po dobu pěti let poskytnout nájem jiné osobě než A. K.*“ Takovýto zákaz zavazuje obtíženého pouze tehdy, jen je-li nařízen na určitou přiměřenou dobu a odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany, jinak může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že se k zákazu nepřihlíží. Výše uvedený příkaz je tedy podmíněn dvěma kumulativními podmínkami: přiměřenost doby a vážný zájem hodný právní ochrany. Tyto podmínky jsou projevem zásady proporcionality. Přiměřenost doby je potřeba posuzovat vždy dle konkrétního případu. Domnívám se, že lze v některých případech považovat za platný příkaz, kdy zákaz zcizení či zatížení je stanoven na dobu neurčitou. Zákaz by ale musel být určen nikoli obecně, tedy vůči každému, ale vůči konkrétní osobě. Například: „*Za žádných okolností nesmíš nikdy prodat dům mému sousedovi A. K.*“ Dědic může tedy prodat dům komukoli jinému. Tento příkaz není ale pro zůstavitele příliš spolehlivý, protože je možnost obejít tento příkaz prodejem přes třetí osobu.

¹²⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 304.

Za vážný zájem hodný právní ochrany v tomto případě lze zejména považovat zachování předmětu pozůstalosti pro další rodinné generace. To, zda jsou podmínky splněny, rozhoduje obecný soud, nikoli pozůstalostní soud.¹²⁹ Byl-li zákaz zapsán do veřejného seznamu, může obtížený požadovat, aby soud zákaz zrušil; soud návrhu nevyhoví, neprokáže-li se, že zájem na zrušení zákazu zřejmě převyšuje zájem na jeho zachování. Poměr těchto dvou zájmů si lze demonstrativně ukázat na příkladu. Je-li předmětem zákazu zcizení či zatížení rodinný dům, zájmem zůstavitele je zachování rodinného domu v rodině. Na druhé straně zájem dědice na zrušení zákazu může spočívat v pomoci v jeho životní situaci. Dědic se může později z rodinných, pracovních či jiných důvodů odstěhovat a dům nebude moci využívat, proto by bylo pro něj výhodnější předmětný dům prodat a za obdržené peníze si koupit jiný dům v místě svého bydliště. Dědic se také může ocitnout později v situaci, kdy dům bude muset třeba zatížit z důvodu půjčky, kterou si vezme na jeho rekonstrukci či opravu. Jak soud v takových případech rozhodne, převyšuje zde zájem na zrušení zatížení nemovitosti nad zájmem jejího zachování? Je jasné, že nelze vyvodit obecné pravidlo, je nutné posoudit případ od případu. V prvním výše uvedeném případě může jít nejen o subjektivní důvod pro přestěhování, ale i objektivní. Dědic se přestěhuje, protože najde druhou polovičku, která žije na druhém konci republiky, nebo mu může být nabídnuta nová lukrativní dlouhodobá pracovní příležitost v místě, které je natolik vzdálené, že by nezvládl každodenní dojíždění z místa bydliště do místa výkonu práce. Obojí považuji za převažující zájem na zrušení zákazu, protože nevyhovění takovému návrhu by bylo dle mého názoru dědici pouze na obtíž. V druhém výše uvedeném případě bych považovala za obtěžující pro dědice, pokud by soud zákaz zatížení nezrušil, prokázal-li by dědic, že důvodem zatížení je půjčka, z níž získané finanční prostředky užije na rekonstrukci či opravu domu. Zůstavitel přitom, když psal závět', si jistě nepřál, aby byl jeho zákaz respektován za každou cenu a byl dědici na obtíž.

Příkaz má být splněn přesně, až není-li možné jeho přesné splnění, je nutné ho splnit alespoň tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Nelze-li splnit příkaz alespoň přibližně, je považován za nemožný a osobě obtížené příkazem náleží vše, co jí bylo zůstaveno i bez splnění příkazu. Tímto je rozlišena situace, kdy příkaz nelze splnit

¹²⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 186.

vůbec, nebo jen částečně. Jedná se o dispozitivní ustanovení, je tedy ponecháno na vůli zůstavitele, zda nestanoví jinak. V případě nemožnosti splnění příkazu je nerozhodné, zda se jedná o nemožnost počáteční či následnou. Stejný postup platí u příkazu, který je nedovolený.¹³⁰ Pro přibližné splnění lze uvést demonstrativní příklad z judikatury k OZ1811: „*Není-li užito celé částky určené posledním pořízením na pohřeb a pomník, nevadí to, aby byl schválen výkaz o splnění poslední vůle.*“¹³¹ Příkáže-li zůstavitel v závěti dědici, aby zanechanou hotovost ve výši 50.000,--Kč použil na pohřeb a dědic vystrojí pohřeb za 45.000,--Kč, nelze tuto nepřesnost považovat za nesplnění příkazu. Vypravil-li dědic pohřeb za 30.000,--Kč, bylo by možné již tento rozdíl považovat za neplnění příkazu. Nemožnost příkazu může nastat jak z objektivních důvodů, tedy bez zavinění dědice, tak z důvodů subjektivních, tedy úmyslným jednáním dědice. Je-li splnění příkazu znemožněno z objektivních důvodů, dědic může být ochoten ho splnit, ale vzhledem k překážce ho splnit nemůže. Může tomu tak být tehdy, nařídí-li zůstavitel v závěti, aby mu dědic vypravil pohřeb za určitou částku, kterou dle závěti zanechal a v okamžiku nabytí dědictví se již žádná hotovost v pozůstalosti nenachází. Nebo se osoba obtížená tímto příkazem o příkazu dozví až v rámci pozůstalostního řízení a pohřeb zůstaviteli již vypravila jiná osoba. V těchto případech je příkaz nesplnitelný z objektivního důvodu a jeho nepřesné splnění nepůsobí ztrátu dědického práva. Jedná-li se ale o nemožnost subjektivní, kterou si dědic úmyslně způsobil sám, a je proto neschopný příkaz splnit a zároveň věděl, že tím zmaří splnění příkazu, zákon výslovně chrání zůstavitelovu vůli a v takovém případě dědice zbavuje práva na to, co mu bylo zůstaveno. Zůstanu-li u výše uvedeného případu, dědic by byl zbaven dědického práva k zůstavěné pozůstalosti, jestliže by utratil hotovost zanechanou zůstavitelem na své potřeby a následně by mu na vypravení pohřbu ničeho nezbylo.

Je-li v příkazu jako oprávněný určena skupina osob bez bližšího určení, je obtížená osoba povinna splnit příkaz vůči právnické osobě, která je oprávněna chránit zájmy těchto osob. Je-li takových právnických osob více, právo volby má osoba obtížená příkazem, a to za předpokladu, že zůstavitel neprojevil jinou vůli. Osoba obtížená volbou

¹³⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 304.

¹³¹ GI. U. 14.756 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 302.

musí volbu učinit bez zbytečného odkladu, jinak oprávněnou osobu určí soud. Návrh k soudu může podat osoba, která má na tom právní zájem.¹³² Za osoby bez bližšího určení lze považovat zejména osoby chudé, bez domova či seniory. Zůstavitel si v takovém případě přeje, aby těmto osobám bylo plněno podle potřeb, proto je objektivní, aby ke splnění byla určena právnická osoba, která chrání jejich zájmy. Jednalo-li by se například o seniory, mělo by být plněno domovu pro seniory, který následně rozhodne o konkrétním rozdělení.

V § 1574 OZ je upraven příkaz s pohrůžkou. Příkaz s pohrůžkou je takový, kterým zůstavitel dědici či odkazovníkovi přikáže, aby v budoucnu neodporoval závěti, jinak ztratí nějaké výhody. Obvykle tedy půjde o to, aby dědic splnil vše, co je mu zůstavitelem uloženo. Zůstavitel tak může dědici uložit podmínku, doložení času, příkaz či odkaz a zároveň stanovit, že bude-li závěti odporovat, tedy nesplní-li, co mu zůstavitel uložil, pozbude výhodu, která mu byla v závěti poskytnuta. Zejména sankcí bude ztráta dědického práva, popř. odkazu. Zůstavitelův příkaz je ale bez právních účinků, pokud zakáže dědici, aby popíral pravost závěti nebo brojil proti výkladu jejího smyslu. Takový postup nelze považovat za odporování vůli zůstavitele, protože snahou dědice je odhalit pravost závěti, tedy zda byla zůstavitelem sepsána, a její smysl, tedy zda obsah závěti není vyložen v rozporu s tím, co zůstavitel při sepisování závěti zamýšlel. Poruší-li tedy dědic tento zákaz, neztrácí zůstavitelem uloženou výhodu.

¹³² § 1572 OZ

6.6 Povolání vykonavatele závěti

6.6.1 Osoba vykonavatele závěti

Po vzoru OZ1811 OZ umožňuje zůstaviteli povolat v závěti vykonavatele závěti. Výslovně se úprava vykonavatele závěti nachází v § 1553 až 1555 OZ. Vykonavatel závěti zejména dohlíží na to, aby závěť zůstavitele byla vykládána tak, jak si zůstavitel přál, a aby bylo splněné to, co zůstavitel ve své závěti nařídil. Povolání vykonavatele závěti je příkazem,¹³³ proto se užijí přiměřeně ustanovení upravující příkaz.¹³⁴

Vykonavatele závěti může povolat pouze zůstavitel, protože se jedná o právo ryze osobní povahy. Není přípustné, aby ho povolal soud, a to ani na návrh všech dědiců.¹³⁵ Ani vykonavatel závěti nemůže svou funkci nikomu postoupit, funkci může vykonávat jen osobně.¹³⁶ Ani dědic nemůže vyloučit vykonavatele závěti z jeho funkce a ustanovit mu jiného zmocněnce.¹³⁷

Vykonavatelem závěti může být osoba, která má způsobilost tuto funkci vykonávat. Může jím být jak fyzická osoba, tak právnická osoba. Vzhledem k tomu, že tento institut má dnes smysl zejména tam, kde jsou v rodině nedůstojné spory či tahanice o majetek, měla být vykonavatelem závěti nezúčastněná třetí osoba, jejímž úkolem bude zejména působit mediačně mezi dědici.¹³⁸ Mělo by se jednat o osobu, která zná zůstavitele dlouhý čas a které zůstavitel důvěřuje. To, koho si zůstavitel povolá za vykonavatele závěti, je pouze na jeho rozhodnutí. Může jím být člen rodiny, jiná osoba zůstaviteli blízká, notář, či advokát.¹³⁹ Bezpochyby je vyloučeno, aby vykonavatelem závěti byl notář, který byl v dané věci pověřen jako soudní komisař. Jiný notář, který

¹³³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 300.

¹³⁴ § 2430 až 2444 OZ

¹³⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 71.

¹³⁶ Gl. U. 5295: „Práva vykonavatele poslední vůle jsou ryze osobní a nemohou býti jinému postoupena.“ viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 557.

¹³⁷ Gl. U. 2665 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 557.

¹³⁸ Konference: Proměny dědického práva, společné jmění manželů, přednáška Zásady dědického práva, rozdíly v přístupech starého a nového zákoníku, Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, Ostrava, 24. dubna 2012.

¹³⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 642.

v dané věci není soudním komisařem, jím být může. Osoba povoláná za vykonavatele závěti není povinná tuto funkci přijmout.

Ačkoli zákon nehovoří o možnosti povolat vykonavateli závěti náhradníka, lze to zůstaviteli doporučit, protože jak je uvedeno výše, nikdo jiný vykonavatele závěti povolat nemůže. Může se stát, že vykonavatel závěti tuto funkci nebude moci z objektivních důvodů vykonávat, nebo ji odmítne. Povolá-li zůstavitel vykonavateli závěti náhradníka, bude mít zaručeno, že v takové situaci na místo původně povolaného vykonavatele nastoupí jiná osoba, kterou si sám určil. S vyšší pravděpodobností se tedy nestane, že by tato funkce nebyla obsazena.

Stejně tak není zákonem upraveno, zda může zůstavitel ustanovit více vykonavatelů závěti vedle sebe. I tato varianta je dle mého názoru možná. Povolat více vykonavatelů vedle sebe je vhodné zejména tehdy, chce-li zůstavitel vykonavateli uložit více úkolů, a to zejména úkolů různého charakteru. Například jednomu vykonavateli může uložit, aby dohlédl na rozdělení pozůstalosti mezi dědici, a druhému, aby zkontroloval splnění odkazu.

6. 6. 2 Vznik funkce vykonavatele závěti

Zůstavitel může vykonavatele závěti povolat v závěti jak ve formě soukromé listiny, tak ve formě listiny veřejné. Zde lze narazit na určitý nesoulad v zákoně. Ačkoli vykonavatel závěti má za určitých podmínek stejná oprávnění jako správce pozůstalosti, zákon nevyžaduje pro jeho povolání formu veřejné listiny na rozdíl od správce pozůstalosti. Jediný důsledek toho, jakou formu listiny zůstavitel zvolí, je rozdílné užití ustanovení o správci pozůstalosti na vykonavatele závěti. Vykonává-li vykonavatel závěti, který byl povolán veřejnou listinou, také funkci správce pozůstalosti, použijí se na něj ustanovení o správci pozůstalosti „obdobně“, tedy v plném rozsahu. Byl-li takový vykonavatel závěti povolán závětí ve formě soukromé listiny, použijí se na něj ustanovení o správci pozůstalosti pouze „přiměřeně“, tedy pouze částečně.¹⁴⁰ Domnívám se, že vykonává-li vykonavatel závěti zároveň funkci správce pozůstalosti, měl by respektovat ustanovení pro správce pozůstalosti bez ohledu na to, jakou listinou byl k funkci

¹⁴⁰ *Metodická pomůcka pro přípravu návrhů právních předpisů (III. část)* [online]. vlada.cz, [cit. 6. září 2015]. Dostupné na < http://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Metodicka_pomuckaIII.pdf >.

vykonavatele závěti povolán. Přestože zákon pro povolání vykonavatele závěti nevyžaduje formu notářského zápisu, považuji za vhodné, aby zůstavitel přesto tak učinil. Tato forma povolání přináší zůstaviteli dvě výhody. Nejen to, že notář mu poskytne právní radu k problematice, aby se vyhnul případným nechtěným následkům, ale také to, že listina obsahující povolání vykonavatele závěti bude uložena u notáře a současně evidována v Evidenci právních jednání pro případ smrti, a v okamžiku smrti zůstavitele bude spolehlivě dohledána.

Lze si položit otázku, zda je přípustné, aby zůstavitel povolal vykonavatele i v dovětku. Odpověď na tuto otázku lze najít jak kladnou, tak zápornou. Zákon výslovně říká: „*Zůstavitel může závětí povolat vykonavatele závěti ...*“. Striktním výkladem lze dovodit, že nelze povolat vykonavatele závěti samostatně dovětkem, ale lze ho povolat pouze v rámci závěti, protože představuje pouze její vedlejší doložku.¹⁴¹ Opačný názor, že lze vykonavatele závěti povolat samostatně dovětkem lze opřít o § 1 odst. 2 OZ.¹⁴² Je ale potřeba ustanovení § 1 odst. 2 OZ šetřit, aby se dědické právo nedostalo do velmi liberální podoby, že by se řídilo vždy zásadou: „*Vše, co není zákonem zakázáno, je dovoleno*“. Z hlediska zůstavitele bych se přiklonila k druhému přístupu, ale s krátkým doplněním. Předloží-li zůstavitel notáři dovětek s povoláním vykonavatele závěti, je nezbytné, aby přesně identifikoval závěť, ke které vykonavatele povolává. Z hlediska postavení notáře, který by byl o takové právní jednání požádán, bych se raději klonila k přísnějšímu výkladu a žádala zakotvení povolání vykonavatele závěti do konkrétní závěti. Svůj názor takto uvádím vzhledem k tomu, že je ještě brzy na předurčení, jak se k této problematice postaví praxe.

Jako další otázka se nabízí, zda může zůstavitel povolat vykonavatele závěti k závěti, která byla sepsána před nabytím účinnosti OZ? Domnívám se, že povolá-li zůstavitel vykonavatele závěti ke své platné závěti, která byla sepsána před 1. lednem 2014, mělo by být takové povolání považováno za platné. Vzhledem k tomu, že nebyla připuštěna možnost povolat vykonavatele závěti za účinnosti OZ 1964, nelze

¹⁴¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 224.

¹⁴² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 164.

zůstaviteli bránit, aby tak učinil nyní, a to již z toho důvodu, že funkci vykonavatele závěti považují přínosnou pro pozůstalostní řízení.

Zákon nevyžaduje, aby si zůstavitel opatřil od vykonavatele závěti souhlas, dokonce ho zůstavitel může povolat bez jeho vědomí. Takové jednání zůstavitele není dle mého názoru vhodné, a to ze dvou důvodů. Zůstavitel by měl být zodpovědný a s osobou vykonavatele by měl probrat, jaké má představy ohledně výkladu své závěti, jaké jsou jeho záměry a příkazy, aby se mohl spolehnout na to, že jeho závěť bude řádně vykonána. Za druhé, vykonavatel není povinen tuto funkci přijmout, proto by mu zůstavitel měl sdělit, že je v závěti povolán za vykonavatele, aby měl jistotu, že tuto funkci neodmítne.

Oznámil-li zůstavitel ještě za svého života vykonavateli závěti jeho povolání, ujme se vykonavatel své funkce, jakmile se dozví o smrti zůstavitele. V opačném případě ho o tom vyrozumí soud, respektive notář, který je pověřen v dané věci jako soudní komisař.¹⁴³

6. 6. 3 Zánik funkce vykonavatele závěti

Délka funkce vykonavatele není zákonem nijak stanovena. Funkce vykonavatele závěti zpravidla končí právní mocí konečného usnesení v pozůstalostním řízení. Závisí ale vždy na konkrétním případě, jakými úkoly je vykonavatel závěti pověřen. Je-li to potřebné pro náležité splnění zůstavitelovy vůle, může jeho funkce trvat i po právní moci konečného usnesení v pozůstalostním řízení. Bude tomu tak například tehdy, uloží-li zůstavitel vykonavateli závěti, aby dohlížel na správu majetku jeho nezletilého dítěte, jehož majetek bude ze zákona spravován matkou nezletilého dítěte, a to do doby, než nabude zletilosti. Ještě před skončením pozůstalostního řízení může funkce vykonavatele skončit jeho smrtí, prohlášením za mrtvého nebo nezvěstného, omezením jeho svéprávnosti, odstoupením z funkce vykonavatele závěti, odvoláním z této funkce soudem nebo odmítnutím vykonávat tuto funkci. Chce-li vykonavatel závěti odstoupit ze své funkce, musí své rozhodnutí doručit soudu příslušnému k řízení o pozůstalosti. Soud není příslušný o odstoupení z funkce vykonavatele závěti rozhodovat, ale vezme ho

¹⁴³ § 1553 a § 1557 OZ

pouze na vědomí. Odstoupení je účinné až okamžikem, kdy dojde soudu.¹⁴⁴ Zjistí-li soud, že vykonavatel závěti závažně porušil své povinnosti, není schopen řádně plnit své povinnosti, nebo existuje pro to jiný závažný důvod, odvolá ho, a to i bez návrhu.¹⁴⁵ To, kdy se jedná o závažné porušení povinností, je dle mého názoru nutné posoudit vždy v konkrétním případě. Situace, kdy není vykonavatel řádně schopen plnit své povinnosti, může být z důvodu jeho vážné nemoci, úrazu či výkonu trestu. Za závažný důvod lze obecně považovat podjatost vykonavatele závěti. Jakmile soud zjistí, že vykonavatel závěti nemá nestranné postavení a hrozí, že by svou funkci vykonával pouze ve prospěch některých dědiců, ačkoli má dohlížet splnění zůstavitelovi vůle jako celku, soud ho odvolá. Funkce vykonavatele také zaniká dle § 200 písm. g) ZŘS dnem právní moci usnesení o nařízení likvidace.

Nelze opominout, že ke zrušení povolání vykonavatele závěti může dojít ještě za života zůstavitele, a to zruší-li zůstavitel ustanovení o povolání vykonavatele závěti ve své závěti, nebo odvolá-li celou závěť, která toto ustanovení obsahuje. Vykonavatel nemůže svou funkci samozřejmě vykonávat, bude-li závěť prohlášena za neplatnou.

Dále k zániku funkce vykonavatele závěti může dojít, uplatní-li účastník řízení námitku neplatnosti jeho povolání do funkce. Zpravidla tuto námitku dědici uplatní, nebudou-li chtít respektovat vůli zůstavitele a vykonavatele závěti přijmout. Je-li taková námitka některým z dědiců podána, vykonavatel závěti může uplatňovat svá práva a plnit své povinnosti až do pravomocného rozhodnutí, kterým soud námitce dědice vyhoví, tedy rozhodne, že povolání vykonavatele závěti bylo neplatné.¹⁴⁶ Právní mocí tohoto rozhodnutí funkce vykonavatele zaniká. Soud může učinit i jiná opatření, například vykonavatele závěti odvolat, je-li pro to důvod dle § 1560 OZ. Cílem tohoto ustanovení je zabránit dědicům, aby povolání vykonavatele závěti nenapadali pouze účelově. Tedy aby zbavili vykonavatele závěti jeho funkce a dohodli se o rozdělení pozůstalosti bez jeho účasti. Je nezbytné mít na paměti, že dnes platí to, co platilo za účinnosti OZ1811, že: „*Ustanovení vykonavatele poslední vůle (projednavatele pozůstalosti) nepřekáží dědicům a účastníkům dědictví, aby hájili samostatně svých zájmů, pro projednání spolupůsobili*

¹⁴⁴ § 1553 odst. 2 OZ

¹⁴⁵ § 1560 OZ

¹⁴⁶ § 1555 OZ

a vše vykonali, čeho jest třeba ke splnění zůstavitelovy vůle.“¹⁴⁷ Vykonavatel závěti tedy nevytváří překážku dědicům, aby hájili svá práva.

6. 6. 4 Práva a povinnosti vykonavatele závěti

Zůstavitel může určit konkrétně povinnosti vykonavatele ve své závěti, a to i nad rámec úkolů uložených mu zákonem. Dle § 1554 OZ má vykonavatel zejména dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře a dbát o splnění zůstavitelových pokynů. K tomu mu náleží všechna práva potřebná ke splnění jeho úkolů, včetně práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka. V případě, že zůstavitel nepovolal správce pozůstalosti, náleží vykonavateli závěti také správa pozůstalosti, a to dokud soud nerozhodne o jiném opatření. Nelze opominout, že vykonavatel závěti je účastníkem řízení při projednání pozůstalosti, proto má všechna práva, která náleží účastníkovi řízení. Účastníkem řízení není pouze v případě, má-li být pozůstalostní řízení zastaveno podle § 153 nebo 154 ZŘS nebo má-li pozůstalost připadnout státu podle § 1634 OZ.¹⁴⁸

Práva vykonavatele závěti lze nalézt i na jiných místech v OZ v části upravující dědické právo. Přestože se v nich výslovně nehovoří o vykonavateli závěti, z kontextu vyplývá, že tato práva mu mohou být přisouzena.¹⁴⁹ Vykonavatel závěti má tedy právo vymáhat splnění příkazu, a to bez výslovného pokynu zůstavitele. V dalších třech případech je zapotřebí zůstavitelovo výslovné pověření. Jestliže zůstavitel pamatuje odkazem na určitou skupinu osob, jakou jsou zejména příbuzní či chudí, nebo na veřejně prospěšný, dobročinný či podobný účel, může pověřit vykonavatele závěti, aby určil, jak a které z těchto osob nebo účelů mají být poděleny. Zřídí-li zůstavitel odkaz věci určitého druhu, kterých je v pozůstalosti více, může uložit vykonavateli závěti, aby zvolil věc z několika věcí, kterou má odkazovník dostat. Ve třetím případě může zůstavitel pověřit vykonavatele závěti tím, aby určil, jak má být pozůstalost rozdělena.

Dále má vykonavatel závěti uloženy zvláštní povinnosti, je-li závětí zřízena nadace či nadační fond. Vykonavatel závěti má rozhodnout o náležitostech listiny nadace,

¹⁴⁷ NZ 1916, č. 4, Gl. U. N. F. 7674, ZBl.sv. 35, Vážný 247 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 557.

¹⁴⁸ § 114 ZŘS

¹⁴⁹ § 1571, § 1600 odst. 1, § 1606 a § 1697 odst. 1 OZ

jestliže je závěť neobsahuje a jestliže zůstavitel v závěti k tomu neurčil jinou osobu, povolat nového správce vkladů do nadace, došlo-li před vznikem nadace k zániku funkce dosavadního správce a jmenovat první členy správní a dozorčí rady, popř. prvního revizora nadačního fondu, neurčil-li je zůstavitel a neurčil-li ani způsob jejich jmenování.¹⁵⁰

V zemích, kde mají institut vykonavatele závěti již delší dobu zakotven, určil některá další práva vykonavatele závěti nad rámec zákona ve své judikatuře soud. Například vykonavatel závěti zůstavitele, který byl majitelem bytu, je oprávněn účastnit se na schůzi vlastníků bytů a vykonávat hlasovací práva dědice.¹⁵¹

Zůstavitel může vykonavateli závěti také určit odměnu za jeho činnost. Zákon neobsahuje podmínky, kdy je možné přidělit odměnu, konkrétní postup pro stanovení její výše, ani kdo je povinen ji vyplatit. Udělení odměny pro vykonavatele závěti je tedy pouze na vůli zůstavitele. Odměna může být stanovena jednou konkrétní peněžní částkou nebo paušálně, a to tak, že mu bude určitá částka vyplácena každý měsíc do skončení jeho funkce. Druhá varianta je vhodnější v těch případech, kdy nelze dopředu určit, jak dlouho bude zapotřebí, aby svou funkci vykonavatel závěti vykonával. Otázkou je, kdo mu je povinen danou odměnu zaplatit, není-li v závěti nikdo určen. Vzhledem k tomu, že odměna vykonavatele závěti se dle mého názoru stává pasivem pozůstalosti, bude v usnesení určeno, kdo je povinen odměnu zaplatit. Budou to tedy dědici, kteří zdědí zůstavitelův majetek. Neuhradí-li dědici vykonavateli závěti odměnu, může vykonavatel závěti podat žalobu na základě pravomocného usnesení k soudu ve sporném řízení. Abych uzavřela problematiku odměny vykonavatele závěti, domnívám se, že není vyloučeno, aby zůstavitel odměnu vykonavateli závěti, určil tak, aby mu byla vydána konkrétní věc z pozůstalosti, tedy formou odkazu.

¹⁵⁰ § 312 odst. 1, § 330 odst. 2, § 396 odst. 2 OZ

¹⁵¹ Usnesení Obvodního soudu Essen ze dne 14. července 1995, sp. zn. 95 II 5/95, uveřejněn v *Právní rozhledy*, 1997, roč. 1, s. 42.

6.7 Povolání správce pozůstalosti

6.7.1 Osoba správce pozůstalosti

Zůstavitel může v závěti povolat správce pozůstalosti. Institut správce pozůstalosti je upraven zejména v § 1556 až 1560 OZ. Jeho hlavním úkolem je spravovat zůstavitelův majetek, a to po dobu pozůstalostního řízení. Po pravomocném skončení řízení přechází správa zůstavitelova majetku na zůstavitelovy dědice. Správce pozůstalosti je vhodné povolat tehdy, má-li zůstavitel velký majetek, například obchodní závod, a má za to, že jeho dědici nemají takové zkušenosti a odborné znalosti, aby byli schopni zajistit jeho provoz.

Osobou správce pozůstalosti může být fyzická osoba i právnická osoba. Mohou jím být dědici, advokát nebo notář, který není v konkrétním pozůstalostním řízení soudním komisařem. Má-li dědictví připadnout státu, může být jmenován správcem pozůstalosti také stát. Je zejména důležité, aby daná osoba měla potřebné zkušenosti, schopnosti a znalosti, kterých je zapotřebí ke správě konkrétního předmětu pozůstalosti. Má-li správce pozůstalosti spravovat obchodní závod, měl by mít zkušenost s provozováním obchodního závodu, aby byl schopen zabezpečit provoz závodu do skončení pozůstalostního řízení. Funkce správce pozůstalosti nepřechází na dědice ani jiné právní nástupce. Správa pozůstalosti musí být vykonávána osobně tím, kdo jí byl povolán.

Zůstavitel může také povolat více správců pozůstalosti. Poté je ale důležité, aby jim určil práva a povinnosti, aby mezi nimi nemohl nastat spor ohledně jejich kompetencí. Povolání více správců pozůstalosti je užitečné v situaci, kdy zůstavitel byl například vlastníkem více obchodních společností, které mají různý předmět podnikání.

Vzhledem k tomu, že může být povolán současně vykonavatel závěti a správce pozůstalosti, zákon výslovně řeší jejich vzájemný vztah. Ustanovení § 1558 OZ říká: *„Byl-li povolán vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich vzájemná práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu.“* Vykonavatel závěti je tedy oprávněn správcí pozůstalosti udělovat pokyny. Musí se ale jednat o pokyny, které plynou ze svěřených úkolů od zůstavitele. Jejich vzájemná práva a povinnosti se posoudí

dle § 2430 až 2444 OZ, kdy správce pozůstalosti je v postavení příkazníka a vykonavatel závěti v postavení příkazce. Uvedené platí i tehdy, byl-li správce pozůstalosti jmenován soudem.

6. 7. 2 Vznik funkce správce pozůstalosti

Povolání správce pozůstalost zůstavitelem musí být ve formě veřejné listiny. Obsahem notářského zápisu jsou dvě základní náležitosti, a to povolání správce pozůstalosti a určení, zda ho povolává ke správě celé pozůstalosti nebo pouze k některé její části. V případě, že zůstavitel v listině o povolání správce pozůstalosti neuvede, zda má správce spravovat celou pozůstalost nebo jen určitou její část, lze mít za to, že ho povolal k celé pozůstalosti. Obdobně jako u vykonavatele závěti, je otázkou, zda zůstavitel může správce pozůstalosti povolat nejen v závěti, ale i samostatně ve formě dovětku.¹⁵²

Ačkoli není dnes vyžadován souhlas správce pozůstalosti s výkonem této funkce, měl by si ho přesto dle mého názoru zůstavitel obstarat. Bude-li správce pozůstalosti s touto funkcí dopředu seznámen, zůstavitel tím předejde případnému odmítnutí nebo následnému odstoupení. Byl-li správce pozůstalosti seznámen se svým povoláním, ujme se správy pozůstalosti ve chvíli, kdy se dozví o zůstavitelově smrti. V opačném případě je o tom vyrozuměn notářem, pověřeným soudním komisařem, který na počátku pozůstalostního řízení zjistí, že byl jako správce pozůstalosti povolán, a vyzve ho, aby se ujal své funkce.¹⁵³

Na okraj je vhodné poznamenat, že správce pozůstalosti je oprávněn jmenovat také soud, a to i bez návrhu. Soud jej může jmenovat tehdy, nebyl-li jmenován vykonavatel závěti nebo vykonavatel závěti odmítl spravovat pozůstalost, nebo je zřejmě nezpůsobilý spravovat pozůstalost, a jestliže ani dědici nejsou schopni řádně pozůstalost spravovat. Dále může správce pozůstalosti soud jmenovat, je-li potřeba vyhotovit seznam majetku patřícího do pozůstalosti, nebo shledá k tomu jiný vážný důvod. Kromě těchto situací soud jmenuje nového správce pozůstalosti i bez návrhu, nastane-li u správce pozůstalosti některá z obecných překážek pro výkon funkce správce pozůstalosti, a to

¹⁵² Řešení je obdobné jako u vykonavatele závěti. Viz str. 69.

¹⁵³ § 1557 OZ

jeho úmrtí, prohlášení za mrtvého nebo nezvěstného, omezení ve svéprávnosti, odmítl-li vykonávat tuto funkci, odstoupil-li z této funkce, nebo byl-li odvolán pravomocným usnesením soudního komisaře. Soud ho dále jmenuje ke splnění poslední vůle zůstavitele na návrh dědice, není-li určen vykonavatel závěti a dědic není ochoten věnovat splnění poslední vůle svůj čas a námahu.¹⁵⁴ Není-li v zákoně stanoveno jinak, má správce pozůstalosti jmenovaný soudem stejné právní postavení jako správce pozůstalosti povolaný zůstavitelem.¹⁵⁵ Na rozdíl od povolání správce pozůstalosti zůstavitelem je soud povinen si vyžádat od osoby správce pozůstalosti souhlas s výkonem této funkce.¹⁵⁶

6. 7. 3 Zánik funkce správce pozůstalosti

Projev vůle o povolání správce pozůstalosti může zůstavitel kdykoli zrušit stejným způsobem, jakým se zrušuje závěť.¹⁵⁷ Zůstaviteli se nabízí tři možnosti zrušení listiny o povolání správce pozůstalosti. Zůstavitel může pořídit pozdější listinu, ve které povolá jiného správce pozůstalosti, a tato listina nebude moci vedle dřívější listiny o povolání správce pozůstalosti obstát. Nebo zůstavitel může výslovně odvolat listinu o povolání správce pozůstalosti či požádat vydání notářského zápisu o povolání správce pozůstalosti z notářské úschovy.¹⁵⁸ Ačkoli první dva výše uvedené způsoby zrušení listiny o ustanovení správce pozůstalosti mohou být provedeny i jinou formou než notářským zápisem, měl by zůstavitel tak učinit formou notářského zápisu. Tak jak již je v této práci několikrát zmíněno, je to vhodné zejména z důvodu evidence notářských zápisů, díky čemuž je zůstaviteli spolehlivě zaručena jejich dohledatelnost.

K zániku činnosti správy pozůstalosti může dojít také ze strany samotného správce pozůstalosti, který může z funkce kdykoli odstoupit. Jeho odstoupení je účinné, jakmile dojde soudu.¹⁵⁹ Ačkoli zde zákon připouští, že správce pozůstalosti může odstoupit kdykoli, měl by respektovat ustanovení § 1440 odst. 2 OZ a neměl by odstoupit v nevhodnou dobu, ani tímto odstoupením jinak porušit své povinnosti k řádné správě, jinak bude povinen nahradit škodu podle části čtvrté OZ.

¹⁵⁴ § 1632 OZ a § 157 odst. 4 ZŘS

¹⁵⁵ § 157 ZŘS

¹⁵⁶ § 158 ZŘS

¹⁵⁷ § 1556 odst. 2 OZ

¹⁵⁸ § 1576, 1577 a § 1579 OZ

¹⁵⁹ § 1559 OZ

Na základě § 1560 OZ může dojít k odvolání správce pozůstalosti soudem, a to i bez návrhu. Soud může takto rozhodnout, poruší-li správce pozůstalosti závažně své povinnosti, není-li schopen své povinnosti řádně plnit, nebo je-li pro to jiný vážný důvod. Důvody jsou shodné jak pro správce pozůstalosti, tak pro vykonavatele závěti, proto odkazují na jednotlivé příklady, které jsou uvedeny výše u zániku funkce vykonavatele závěti odvoláním soudem.

Dále funkce správce pozůstalosti končí, nastanou-li zákonem dané skutečnosti, které neumožňují další výkon správy majetku. Funkce správce pozůstalosti tak zaniká úmrtím správce pozůstalosti, právní mocí rozhodnutí soudu o jeho prohlášení za nezvěstného nebo za mrtvého, právní mocí rozsudku soudu o omezení jeho svéprávnosti, právní mocí rozhodnutí o jeho úpadku, nebo právní mocí usnesení o nařízení likvidace pozůstalosti.¹⁶⁰

6. 7. 4 Práva a povinnosti správce pozůstalosti

Na tomto místě krátce shrnu, jaké má osoba spravující pozůstalost práva a povinnosti. Stručný výčet povinností osoby spravující pozůstalost je jistě pro účely této práce dostačující, proto se tato práce nezabývá povinnostmi, které jsou uloženy osobě spravující pozůstalost v DŘ a DnemZ. Osobou, která spravuje majetek v pozůstalosti, nemusí být vždy správce pozůstalosti, ale může jí být vykonavatel závěti nebo všichni dědicové, respektive určený dědic. Dále v textu je užito univerzální označení, a to správce pozůstalosti.

Základní povinnosti správce pozůstalosti jsou uvedeny v § 1678 a násl. OZ. Správce pozůstalosti je zejména povinen vykonávat prostou správu pozůstalosti, tedy činit vše, co je nutné k zachování spravovaného majetku, nikoli k jeho zhodnocení. Svoji působnost je povinen vykonávat a své povinnosti plnit s péčí řádného hospodáře.¹⁶¹ Chce-li správce pozůstalosti nebo vykonavatel závěti činit úkon přesahující rozsah prosté správy, je povinen si vyžádat souhlas dědiců. Takovým úkonem je prodej, darování či pronájem nemovitosti. Neudělí-li dědici souhlas, odmítnou ho udělit, nebo je-li některý

¹⁶⁰ SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 179.

¹⁶¹ § 1411 OZ

z dědiců osobou pod zvláštní ochranou,¹⁶² je vyžadován k takovému úkonu souhlas pozůstalostního soudu. Je-li dědicem nepominutelný dědic, není tato skutečnost sama o sobě dostatečným důvodem pro odepření souhlasu k volnému prodeji věci v pozůstalosti.¹⁶³ Soud při udělování souhlasu obecně dbá na to, aby žádný z dědiců nebyl poškozen. Jsou-li účastníky pozůstalostního řízení zůstavitelovy věřitelé, dbá také na to, aby nedošlo k ohrožení uspokojení jejich pohledávek. Soud udělí souhlas k úkonu přesahující rámec prosté správy pouze tehdy, jsou-li splněny dvě podmínky. Musí být důkladně určen okruh dědiců a je-li dědiců více, všichni dědicové se musejí na zamýšleném opatření shodnout. Usnesení, kterým soud svolí prodej věci v pozůstalosti, je rozhodnutím, které musí být doloženo při uzavírání smlouvy, je totiž nezbytné k její platnosti.¹⁶⁴ Překročí-li správce pozůstalosti svým právním jednáním meze prosté správy, soud smí udělit takovému právnímu jednání souhlas i dodatečně.¹⁶⁵

Dále je správce pozůstalosti povinen poskytnout splátky na zaopatření osobám, které na ně mají právo, doručit odkazovníkům zprávu o odkazech a vyrovnat dospělé odkazy. Správce pozůstalosti je oprávněn zcizit nebo použít věc z pozůstalosti jako jistotu, vyžaduje-li to zájem na zachování její hodnoty nebo její podstaty. Takový zájem přichází v úvahu, je-li potřeba oprava či údržba majetku. Není-li naplněna podmínka zájmu na zachování hodnoty nebo podstaty spravovaného majetku, je vyžadováno protiplnění. Stejně platí pro případ, má-li být změněn účel spravovaného majetku. Správce pozůstalosti není naopak oprávněn uznat dluh zůstavitele, protože toto právní jednání není považováno za nezbytné k zachování hodnot v pozůstalosti. K tomuto právnímu jednání není správce pozůstalosti oprávněn, i kdyby měl svolení soudu.¹⁶⁶ K oprávnění zcizení nebo použití věci jako jistoty lze jen doplnit, že zpravidla bude rozsah prosté správy překročen, proto správce pozůstalosti bude povinen si vyžádat souhlas dědiců, popřípadě soudu.

Další oprávnění a povinnosti jsou uvedeny v § 160 ZŘS. Náleží-li do pozůstalosti věc, kterou nelze uchovat bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů, správce

¹⁶² Viz § 1685 odst. 2 písm. a) OZ: Osobu pod zvláštní ochranou je osoba, která není plně svéprávná, nebo, která je neznámá či nepřítomná, nebo právnická osoba veřejně prospěšná či zřízená ve veřejném zájmu.

¹⁶³ Vážný 1/19 viz ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 473.

¹⁶⁴ § 547, § 580 a § 588 OZ

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2005, sp. zn. 30 Cdo 967/2004

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 29 Cdo 865/2009

pozůstalosti je oprávněn se souhlasem soudu takové věci prodat. Hrozí-li majetku v pozůstalosti rychlá zkáza nebo je pravděpodobné, že rychle ztratí na hodnotě, může takový majetek prodat i bez souhlasu soudního komisaře. Souhlasu není třeba, je-li v pozůstalosti rychle kazící se věc, zejména potraviny, které je vhodné neprodleně prodat. Zákon dále ukládá správci pozůstalosti povinnost vyrozumět o úmrtí zůstavitele banku, pobočku zahraniční banky nebo spořitelni a úvěrní družstvo, u nichž měl zůstavitel účet a po právní moci rozhodnutí o pozůstalosti jim sdělit, kdo se stal majitelem účtu. O smrti zůstavitele je povinen vyrozumět také známé věřitele a dlužníky zůstavitele a po právní moci rozhodnutí o pozůstalosti jim sdělit, kdo nabyl pohledávku nebo dluh zůstavitele.¹⁶⁷ Rozhodne-li tak pozůstalostní soud, správce pozůstalosti je povinen vyhotovit tzv. seznam pozůstalostního majetku, který je alternativou soupisu pozůstalosti vyhotoveného soudem.¹⁶⁸ Dále je správce pozůstalosti povinen předložit beneficiantovi vyúčtování správy, a to nejméně jednou za rok. Vyúčtování správy musí být podrobné, aby bylo možné ověřit jeho správnost.¹⁶⁹ Správce pozůstalosti je dále povinen dát beneficiantovi kdykoli možnost přezkoumat účetní knihy a doklady příslušející ke správě a poskytnout mu na vyžádání potřebné informace, jak je správa vedena.¹⁷⁰

Stejně jako vykonavatel závěti je i správce pozůstalosti účastníkem při projednání pozůstalosti. Správce pozůstalosti jím je, jde-li v pozůstalostním řízení o jeho ustanovení nebo o úkony správy pozůstalosti.¹⁷¹

Na závěr uvádím praktický příklad, kdy je dle mého názoru příhodné využít institutu správce pozůstalosti. Jak je výše uvedeno, je vhodný zejména pro zůstavitele mající značný majetek. Zůstavitel, který má dvě nezletilé děti, si nepřeje, aby jeho majetek byl po jeho smrti spravován jeho manželkou. Chce-li svou manželku vyloučit pouze ze správy toho majetku v průběhu pozůstalostního řízení, je vhodné povolat určitou osobu jako správce pozůstalosti. Chce-li svou manželku zůstavitel vyloučit ze správy majetku zcela, a to do doby, kdy jeho děti nabudou zletilosti, může užít následujícího institutu, a to svěřenského fondu, který je nově upraven v § 1448 OZ. Ten přináší

¹⁶⁷ § 190 odst. 2 ZŘS

¹⁶⁸ § 177 odst. 1 ZŘS

¹⁶⁹ § 1436 OZ

¹⁷⁰ § 1437 OZ

¹⁷¹ § 115 ZŘS

zůstaviteli možnost, aby závěti vyčlenil svůj majetek svým nezletilým dětem jako obmyšleným osobám do svěřenských fondů.¹⁷² Zřídil-li by zůstavitel svěřenské fondy na dobu, než jeho děti nabudou zletilosti, zanikne tímto okamžikem správa svěřenského fondu a svěřenský správce vydá majetek jeho již zletilým dětem.¹⁷³ Další řešení nabízí OZ v § 461 odst. 2 OZ, dědictví určené pro zastoupeného s podmínkou, dle kterého ho bude spravovat třetí osoba. Správcem pozůstalosti může být tedy i osoba třetí. Zákon v tomto případě opravňuje zákonného zástupce nebo opatrovníka dědictví odmítnout, k odmítnutí je vyžadováno schválení soudu. Chtěl-li by zůstavitel vyloučit svou manželku zcela z dědění, mohl by zřídít svěřenské nástupnictví, kterým by určil předního dědice, který je schopen spravovat zůstavitelův majetek, a to do doby zletilosti jeho dětí, které by povolal jako následné dědice.

6.8 Náhradnictví

6.8.1 Obecně o náhradnictví

Zůstavitel může do své závěti zakotvit i tzv. náhradnictví neboli obecnou či vulgární substituci.¹⁷⁴ Tento institut dává zůstaviteli možnost určit si sám náhradní osobu, která nastoupí do dědických práv povolaného dědice pro případ, že povolaný dědic dědické právo nenabude. Zůstavitel může tedy výslovně stanovit, že jestliže jeho pozůstalost nenabude jím povolaný dědic neboli přední dědic tzv. institut, nabude ho jím určený jiný dědic neboli náhradní dědic tzv. substitut. Tento institut umožňuje zůstaviteli, aby jeho majetek zůstal mezi těmi, kteří jsou mu blízcí. Zároveň jím může zabránit, aby jeho majetek nabyli nechtění zákonní dědici, nebo dokonce aby připadl státu.

I náhradník musí splňovat stejné podmínky jako dědic. Tedy i náhradníkem může být nejen fyzická osoba, právnická osoba, která má teprve vzniknout, ale i tzv. nasciturus.¹⁷⁵ Aby substitut mohl dědit, musí přežít zůstavitele a být způsobilý dědit.

¹⁷² Svěřenský fond je tradičním institutem common law ve formě tzv. trustu. OZ se inspiroval konkrétně v Quebeckém občanském zákoníku.

¹⁷³ Více o svěřenském fondu viz kapitola 6. 10 Další instituty, které lze zakomponovat do závěti.

¹⁷⁴ § 1507 až 1511 OZ. OZ se inspiroval v § 1604 až 1617 OZ1811.

¹⁷⁵ § 1458 a § 25 OZ

Ačkoli předchozí občanský zákoník tento institut neznal, byl v praxi používán i bez výslovné zákonné úpravy. Přestože náhradnictví lze považovat za odkládací podmínku, a to v tom smyslu, že substitut nabude dědictví pouze za podmínky, že institut dědictví nenabude, i za účinnosti OZ1964 bylo dovozováno judikaturou, že náhradnictví nelze považovat za podmínku, která by byla dle § 478 OZ1964 vyloučena.¹⁷⁶

Zůstavitel může ustanovit svému jednomu dědici jednoho náhradníka, i dalšího náhradníka, nebo dokonce i několik spolunáhradníků. Může mu tedy povolat několik substitutů buď za sebou, nebo vedle sebe. Příklad, kdy jsou náhradníci povoláni za sebou, může v praxi znít takto: „*Ustanovuji dědicem celé mé pozůstalosti svého syna A. K. Pro případ, že by z jakéhokoli důvodu nedědil můj syn A. K., náhradním dědicem ustanovuji svého vnuka B. K. V případě, že nebude z jakéhokoli důvodu dědit ani můj vnuk B. K., dalším náhradním dědicem ustanovuji svého vnuka C. K.*“ Zůstavitel může tedy povolat i náhradníka náhradníkovi pro případ, že by se první náhradník dědicem nestal. Takovýchto náhradníků může zřejmě zůstavitel ustanovit neomezený počet, ale samozřejmě záleží na jeho možnostech a časovém prostoru. Povolá-li zůstavitel několik náhradníků, vznikne právo na pozůstalost postupně tomu, kdo je ve výčtu nejbližší osobě, která dědictví nenabyla. Ustanoví-li zůstavitel několik náhradníků vedle sebe, může znít náhradnictví takto: „*Ustanovuji dědicem celé mé pozůstalosti svého syna A.K. Pro případ, že by z jakéhokoli důvodu nedědil můj syn A. K., náhradním dědicem ustanovuji svého vnuka B. K. a C. K.*“ V tomto případě by spolunáhradníci byli povoláni k pozůstalosti rovným dílem. Stejně tak má-li zůstavitel několik předních dědiců, může jim ustanovit jednoho náhradníka, dalšího náhradníka, nebo několik spolunáhradníků. Příklady by zněly zcela analogicky, jako v případě jednoho předního dědice. Výše uvedené způsoby náhradnictví lze vzájemně kombinovat. Z pohledu praxe lze jen doporučit, aby zůstavitel povolal více než jednoho náhradníka. Pro zůstavitele bude větší právní jistota, kdo nastoupí do jeho práv a povinností, protože při sepisování závěti si nemůže být jist, zda se první náhradník dožije jeho smrti.

Ačkoli se obecné náhradnictví nabízí zjevně pro závětní dědickou posloupnost, nelze vyloučit jeho využití i pro zákonnou posloupnost. Zůstavitel může povolat náhradníka pro situaci, kdy nenabude dědictví žádný ze zákonných dědiců.

¹⁷⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii i praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 84.

6. 8. 2 Zřízení náhradnictví

Zůstavitel může náhradnictví zřídit pouze pro dva základní případy, a to pro případ, že by povolaná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by dědit nemohla. Neučiní-li tak, platí vyvratitelná domněnka, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy. Povolá-li zůstavitel dědici náhradníka pro případ, že by se dědic stal dědicky nezpůsobilým, ale dědicky způsobilý dědic dědictví odmítne, nepřechází dědické právo na náhradníka, ale tento dědický podíl bude považován za uvolněný dle § 1504 a 1505 OZ.¹⁷⁷ Zůstavitel má také možnost výslovně ustanovit náhradníka pro oba tyto případy. Nebo zůstavitel může zvolit i alternativu, že zvolí náhradníka pro svého dědice, pokud nebude chtít dědit a jiného náhradníka, pokud by dědit nemohl. Povolaná osoba z objektivních důvodů dědit nemůže, jestliže nepřezije zůstavitele, zemře současně s ním, stane-li se dědicky nezpůsobilou, nebo byla-li zůstavitelem vyděděna. Jestliže povolaná osoba dědit nechce, může tuto vůli předem projevit uzavřením smlouvy se zůstavitelem o zřeknutí se dědického práva, a v rámci pozůstalostního řízení odmítnutím dědictví nebo vzdáním se dědictví.

Vzhledem k totožnému účinku institutů náhradnictví a uvolněného dědického podílu dle § 1504 OZ, je vhodné je na tomto místě porovnat. Oba instituty mají shodný účinek, a to přechod dědického práva na náhradníka nebo toho, komu přiroste dědický podíl, a to včetně omezení s ním spojených.¹⁷⁸ Důležitý je vzájemný vztah těchto institutů. Náhradnictví má přednostní postavení před přírůstkem dědických podílů. Aby dědický podíl mohl přirůst k podílům ostatních povolaných dědiců, musí být uvolněný, tedy osoba povolaná za dědice ho nedědí a nemá povolaného náhradníka, popřípadě žádný z povolaných náhradníků nedědí.

Jak je již výše uvedeno na náhradníka přechází dědický podíl se všemi právy a povinnostmi, tedy včetně omezení, která byla uložena přednímu dědici. Na náhradníka nepřechází omezení uložena dědici pouze v případě, že zůstavitel projevil vůli, aby daná omezení nesla pouze osoba dědice, nebo plyne-li tak z povahy věci, zejména jedná-li se o omezení, které má osobní charakter.

¹⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 93.

¹⁷⁸ SVOBODA, Emil. *Dědické právo.* Praha: Československý kompas, 1946, s. 42.

V § 1510 OZ zákon řeší zvláštní případ náhradnictví, kdy jsou za náhradníky dědiců povoláni samotní spoludědicové, nebo se spoludědici ještě jiná osoba. Výslovně zákon říká: „*Jsou-li za náhradníky povoláni samotní spoludědicové, má se za to, že zůstavitel chtěl podělit náhradníky v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Je-li však za náhradníka povolán mimo spoludědice ještě někdo jiný, pak neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, připadne uvolněný podíl všem rovným dílem.*“ Jinými slovy to znamená, že povolá-li zůstavitel za náhradníky některého z dědiců ze závěti, rozdělí se tento uvolněný podíl mezi ostatní spoludědice v takovém poměru, v jakém samotné dědice podělil. Povolá-li zůstavitel za náhradníky nejen některé z dědiců ze závěti, ale i jinou třetí osobu, a výslovně neurčí, v jakém podílu mají náhradníci nabýt uvolněný podíl, rozdělí se mezi všechny náhradníky rovným dílem.

6. 8. 3 Zánik náhradnictví

Náhradnictví obecně zaniká z důvodů, zemře-li náhradník před zůstavitelem, nebo současně s ním, stane-li se dědicky nezpůsobilým, uzavře-li smlouvu o zřeknutí se dědického práva nebo odmítne-li dědictví.

Vzhledem k tomu, že náhradník nabývá dědictví pouze tehdy, nenabude-li dědictví povolaný dědic, tak v opačném případě, kdy povolaný dědic nabude dědictví, náhradnictví ze zákona zaniká. Je-li povoláno několik náhradníků za sebou a dědictví nabude první náhradník povolaného dědice, další náhradníci v pořadí již dědit nemohou a jejich náhradnictví zaniká. Vzhledem k tomu, že se jedná o jednostranné právní jednání zůstavitele, nelze připustit, aby bylo náhradnictví zrušeno pouze na základě dohody povolaného dědice a náhradníka.¹⁷⁹ Chtějí-li obě osoby, aby dědictví nabyl náhradník, může povolaný dědic dědictví odmítnout.

Dále náhradnictví zaniká, jestliže ho zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy ještě nemělo potomky a v době dědického nápadu již toto dítě dědicky způsobilé potomky má. K zániku dochází i tehdy, povolal-li zůstavitel náhradníka jinému svému potomkovi v době, kdy ten ještě nemá potomky. Toto pravidlo považuji za užitečné a praktické.

¹⁷⁹ Tento výklad byl dovozován již judikaturou za účinnosti OZ1811. Viz NZ 1901 č. 10 uveřejněn v ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III. Praha: V. Linhart, 1936, s. 194.

Zůstavitel svému dítěti, závětnímu dědici, stanovuje náhradníka zvláště v případě, kdy je nezletilý a ještě nemá potomky, tedy následné dědice. Předpokládá se, že zůstavitelovou snahou v tomto případě je, aby jeho pozůstalost přešla z jeho dítěte na další jeho potomky. Činí tak proto, aby měl jistotu, že dědictví zůstane v rodině. Jestliže již zůstavitelovo dítě má potomky, ze zákona se takové náhradnictví ruší. Zůstavitel ale může zabránit tomuto zániku obecného náhradnictví, a to, projeví-li jinou vůli, tedy výslovně stanoví, aby náhradnictví nezaniklo, zanechá-li jeho dítě potomky způsobilé dědit. Jedná se tedy pouze o dispozitivní pravidlo, které připouští, aby se zůstavitel vyjádřil případně jinak.¹⁸⁰

6.9 Svěřenské nástupnictví

6.9.1 Obecně o svěřenském nástupnictví

V závěti může nově zůstavitel také uvést tzv. svěřenské nástupnictví neboli fideikomisární substituci. Inspiračním zdrojem pro OZ byl OZ1811 a dnes je upraveno v § 1512 až 1524 OZ. Stejně jako při náhradnictví, při svěřenském nástupnictví, zůstavitel určuje dědici další osobu, která v určitých případech nastoupí na jeho místo. Konkrétně § 1512 OZ říká: „Zůstavitel může nařídít, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka.“ Dědic, který nabyl dědictví, tedy přední dědic, je povinen přenechat pozůstalost následnému dědici, tedy svěřenskému nástupci, jestliže nastane událost uvedená v závěti. Svěřenské nástupnictví je tedy ustanovení dědice s odkládací podmínkou nebo s doložením času. Následný dědic je považován za dědice původního zůstavitele, nikoli předního dědice. Proto jak přední dědic, tak následný dědic jsou závětní dědici téhož zůstavitele. Rozdíl spočívá v okamžiku, kdy se stávají zůstavitelovými dědici. Přední dědic se stává dědicem zůstavitele okamžikem jeho smrti a následný dědic se jím stává až s určitým odstupem času.¹⁸¹ Přední dědic je tedy dědicem dočasným. Vyložíme-li větu druhou výše

¹⁸⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 622.

¹⁸¹ KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. *Ad Notam*, 1995, č. 5, s. 110. Dále také Gl. U. N. F. 5520 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 176.

uvedeného ustanovení, znamená, že nenabude-li přední dědic pozůstalost, stává se svěřenský nástupce náhradníkem povolaného dědice, tedy dědicem bez omezení.

Stane-li se, že ze zůstavitelovy vůle nebude zřejmé, zda chtěl zřídit náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví, platí pravidlo uvedené v § 1512 odst. 2 OZ: „*Je-li zůstavitelovo nařízení do té míry neurčité, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka nebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka.*“ Jedná se o speciální pravidlo k obecnému pravidlu, dle kterého je neurčité právní jednání považováno za neplatné. Na tomto místě je vhodné neplatnost odvrátit, a to již z toho důvodu, že v okamžiku, kdy je neurčitost zjištěna, nelze již po zůstaviteli požadovat, aby neurčitost odstranil.

Vzhledem k propojení institutů náhradnictví a svěřenského nástupnictví, je vhodné již zde upozornit na rozdíly mezi nimi. První rozdíl je zřejmý již z názvů těchto institutů. V případě náhradnictví náhradník nastupuje *na místo* osoby, která byla původně povolána za dědice. Svěřenský nástupce není náhradníkem, ale nastupuje *až poté*, co původně povolaný dědic dědictví nabyt. A až následně, nastane-li událost uvedená v závěti, přenechá pozůstalost tomuto následnému dědici. Dědici zůstavitele jsou tedy obě osoby. Pouze v případě, že by přední dědic z nějakého důvodu dědictví nenabyt, má svěřenský nástupce ze zákona postavení náhradníka. V takové situaci je vhodné respektovat vůli zůstavitele a jeho pozůstalost ponechat člověku, kterého uvedl jako následného dědice, než aby byla určována dědická posloupnost dle zákona. V krajních případech, kdy zůstavitel nemá žádné další zákonné dědice, je tímto institutem chráněna zůstavitelova pozůstalost, aby nepřipadla státu jako zákonnému dědici. Druhý zásadní rozdíl spatřuji z hlediska řízení o pozůstalosti. Náhradnictví zpravidla nijak nenaruší běžný průběh pozůstalostního řízení. Jinak je tomu u svěřenského nástupnictví. V tomto případě dojde ke dvojímu pozůstalostnímu řízení. Při prvním řízení se projedná zůstavitelova pozůstalost a již zde bude řešena otázka svěřenského nástupnictví. Je-li následný dědic zároveň nepominutelný dědic, je účastníkem již prvního pozůstalostního řízení a je přípustné, aby již zde odmítl dědictví. V ostatních případech není účastníkem prvního pozůstalostního řízení, proto ho není třeba o něm ani vyvozovat.¹⁸² Až v okamžiku, kdy nastane událost určená zůstavitelem pro odsunutí dědického práva na

¹⁸² Školení notářů (přednáška JUDr. Kamily Beerové), Kroměříž, dne 16. června 2015

následného dědice, bude zahájeno druhé řízení o pozůstalosti. K zahájení druhého řízení dojde zpravidla na návrh následného dědice. V tomto řízení již musí být vždy následný dědic poučen o právu odmítnout dědictví. Neodmítne-li dědictví, bude mu potvrzeno nabytí pozůstalosti. To, zda byla nařízena dědická posloupnost zřízením svěřenského nástupnictví, musí být uvedeno v rozhodnutí o dědictví.¹⁸³

Dále se nabízí pozastavit se nad související otázkou, kdy vzniká dědické právo náhradníkovi, a kdy následnému dědici. U náhradníka je jednoznačné, že jeho dědické právo vzniká ke dni smrti zůstavitele, protože náhradník přichází na místo původně povolaného dědice. U následného dědice, tedy osoby, která je povolána pod podmínkou nebo až po určitém čase po smrti zůstavitele, již odpověď jednoznačná není. Právní teorie přináší dvě varianty. Dle první varianty vzniká dědické právo následnému dědici již ke dni smrti zůstavitele a dochází pouze k odsunutí nabytí dědictví. Dědický nápad nastává u předního dědice a následného dědice ve stejný okamžik. Tato varianta připouští, že následný dědic by mohl být účastníkem původního pozůstalostního řízení a tedy již disponovat se svým dědickým právem. Druhá varianta považuje za den vzniku dědického práva následného dědice až den splnění podmínky nebo uběhnutí času. Dědický nápad nastává u následného dědice poté, co zanikl dědický nápad u předního dědice. Dochází zde mezi předním dědicem a následným dědicem k plynulému přechodu dědického práva. Dle této varianty následný dědic není účastníkem původního pozůstalostního řízení, proto v jeho rámci nemůže nakládat se svým dědickým právem.¹⁸⁴ K nabytí dědictví dochází samozřejmě až okamžikem splnění podmínky nebo uběhnutí času, a to na základě usnesení soudu o potvrzení dědictví, které bude vydáno v následném pozůstalostním řízení.

Tento institut zajišťuje zůstaviteli možnost, aby naložil se svým majetkem pro případ své smrti přesně podle svých představ. Jejím prostřednictvím může zůstavitel zabránit štěpení rodinného majetku a zároveň uspokojit svou nezměrnou touhu rozhodovat o svém majetku dlouho po své smrti. Svěřenské nástupnictví najde své místo zejména tehdy, kdy přední dědic není způsobilý pořízovat o svém majetku. Důvodem této nezpůsobilosti může být nedostatek věku předního dědice, nebo omezení jeho

¹⁸³ § 185 odst. 4 ZŘS

¹⁸⁴ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 98.

svéprávnosti. O typickou situaci půjde tehdy, kdy zůstavitel má jediné dítě, které je stíženo vážnou duševní poruchou, a ví, že nebude schopno pořizovat o svém majetku. Tedy až jeho dítě zemře, bude postupováno dle zákonné dědické posloupnosti a jeho pozůstalost přejde buď na jeho blízké příbuzné, které si za své dědice nepřeje, nebo nemá-li žádné příbuzné, veškerý majetek připadne státu. Nepřeje-li si takový postup, může tomu zřízením svěřenského nástupnictví zabránit. Dle mého názoru je tedy zejména vhodné nařídit svěřenského nástupce osobě, která nemá zákonné dědice, aby nepřipadla pozůstalost státu. Dále existuje dle mého názoru ještě další situace, kdy je hodno tento institut užít. Je to tehdy, ustanoví-li zůstavitel dědicem své dítě, zákonného dědice. Ačkoli není rozhodné, zda je jeho dítě způsobilé pořizovat pro případ své smrti, zůstavitel si nepřeje, aby v případě, kdyby jeho dítě nedědilo, nastoupili jeho zákonní dědici. Může tedy ustanovit nástupce, čímž vyloučí dědice, kteří by připadali v úvahu na základě zákonné dědické posloupnosti. Lze si to uvést na praktickém příkladu. Zůstavitelovými zákonnými dědici jsou jeho syn a manželka. Povolá-li svého syna za dědice s podmínkou, kterou nesplní, nastoupí do jeho uvolněného podílu dědici ze zákona. Zde tedy nastoupí pozůstalá manželka, ale nikoli již na základě první dědické třídy, kde nemůže dědit manželka sama, ale na základě druhé dědické třídy, kde jsou zůstavitelovými dědici již také zůstavitelovy rodiče a spolužijící osoby. Chce-li se zůstavitel vyhnout situaci, že by dědila jeho manželka společně s jeho přítelkyní, jako spolužijící osobou, lze jen doporučit využít tento institut.

Třetí a dle praxe nejběžnější důvod pro zřízení svěřenského nástupnictví je situace, kdy si zůstavitel přeje, aby veškeré jeho jmění zdědila jeho manželka, vlastnické právo k němu měla až do své smrti, a až poté přešlo dědické právo na jeho děti. Samozřejmě je možné sjednat svěřenské nástupnictví v tomto smyslu i ke konkrétní věci v pozůstalosti. Zůstavitel může zřídit například svěřenské nástupnictví k domu, ve kterém jeho manželka žije, aby měl jistotu, že jeho manželka bude mít právo užívat a brát plody a užitky z domu do konce jejího života. Z tohoto příkladu vyplývá další důležitý účel tohoto institutu, což je blokáce dispozice se zůstavitelovým majetkem. Porovná-li toto řešení s jinými, například zřídil-li by zůstavitel v závěti manželce doživotní bezúplatnou služebnost užívání dané nemovitosti, nebo povolal-li by děti za dědice s podmínkou, že ponechají jejich matku bydlet v tomto domě, lze konstatovat, že řešení ve formě

svěřenského nástupnictví je pro zůstavitele nejspolehlivějším řešením.¹⁸⁵ Jak služebnost, tak uložení podmínky v tomto případě nedává zůstaviteli jistotu, že bude jeho manželka v tomto ohledu zajištěna.

Jako následný dědic může být povolán kdokoli. Může jím být dědic ze závěti, dědic ze zákona, či dědic z obou dědických titulů, nebo jakákoli jiná osoba. Následný dědic ale musí mít způsobilost být dědicem. Jedinou odlišností mezi předním dědicem a následným dědicem je okamžik, ke kterému musí tuto způsobilost mít. Přední dědic musí mít dědickou způsobilost v okamžiku zůstavitelovy smrti. U následného dědice se jeho způsobilost posuzuje až v okamžiku, kdy má na něho přejít dědictví.

Je vhodné přesně určit, kdo má být následným dědicem. Zůstavitel tak může učinit přesnou identifikací následného dědice, tedy jménem, datem narození a bydlištěm, nebo může stanovit, že povolává za následného dědice svého nejstaršího syna, nebo své dvě nejstarší děti rovným dílem. Má zůstavitel možnost výslovně připustit, aby se svěřenští nástupci dohodli jinak, než jak uvedl v závěti, tak jak je to umožněno dědicům dle § 1694 OZ? Konkrétně, zda může stanovit: „*Nedohodnou-li se moje dvě nejstarší děti jinak, budou dědit rovným dílem.*“ Je potřeba si položit otázku, zda je nějaké ustanovení, které tento postup zakazuje, nebo zda není v rozporu s nějakým ustanovením. Jestliže takové ustanovení není, může tak zůstavitel stanovit.¹⁸⁶

Předmětem svěřenského nástupnictví může být pouze to, co zůstavitel zanechal přednímu dědici. Může jím být celá pozůstalost nebo její poměrný díl. Za účinnosti OZ1811 bylo judikaturou dovozováno, že nemůže být předmětem svěřenského nástupnictví jednotlivá věc.¹⁸⁷ Domnívám se, že vzhledem k dnešnímu výkladu pojmu podíl na pozůstalosti, který je uveden výše v této práci, předmětem svěřenského nástupnictví smí být i jednotlivá věc. Touto věcí může být i ta nejhodnotnější věc z pozůstalosti, například zůstavitelova nemovitost. Tím není porušen zákon, dobré mravy ani veřejný pořádek.¹⁸⁸ Zůstavitel může nařídit, aby jednotlivá věc přešla na následného

¹⁸⁵ Lze nalézt i příklad, kde je poukázáno na to, že zůstavitel může být k tomuto řešení motivován tím, že má děti z více manželství, a preferuje zajištění současné manželky. Viz KOUBA, Václav. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. *Ad Notam*, 2000, č. 4, s. 73-77.

¹⁸⁶ Školení notářů (přednáška JUDr. Romana Fialy), Špindlerův Mlýn, dne 17. září 2015

¹⁸⁷ Vážný 3114 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 176.

¹⁸⁸ Školení notářů (přednáška JUDr. Martina Šešíny), Kroměříž, dne 15. června 2015

dědice ve formě dědictví, ale i na odkazovníka ve formě odkazu.¹⁸⁹ Samozřejmě u odkazu by se již nemohlo jednat o nejcennější věc v pozůstalosti, protože u odkazu se dle mého názoru očekává, že předmětem může být věc nízké hodnoty vůči celé pozůstalosti, a samozřejmě musí být respektováno, že každému z dědiců musí zůstat z hodnoty alespoň čtvrtina odkazy nezatížená.¹⁹⁰

Svěrenských nástupců může být v závěti uvedeno i více. Zůstavitel je může povolat vedle sebe nebo i po sobě. Je vhodné uvést více než jednoho svěrenského nástupce, a to proto, že se může stát, že se svěrenský nástupce nedožije zůstavitelovy smrti. Jsou-li svěrenští nástupci stanoveni po sobě, tedy sukcesivně, je nutné rozlišit dvojí situaci z hlediska časového omezení. Rozhodujícím kritériem je, zda jsou svěrenští nástupci zůstavitelovými současníky či nikoli. Za současníky jsou považováni ti, kteří žijí, popřípadě existují v době smrti zůstavitele. Jsou-li všichni tito svěrenští nástupci zůstavitelovými současníky, není zůstavitel omezen v řadě, ve které mají po sobě následovat. V případě, že zůstavitel povolá více svěrenských nástupců, kteří naopak v době jeho smrti ještě neexistují, dochází k zániku svěrenského nástupnictví okamžikem, kdy nabude dědictví první svěrenský nástupce, který nebyl zůstavitelovým současníkem. Domnívám se, že toto časové omezení je na místě. Nebylo by vhodné, aby zůstavitelova vůle měla dopad až na následující generace osob, které ho ani nepoznaly. Výše uvedený způsob zániku svěrenského nástupnictví není samozřejmě jediný, další jsou uvedeny v podkapitole věnující se zániku svěrenského nástupnictví.

U svěrenského nástupnictví je nutno se pozastavit hned nad několika otázkami. Na okraj se nabízí otázka, zda může zůstavitel povolat pouze následného dědice? Zákon o této možnosti nehovoří, ale za použití zásady v § 1 odst. 2 OZ, dle které je dovoleno vše, co není zakázáno, dospívám k závěru, že tak může učinit. Poté je ale potřeba vyřešit otázku, kdo je předním dědicem. Odpověď na tuto otázku je také důležitá pro situaci, kdy povoláný přední dědic dědit nechce nebo nemůže. Nabízí se dvojí řešení. Dle prvního řešení je předním dědicem dědic ze zákona. Dle druhého řešení lze považovat za předního dědice následného dědice. Tato problematika byla již právní teorií řešena a část se kloní k prvnímu řešení a část k řešení druhému. První řešení, dle kterého se za předního dědice

¹⁸⁹ § 1601 OZ

¹⁹⁰ § 1598 OZ

má považovat zákonný dědic, je odůvodňováno tím, že je potřeba se přiklonit k vůli zůstavitele. Zůstavitel určil konkrétního následného dědice z určitého důvodu. Zůstavitel může přeci sám výslovně uvést, že za předního dědice povolává zákonné dědice a za následného dědice konkrétní osobu. Proto tedy by bylo proti jeho vůli, považoval-li by se svěřenský nástupce i za předního dědice. Dle tohoto výkladu platí, že přední dědic a následný dědic nemůže být tatáž osoba, a to ani tehdy, svědčí-li dědické právo právě tomuto dědici v aktuální dědické třídě, ledaže by tak zůstavitel sám určil. Dle notářů z praxe je v takovém případě potřeba předního dědice nalézt až v nejbližší následující dědické třídě.¹⁹¹ V této variantě lze ale nalézt problematický aspekt. Stalo-li by se, že by nedělili zákonní dědici, ani odkazovníci, dědictví by poté připadlo státu, který nemůže dědictví odmítnout. Druhé a třetí řešení bylo prezentováno JUDr. Romanem Fialou na přednášce pro notáře.¹⁹² Tato řešení reagují na výše uvedený problematický aspekt, kdy nedělili-li by zákonní dědici a nebyli by ustanoveni ani odkazovníci, připadlo by dědictví státu jako zákonnému dědici. Z tohoto důvodu JUDr. Roman Fiala připouští další dvě varianty řešení. Nejprve by tuto situaci řešil právní fikcí, dle které by se následný dědic stal rovnou náhradníkem předního dědice. Dále nabídl řešení, dle kterého by bylo pozůstalostní řízení vedeno do té doby, než budou naplněny podmínky pro přechod dědictví na následného dědice, a na tuto dobu ustanovil správce pozůstalosti, který by majetek zůstavitele spravoval.¹⁹³ Toto řešení může trvat ale i několik let. Z hlediska praxe se domnívám, že je nejvhodnější přiklonit se k prvnímu výkladu s tím, že pokud by nastala situace, že by měl majetek zůstavitele připadnout jako přednímu dědici státu, přistoupila bych k užití právní fikce, podle které by se svěřenský nástupce považoval za náhradníka. Hlavním důvodem pro tento výklad je zejména zachovat hlavní smysl institutu svěřenského nástupnictví, a to zachovat majetek zůstavitele v soukromé sféře.¹⁹⁴

Dále se nabízí pozastavit se nad vlivem zřízení svěřenského nástupnictví na postavení nepominutelného dědice, respektive jeho povinný díl. Zřídí-li zůstavitel svěřenské nástupnictví nepominutelnému dědici, jedná se o nařízení, kterým omezuje

¹⁹¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 163.

¹⁹² Školení notářů (přednáška JUDr. Romana Fialy), Špindlerův Mlýn, dne 17. září 2015

¹⁹³ Tento názor obdobně uveden v ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 98.

¹⁹⁴ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 98.

jeho povinný díl.¹⁹⁵ Nepominutelný dědic má v takovém případě dvě možnosti, a to respektovat zůstavitelovu vůli a zdědit to, co je mu závětí zůstavěno spolu s omezením, nebo žádat svůj povinný díl. Bude-li respektovat zůstavitelovu závěť, stane se následným dědicem. Bude-li zůstavitelově závěti odporovat a dá přednost povinnému dílu, nemůže již požadovat nic z toho, co mu bylo zůstavěno závětí.¹⁹⁶ Jak je již výše uvedeno, svěřenské nástupnictví je v praxi nejčastěji využíváno k zajištění manžela po dobu jeho života. Zůstavitel, který má děti z dvojího manželství, může svěřenské nástupnictví zřídit tak, že za předního dědice povolá současnou druhou manželku s tím, že po její smrti má jeho majetek přejít rovným dílem na děti jak z prvního, tak druhého manželství. Vzhledem k tomu, že druhá manželka zůstavitele může být v obdobném věku jako děti zůstavitele z prvního manželství, je v takové situaci pochopitelné, že děti z prvního manželství mohou požadovat svůj povinný díl již v řízení po svém otci, protože se mohou obávat, že se nedožijí nápadu následného dědictví. Teorie ani praxe nám zatím nepřinesla jednoznačnou odpověď na otázku, zda nepominutelný dědic, který v této situaci požádá o povinný díl, bude či nebude vůči němu svěřenské nástupnictví nadále platit. Domnívám se, že svěřenské nástupnictví by již vůči nepominutelnému dědici, který si vyhradil povinný díl, platit nemělo. Uvažuji tak se zřetelem k tomu, že nepominutelný dědic měl v pozůstalostním řízení po svém otci možnost volby, zda uplatní právo na povinný díl nebo bude respektovat vůli otce a počká, až na něj přejde dědictví jako na následného dědice, a zvolil si první postup. Dále také proto, že ve většině případů se tento nepominutelný dědic nebude chtít z racionálního důvodu účastnit pozůstalostního řízení po druhé otcově manželce. Lze dokonce v literatuře najít i názor, že následný dědic nemůže uplatňovat právo na povinný díl v prvním pozůstalostním řízení, protože to, co mu náleží, zdědí, ale až s časovým odstupem v dodatečném pozůstalostním řízení.¹⁹⁷ S tímto názorem nesouhlasím, protože dle mého názoru nelze nepominutelného dědice zbavit práva na povinný díl v prvním pozůstalostním řízení zřízením svěřenského nástupnictví.

¹⁹⁵ § 1644 odst. 2 OZ

¹⁹⁶ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 62.

¹⁹⁷ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 423.

S tímto souvisí otázka, zda rodiče mohou svým dětem, které nemají pořizovací způsobilost, povolat náhradního dědice k povinnému dílu. Tato otázka byla sporná již za účinnosti OZ1811, ale teorie se držela toho názoru, že je to přípustné, ale povolání náhradního dědice bylo platné pouze do doby, než dítě nabylo pořizovací způsobilost.¹⁹⁸

Lze si také položit otázku, zda přední dědic s následným dědicem smí uzavřít innominátní smlouvu o zřeknutí se dědického práva. Jedná se o jednu z dosud nezodpovězených otázek, na kterou zákon výslovně nepamatuje s odpovědí. Ačkoli je vyloučeno, aby tuto smlouvu uzavřeli dva dědici za života zůstavitele s tím, že jeden dědic se zříká ve prospěch druhého,¹⁹⁹ domnívám se, že v případě svěřenského nástupnictví to připustit lze. Vzhledem k tomu, že přední dědic a následný dědic jsou považováni za dědice zůstavitele, lze užít § 1484 odst. 2 OZ, dle kterého: „*Zřekne-li se někdo dědického práva ve prospěch jiné osoby, má se za to, že zřeknutí platí, jen stane-li se tato osoba dědicem.*“ Chce-li smlouvu o zřeknutí se dědického práva uzavřít jak přední dědic, tak následný dědic, mělo by se jím vyjít vstříc a umožnit jim její uzavření. Zřekne-li se přední dědic ve prospěch následného dědice, stane se následný dědic přímo dědicem zůstavitele. Touto smlouvou by se přední dědic zřekl dědického práva, které má teprve vzniknout, a subjekty této smlouvy by byli přední dědic a následný dědic, nikoli zůstavitel a dědic.

6. 9. 2 Zřízení svěřenského nástupnictví

To, jak může být obecně svěřenské nástupnictví do závěti pojato, zákon výslovně neuvádí. Považuji za vhodné upozornit na judikaturu k OZ1811, která přinesla na toto téma dva názory. Dle jednoho vylučovala, aby zůstavitel pouze uvedl, „*Přeji si, aby dědic A. K. ve své závěti zůstavil veškeré své jmění stejným dílem jeho a mým dědicům.*“ Takové povolání bylo považováno pouze za nezávazné přání.²⁰⁰ Ve druhém rozhodnutí ale připustila, že není nutné, aby zůstavitel nařídil svěřenské nástupnictví rozkazovacími

¹⁹⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 446.

¹⁹⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 40. Uzavření takové smlouvy by nemělo právní účinky.

²⁰⁰ Vážný 12.113 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 176.

slovy, ale může užít výrazu přání nebo prosby, pokud tak učiní s plnou určitostí.²⁰¹ Domnívám se, že již z prvního pojetí je zřejmý úmysl zůstavitele, proto bych jej nepovažovala za pouhé nezávazné přání. Považuji za vhodnou formulaci: „*Povolávám za dědice mé celé pozůstalosti mého syna A. K. Jeho dědicem ohledně jmění, které zdědí, povolávám svou neteř B. K.*“ Jedná se o jednu z mnoha variant, jak včlenit svěrenské nástupnictví do závěti, konkrétní výčet je uveden níže.

Konkrétních způsobů, jak zřídit svěrenské nástupnictví, je několik. Jejich výčet obsahuje § 1513 OZ. Svěrenské nástupnictví může zůstavitel zřídit výslovně nebo mlčky. Mlčky nařízené svěrenské nástupnictví je takové, kdy zůstavitel výslovně nestanovil osobu svěrenského nástupce, a za takové se považují dva způsoby zřízení. První způsob je, zakáže-li zůstavitel dědici, aby o zanechaném majetku pořizoval pro případ své smrti, a druhý způsob je, povolá-li zůstavitel předního dědice pouze na určitou dobu. V prvním případě jsou následnými dědici automaticky zákonní dědici předního dědice. I kdyby přední dědic pořídil o tomto majetku, považovalo by se takové pořízení za neplatné. Nařídil-li zůstavitel dědici pouze zákaz zcizení a zatížení dědictví, bez toho aniž by mu zakázal poříditi pro případ smrti, nepovažuje se takové nařízení za svěrenské nástupnictví.²⁰² V případě druhém jsou následnými dědici zákonní dědici zůstavitele.

Dále je možné zřídit svěrenské nástupnictví výslovně, a to třemi způsoby. Zůstavitel tak může učinit, povolá-li svému dědici sám dědice, povolá-li za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není, nebo povolá dědice s podmínkou. Povolá-li zůstavitel dědici dědice, není tím definitivně vyloučeno, že by přední dědic byl vyloučen z možnosti poříditi o majetku zůstavitele. V případě, že by všichni určení následní dědici zemřeli, popř. zanikli, svěrenské nástupnictví zaniká a přední dědic by v takovém případě mohl poříditi o tomto majetku dle své vůle. Tento způsob výslovného zřízení svěrenského nástupnictví je vhodné využít v případě, kdy za předního dědice je povolána druhá manželka zůstavitele a její majetek má být omezen, protože si přeje, aby tento majetek následně připadl jeho dětem. Zřízení v závěti bude znít: „*Své manželce povolávám za dědice své děti.*“

²⁰¹ Gl. U. 15.341 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 176.

²⁰² Gl. U. 116, Gl. U. 140, Gl. U. 3630 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 182.

Chce-li zůstavitel zřídit svěřenské nástupnictví tak, že povolá někoho, kdo v době jeho smrti ještě neexistuje, musí se jednat o fyzickou osobu, která v době jeho smrti není ani počata. Je tedy vyloučeno, aby povolal tzv. nascitura.²⁰³ U právnické osoby postačí, vznikne-li do jednoho roku od smrti zůstavitele.

Povolá-li zůstavitel dědice s podmínkou, může tak učinit jak s podmínkou odkládací, tak rozvazovací. Není ani omezen co do počtu podmínek, ani zda jejich poměr stanoví kumulativně či alternativně. Jestliže stanovená podmínka nenastane, nemůže nastat ani svěřenské nástupnictví, jehož vznik závisí na splnění podmínky. Z hlediska druhů podmínek odkazují do příslušné kapitoly věnující se podmínkám v závěti.

To, kdy má přejít dědictví z předního dědice na následného, může zůstavitel určit různě. Nejobvyklejším okamžikem přechodu na následného dědice bude jistě smrt předního dědice. Dále lze okamžik odsunutí dědictvého práva určit splněním určité podmínky, uplynutím určité doby nebo určitou událostí. Zůstavitelův přední dědic tak může nabýt dědictví na celý svůj život, nebo mu zůstavitel stanoví určité časové omezení.

6. 9. 3 Zánik svěřenského nástupnictví

Jednotlivé způsoby zániku svěřenského nástupnictví jsou uvedeny v § 1515 až 1519 OZ. První způsob již byl uveden výše a týká se situace, kdy je povoláno více svěřenských nástupců, a někteří z nich v době zůstavitelovy smrti ještě neexistují. V tomto případě dochází k zániku svěřenského nástupnictví okamžikem, kdy nabude jmění první svěřenský nástupce, který nebyl zůstavitelovým současníkem.

Obecně dojde k zániku svěřenského nástupnictví nejpozději uplynutím sta let od smrti zůstavitele, který dané svěřenské nástupnictví zřídil. To platí bez ohledu na to, zda zůstavitel nařídil dobu delší. Jediná výjimka je připuštěna, a to v § 1515 odst. 2 věta druhá OZ: „*Má-li však svěřenský nástupce nabýt dědictví nejpozději při smrti dědice žijícího v době zůstavitelovy smrti, zanikne svěřenské nástupnictví teprve, až první ze svěřenských nástupců nabude dědictví po tomto dědici.*“ Jedná se tedy o případ, kdy zůstavitel určí svěřenského nástupce osobě, která v době jeho smrti žije a která bude žít déle než sto let od smrti zůstavitele. V této situaci svěřenské nástupnictví zanikne až

²⁰³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědictvé právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 165.

tehdy, nabude-li dědictví po tomto předním dědici první ze svěřenských nástupců. Byť by se jednalo v praxi o ojedinělý případ, je vhodné, aby tato situace byla výslovně upravena v zákoně, aby nemuselo být řešení vyžadováno ze strany soudů.

Dále svěřenské nástupnictví zaniká, není-li již žádný ze svěřenských nástupců. To nastane zejména tehdy, kdy žádný svěřenský nástupce nebude mít dědickou způsobilost. Dalším důvodem pro zánik svěřenského nástupnictví je, nenastane-li případ, pro který bylo svěřenské nástupnictví zřízeno. Vztahuje se to zejména na případy, kdy je povolán za svěřenského nástupce někdo, kdo v době zůstavitelovy smrti ještě není, nebo je-li povolán svěřenský nástupce s podmínkou. V prvním případě je zřejmé, že se jedná o povolání s odkládací podmínkou, narodí-li se fyzická osoba živá, nebo vznikne-li právnická osoba. V druhém případě se jedná obecně o stanovení podmínky jako nejisté události. Nedojde-li ke splnění podmínky, svěřenské nástupnictví zanikne.

Další tři zvláštní důvody zániku ukazují dle důvodové zprávy na racionalitu, psychologické a sociální odůvodnění tohoto institutu.²⁰⁴ Svěřenské nástupnictví zaniká, a to pouze v rozsahu povinného dílu, povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce svému nezletilému dítěti, které je nezpůsobilé pořizovat a nabude-li dítě pořizovací způsobilost. Zpravidla tomu tak bude, dovrší-li nezletilé dítě 15-tého roku věku, kdy již může pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce ve formě veřejné listiny. Zde je stanovena ochrana potomka zůstavitele. Dále svěřenské nástupnictví zaniká, povolá-li zůstavitel svěřenského nástupce svému dítěti v době, kdy nemělo potomka, jestliže jeho dítě následně zanechá potomka způsobilého dědit. To platí i tehdy, povolá-li zůstavitel svěřenského nástupce svému potomkovi, tedy vnukovi či vnučce, který nemá dalšího potomka. Zcela nepochybně je tento důvod zániku svěřenského nástupnictví veden myšlenkou, že kdyby zůstavitelovo dítě mělo potomka v době zůstavitelovy smrti, svěřenského nástupce by mu nepovolával. Tento postup je stanoven dispozitivně. Zůstavitel může v závěti projevit jinou vůli. Může stanovit, že zanechá-li v tomto případě jeho dítě potomka, který je způsobilý dědit, svěřenské nástupnictví nezanikne. Třetí zvláštní případ zániku svěřenského nástupnictví je v situaci, kdy za předního dědice je povolána osoba, která není způsobilá pořizovat, protože byla soudem omezena

²⁰⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 625.

ve svéprávnosti. Nabude-li tato osoba pořizovací způsobilost, zanikne svěřenské nástupnictví navždy. Nemůže tedy dojít k jejímu obnovení, a to ani tehdy, byla-li by tato osoba znovu soudem ve svéprávnosti omezena. Získá-li omezená osoba ve svéprávnosti pořizovací způsobilost pouze v částečném rozsahu, dojde také k částečnému zániku svěřenského nástupnictví. Rozhodne-li soud, že osoba, která měla zcela vyloučenou pořizovací způsobilost pro omezení svéprávnosti, je schopna samostatně nakládat s prostředky do výše 50.000,--Kč, zanikne svěřenské nástupnictví ve stejném rozsahu. Nabízí se otázka, zda svěřenské nástupnictví zanikne pouze tehdy, kdy přední dědic nabude pořizovací způsobilost na základě rozhodnutí soudu, nebo na základě svého faktického stavu. Odpověď lze opřít o § 1527 OZ, který umožňuje osobě, která byla omezena ve svéprávnosti tak, že není způsobilá pořizovat, pořídit v jakékoli formě, uzdravila-li se do té míry, že je schopna projevit vlastní vůli. Z toho vyplývá, že by mělo postačit zlepšení faktického stavu. Na to navazuje možný vznik sporu o dědické právo mezi svěřenským nástupcem a dědici předního dědice.²⁰⁵ Dá se předpokládat, že zůstavitel povolává tomuto přednímu dědici svěřenského nástupce právě pro jeho omezenou svéprávnost a omezenou pořizovací způsobilost. Odpadne-li toto omezení, zpravidla odpadne i důvod pro svěřenské nástupnictví, proto je poté ze zákona považováno svěřenské nástupnictví za zrušené. Stejně jako u předchozího případu je tento postup stanoven dispozitivně. Zůstavitel může tedy výslovně v závěti stanovit, že nabude-li přední dědic omezený ve svéprávnosti pořizovací způsobilost, nemá to za následek zánik svěřenského nástupnictví.

6. 9. 4 Práva a povinnosti dědiců při svěřenském nástupnictví

Na rozdíl od náhradnictví jsou u svěřenského nástupnictví výslovně stanovena práva a povinnosti dědiců. Je tomu tak z toho důvodu, že při svěřenském nástupnictví jsou po sobě povoláni přední a následný dědic k témuž jmění a chtějí nabýt dědictví po zůstaviteli v co největším rozsahu. Z tohoto důvodu mohou mezi předním a následným dědicem nastat spory. Proto je vhodné, aby byla stanovena určitá pravidla, která by těmto sporům předcházela.

²⁰⁵ Shodný názor je uveden v: ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 107. Blíže k této problematice viz kapitola 7.1 Pořizovací nezpůsobilost na straně zůstavitele.

Aby nebylo sporu mezi předním a následným dědicem o tom, co má následnému dědici připadnout, může následný dědic požádat o vyhotovení písemného inventáře všeho, co přední dědic po zůstaviteli nabyt.²⁰⁶ Zůstavitel může toto právo následného dědice v závěti vyloučit.²⁰⁷ Přední dědic je povinen vyhotovit tento soupis pozůstalosti bez zbytečného odkladu a za přítomnosti následného dědice. V soupisu musí být uveden den jeho sestavení. Následný dědic má právo požadovat, aby byly podpisy na inventáři úředně ověřeny, nebo aby byl inventář sestaven nezávislou třetí osobou, notářem, ve formě notářského zápisu. Je-li sepsán ve formě notářského zápisu, získává tím následný dědic výhodné postavení vzhledem k důkaznímu břemeni. Nastane-li situace, že bude přední dědic tvrdit, že určitá věc při sestavování inventáře se v pozůstalosti nenacházela, přechází na něho důkazní břemeno. Náklady na pořízení tohoto inventáře jdou k tíži dědictví. Znamená to tedy, že náklady na tento soupis mají uhradit dědicové. Je otázkou, zda dědic přední, dědic následný či oba? Lze se dočíst názoru, že úhrada spočívá na předním dědici, protože on má zákonem uloženou povinnost inventář sestavit.²⁰⁸ Domnívám se, že je to správné řešení, protože na následného dědice přechází celé jmění zůstavitele, tedy jak aktiva, tak pasiva. Ještě se nabízí jedna otázka, a to zda se budou nacházet peněžní prostředky vynaložené na úhradu inventáře v pasivech pozůstalosti. Dle mého názoru nikoli. Jedná se o náklady, které nese dědic, shodně jako znalecký posudek k ocenění předmětu v pozůstalosti.

Přední dědic je vlastníkem zděděného majetku a rovněž i toho, co nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví. Jeho vlastnické právo je ale ze zákona omezeno, a to na práva a povinnosti poživatele.²⁰⁹ Přední dědic má tedy právo majetek nabytý děděním užívat a brát z něho plody a užitky. Na druhou stranu je však povinen šetřit podstatu věci, udržovat věci ve stavu, v jakém je převzal, a hradit obvyklé udržovací náklady. Zmenší-li se hodnota zděděné věci, ačkoli k tomu došlo bez viny předního dědice, který ji řádně užíval, není za to vůči následnému dědici odpovědný. Jsou dvě výjimky, kdy dané zákonné omezení vlastnického práva neplatí. V první řadě je to

²⁰⁶ § 1520 OZ

²⁰⁷ Gl. U. N. F. 7717: „Zajištění substitučního jmění může býti pořizovatelem v poslední vůli vyloučeno.“ viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III. Praha: V. Linhart, 1936, s. 190.

²⁰⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 109.

²⁰⁹ § 1521 OZ. Poživací právo viz § 1285 OZ a násl.

v situaci, kdy jde o zcizení či zatížení za účelem úhrady zůstavitelových dluhů. Přední dědic může například uzavřít smlouvu o zápůjčce či zástavní smlouvu na nemovitost, aby uhradil dluhy zůstavitele. Za druhé zůstavitel také může v závěti výslovně svěřit přednímu dědici právo se zděděným majetkem volně nakládat, a tím vyloučit zákonné omezení vlastnického práva. Poté přední dědic může s tímto majetkem volně nakládat *inter vivos*, ale nikoli o něm pořizovat pro případ své smrti.²¹⁰ V tomto případě přejde na svěřenského nástupce pouze jmění, které přednímu dědici zbude. Může se tedy stát, že přední dědic za svého života se zděděným majetkem naloží tak, že po jeho smrti žádný majetek zůstavitele nezůstane, a svěřenský nástupce již nic nezíská. Na rozdíl od dnešního znění OZ OZ1811 upravoval i řešení situace, kdy v závěti byla formulace neurčitá. Dle § 1614 OZ1811 platilo: „*Je-li náhradnictví neurčitě vyloveno, budiž vykládáno tak, aby dědicova volnost nakládati s vlastnictvím byla co nejméně omezena.*“ Z toho vyplývá, že v pochybnostech má být uznána větší volnost v dispozici s majetkem zůstavitele.

Nesvěřil-li zůstavitel přednímu dědici právo s dědictvím volně nakládat, je povinen si obstarat ke zcizení či zatížení zděděného jmění souhlas svěřenského nástupce.²¹¹ Je-li svěřenských nástupců více, je samozřejmě potřeba udělení souhlasu od všech svěřenských nástupců. Vzhledem k důležitosti tohoto právního jednání je zapotřebí, aby souhlas svěřenského nástupce byl ve formě notářského zápisu. Neudělí-li svěřenský nástupce s tímto souhlas a je potřebné věc zatížit nebo zcizit vzhledem k péči řádného hospodáře, může jeho souhlas na návrh předního dědice nahradit soud, a to i proti jeho vůli. Nahradí-li soud souhlas svěřenského nástupce ke zcizení či zatížení za úplatu, zároveň také určí, jak má být naloženo s výtěžkem. Soud přitom musí vzít ohled na oprávněné zájmy svěřenského nástupce. Ingerence soudu je v tomto smyslu na místě, a to hlavně proto, aby bylo kontrolováno, jak bude naloženo s případným ziskem. V praxi lze shledat potřebu zcizení nebo zatížení zejména tehdy, kdy zděděný majetek potřebuje opravu a je nutné k tomuto účelu zajistit peněžní prostředky.²¹² Při ohlédnutí zpět k § 1521 odst. 1 věta druhá OZ, který hovoří o zcizení a zatížení věci za účelem úhrady

²¹⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 627.

²¹¹ § 1522 OZ

²¹² Vážný 2102 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 189: „*Vlastník domu, stíženého fideikomisární substitucí, může k úhradě oprav, převyšující čistý výtěžek domu, opatřit si zápůjčku. Jest pokládati za bezelstného držitele, zájmy fideikomisárních substitutů dlužno pak přiměřeným způsobem chrániti.*“

zůstavitelových dluhů, nabízí se otázka, zda je potřeba v tomto případě souhlasu následného dědice. Domnívám se, že nikoli, a to nejen vzhledem k tomu, že tato ustanovení na sebe nijak v zákoně nenavazují, ale také proto, že na předního dědice přecházejí i dluhy a je povinen je uhradit.

Nelze vynechat téma svěřenské nástupnictví v souvislosti s výkonem rozhodnutí. Dle § 322 odst. 5 OSŘ: „Z výkonu rozhodnutí jsou vyloučeny věci, které povinný nabyt jako substituční jmění. To neplatí, má-li povinný právo s věcí volně nakládat nebo jde-li o výkon rozhodnutí, kterým jsou vymáhány zůstavitelovy dluhy nebo dluhy související s nutnou správou věcí nabytých jako substituční jmění.“²¹³ Účelem tohoto ustanovení je na jednu stranu ochrana následného dědice a na druhou stranu ochrana věřitelů předního dědice. Naopak záměrem zákonodárců nebylo poskytnout ochranu dlužníkům tím, že by bylo užíváno institutu svěřenského nástupnictví právě pro tyto účely. Pokud by k tomu opakovaně docházelo, bylo by nutné změnit právní úpravu.

Dále je v zákoně výslovně určeno pravidlo pro případ, je-li v pozůstalosti po zůstaviteli věc, která přináší plody nebo užitky.²¹⁴ Plody a užitky náleží přednímu dědici, ale následnému dědici je umožněno, aby podal návrh k soudu s tím, aby stanovil přednímu dědici způsob a rozsah hospodaření s věcí nebo používání věci.²¹⁵ Je-li součástí dědictví například stavba, lesní pozemek či orná půda, které při řádném užívání přináší užitky ve formě nájemného, je pro svěřenského nástupce důležité, jak s danou věcí přední dědic hospodaří. Soud by měl na základě návrhu svěřenského nástupce vydat rozhodnutí, ve kterém určí konkrétní práva a povinnosti předního dědice, aby tak předešel případným sporům.

Je-li předmětem dědictví věc, která podléhá zápisu do veřejného seznamu, zapisuje se do tohoto seznamu i svěřenské nástupnictví.²¹⁶ V praxi půjde nejčastěji o katastr nemovitostí České republiky. Naloží-li přední dědic s věcí patřící do dědictví způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce bez jeho souhlasu,

²¹³ Obdobně bylo chráněno substituční jmění za OZ 1811. Viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 190 a 191.: „Exekuce na podstatu substitučního statku není přípustná.“ (Gl. U. 9457), „Exekuce na podstatu jest přípustna k vymožení pozůstalostních dluhů.“ (Gl. U. N. F. 622)

²¹⁴ Pojem plody a užitky viz § 491 OZ

²¹⁵ § 1523 OZ

²¹⁶ § 1524 OZ

zákon rozlišuje právní následky podle toho, zda se věc zapisuje do veřejného seznamu či nikoli. V obou případech zákon chrání svěřenského nástupce, aby nedocházelo ke zmenšení majetku, který mu má po předním dědici připadnout. Pokud se věc a její vlastník zapisuje do veřejného seznamu a přední dědic naloží s věcí v dědictví tak, že zmaří nebo omezí práva svěřenského nástupce, nemá to vůči svěřenskému nástupci právní účinky. V tomto případě svěřenský nástupce nemusí podávat žalobu, relativní neúčinnost takového jednání nastává vůči němu ze zákona. Vůči třetím osobám je právní jednání předního dědice platné a účinné. Dle mého názoru, jedná-li se o nemovitou věc zapsanou do katastru nemovitostí, neměl by být vklad vlastnického práva třetí osoby k této věci bez souhlasu svěřenského nástupce ani povolen, je-li svěřenské nástupnictví na příslušném listu vlastnictví zapsáno. V druhém případě, kdy nejsou věc nebo svěřenské nástupnictví zapsány ve veřejném seznamu a dědic neudělil souhlas se zcizením či zatížením předmětné věci souhlas, má svěřenský nástupce právo se domáhat podle ustanovení o relativní neúčinnosti, aby soud určil, že právní jednání předního dědice není vůči němu právně účinné. V tomto případě neúčinnost právního je založena až rozhodnutím soudu. V obou případech je příslušným soudem obecný soud ve sporném řízení, nikoli soud pozůstalostní. Do veřejného seznamu se například neuvádí bankovní účty v bance. Banka se ale na základě usnesení dozví, že k danému účtu je zřízeno svěřenské nástupnictví, proto by měla být dbalá a neměla by umožnit výběry z takového účtu.

Svěřenské nástupnictví se do katastru nemovitostí zapisuje ve formě tzv. poznámky.²¹⁷ Obecně katastr nemovitostí zapíše poznámku na základě rozhodnutí nebo oznámení soudu, správce daně, správce obchodního závodu, vyvlastňovacího úřadu, pozemkového úřadu, soudního exekutora, dražebníka, insolvenčního správce či k doloženému návrhu toho, v jehož prospěch má být poznámka zapsána.²¹⁸ Výslovně není určeno, kdo má v tomto případě předložit katastru nemovitostí konečné usnesení. Na základě výše uvedeného výčtu lze mít za to, že by návrh měl podat soud, tedy soudní komisař v rámci ohlášení. Vzhledem k tomu, že notáři není umožněno v rámci ohlášení vložit poznámku o svěřenském nástupnictví, měl by návrh na zápis poznámky podat ten, v jehož prospěch má být poznámka zapsána, tedy svěřenský nástupce. Bylo by vhodné, aby byl systém ohlášení soudního komisaře upraven tak, aby mohl vložit poznámku

²¹⁷ § 23 odst. 2 písm. d) KatZ

²¹⁸ § 22 KatZ

o svěřenském nástupnictví, protože tento postup by zajišťoval jistotu, že se katastr nemovitostí o svěřenském nástupnictví dozví.

6. 10 Další instituty, které lze spojit s pořízením závěti

Z hlediska obsahu závěti je nutné alespoň stručně poukázat i na další instituty, které jsou v OZ zakotveny mimo oddíl upravující závěť a které mohou být s pořízením závěti spojeny. Výslovně jsou jimi odkaz, vydědění, započtení na povinný díl nebo dědický podíl a svěřenský fond. Těmto institutům by bylo možné věnovat široký výklad a mnoho úvah, ale vzhledem k cílům této práce je dostačující uvést jejich základní charakteristiku a praktický význam.

OZ tedy výslovně dovoluje zůstaviteli v závěti zůstavit odkaz, popřípadě pododkaz. Úprava institutu odkazu se nachází v § 1594 až 1632 OZ. Základ právní úpravy OZ převzal z OZ1811. Odkazem zřizuje zůstavitel pohledávku odkazovníka a osobu obtíženou odkazem zatěžuje dluhem. Obecně odkaz spočívá v nařízení určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu. OZ upravuje i zvláštní pravidla pro jednotlivé druhy odkazů. Konkrétně upravuje pravidla pro odkaz věcí určitého druhu, odkaz určité věci, odkaz pohledávky a jiné odkazy. Zákon vyžaduje, aby zůstavitel pořizující odkaz byl způsobilý pořizovat závěti a aby osoba odkazovníka byla způsobilá dědit. Nemá-li zůstavitel pořizovací způsobilost, může pořídit odkazem pouze o předmětech malé hodnoty. Odpovědnost za splnění odkazu mají zásadně všichni dědici podle poměru svých podílů, a to i v případě, že byla odkázána věc náležející pouze jednomu z dědiců. Jedná se o dispoziční úpravu, proto zůstavitel může tuto zásadu vyloučit například tím, že přikáže splnění odkazu přímo jednotlivému spoludědici nebo odkazovníku. U odkazu platí ochranné pravidlo pro dědice, dle kterého musí každému z dědiců zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina nezatížená odkazy.²¹⁹ Poruší-li zůstavitel toto pravidlo, má dědic právo, aby byl odkaz poměrně zkrácen.

Odkaz může zůstavitel odvolat. Pro odvolání odkazu platí vyvratitelné právní domněnky, dle kterých je odkaz považován za odvolaný, jestliže zůstavitel odkázanou

²¹⁹ Jedná se o římskoprávní institut tzv. falcidiánská kvarta. Viz ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 250.

věc zničí, nebo ji zcizí a znovu ji nenabude, odkázanou věc změní takovým způsobem, že to je již věc jiná, nebo odkázanou pohledávku vymůže a vybere. Naopak se má za to, že nedošlo k odvolání odkazu, jestliže odkázanou věc nabyla jiná osoba nebo došlo k tomu, že odkázaná věc byla změněna nebo zničena mimo vůli zůstavitele.

K nabytí práva na odkaz odkazovníkem dochází až okamžikem smrti zůstavitele. Odkazovník proto před smrtí zůstavitele nemůže budoucí právo na odkaz převést ani o něm pořídit pro případ své smrti. Pro způsob nabytí odkazu se užijí pravidla pro způsoby nabytí vlastnického práva, která jsou uvedena v § 1099 až 1105 OZ. Je důležité si uvědomit, že odkazovník není dědicem, proto na něho nepřechází povinnost přispět na dluhy zůstavitele.²²⁰ Z tohoto důvodu si dovolím uvést, že předmětem odkazu by měly být pouze věci malé hodnoty, nikoli velké, aby hodnota zbývajících částí pozůstalosti nebyla zanedbatelná. V opačném případě se obávám, že by institutu odkazu mohlo být zneužíváno pro obejití nároků věřitelů, popřípadě pro znesnadnění uspokojení nároků věřitelů.

Zůstavitel může se závětí současně spojit i vydědění, které je upraveno v § 1646 až 1649 OZ. Vydědění zůstaviteli slouží k vyloučení nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl nebo ke zkrácení jeho povinného dílu. Nepominutelného dědice může zůstavitel vydědit pouze ze zákonných důvodů. Důvodem pro vydědění je neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, neprojevoování opravdového zájmu o zůstavitele, který by měl být projevován, odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo vedení trvale nezřízeného života. OZ přinesl dále ještě nový důvod pro vydědění, a to zadlužení a marnotratnost nepominutelného dědice. OZ se zde inspiroval v § 773 OZ¹⁸¹¹. Konkrétně je důvodem pro vydědění zadlužení nepominutelného dědice nebo jeho takové marnotratné počínání, že je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Tento důvod lze užít pouze tehdy, zůstaví-li zůstavitel povinný díl dětem vyděděného nepominutelného dědice, není-li jich, jejich potomkům. Neuvedení důvodu vydědění dnes nepůsobí neplatnost vydědění. V takovém případě má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže by byl vůči němu prokázán některý ze zákonných důvodů pro vydědění. Postavení potomků vyděděného je rozdílné podle toho, zda vyděděný přežije zůstavitele, nebo nepřežije. Přežije-li zůstavitele,

²²⁰ § 1477 odst. 2 a § 1701 OZ

potomci vyděděného nedědí, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Naopak nedožije-li se vyděděný potomek zůstavitelovy smrti, jeho potomci dědí s výjimkou těch, kteří jsou zůstavitelem samostatně vyloučeni z dědického práva. Chce-li zůstavitel vydědění připojit k závěti, je zapotřebí ho upozornit, že tento institut je vhodný pouze pro případ, že jeho potomek opravdu naplnil některý z výše uvedených důvodů. Jak praxe již ukázala, zůstavitel v některých případech vydědí potomka, aniž by k tomu měl pádný důvod. Jedná se pak pouze o zůstavitelovo tvrzení, které není nakonec prokázáno, a vydědění je poté považováno za neplatné.

Z praxe je známo několik případů, kdy vydědění bylo Nejvyšším soudem posouzeno jako neplatné. Nejproblematictějším důvodem pro vydědění z hlediska judikatury je neprojevování takového opravdového zájmu o zůstavitele, který by nepominutelný dědic projevovat měl. Nejvyšší soud kupříkladu řešil případ, kdy zůstavitel vydědil svou vnučku proto, že ho neinformovala o tom, že zemřel jeho syn, tedy otec vnučky. V tomto případě ale vnučce v době smrti svého otce bylo pouhých deset let a žila v USA, proto Nejvyšší soud rozhodl, že není možné takové jednání považovat za naplňující důvod k vydědění. V dalším případě měl zůstavitel v úmyslu vydědit syna za to, že ho po dobu deseti let nenavštívil. V rámci dokazování bylo prokázáno, že otec svého syna opustil, když mu byli čtyři roky, a od té doby na něho neplatil výživné. Pro vydědění nelze považovat za ospravedlňující ani situaci, kdy rodiče nesouhlasí se známostí své dcery a v návaznosti na to ji zakážou navštěvovat jejich dům. Rodiče touto reakcí totiž projeví, že nemají zájem se s ní stýkat.²²¹ K naplnění tohoto důvodu vydědění je tedy nutné prokázat, že ze strany nepominutelného dědice došlo k hrubému chování, slovnímu napadání či urážení vůči zůstaviteli.²²² Z výše uvedených případů také vyplývá, že potomek, který neprojevuje zájem o zůstavitele proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího považovat za důvod k jeho vydědění.²²³ Základním požadavkem pro uplatnění tohoto důvodu je, aby bylo posouzeno nejen chování nepominutelného dědice, ale také chování zůstavitele k nepominutelnému dědici a zda nepominutelný dědic měl reálnou možnost takový zájem o zůstavitele projevit.

²²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2014, sp. zn. 21 Cdo 2088/2013

²²² *Vydědím tě, hrozí rodiče dětem. Ale není to tak jednoduché.* [online]. novinky.cz, 12. listopadu 2015 [cit. 14. listopadu 2015]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/domaci/386106-vydedim-te-hrozi-rodice-detem-ale-neni-to-tak-jednoduché.html>>.

²²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012

Z formálního hlediska lze pouze poznamenat, že pořídí-li pro případ své smrti zůstavitel tak, že pojme závět' a vydědění do jedné listiny, jedná se přesto o dvě různá právní jednání, jejichž platnost bude posuzována samostatně.

Další užitečný institut, který lze spojit s pořízením závěti a který je upraven v § 1658 až 1664 OZ, je započtení na povinný díl nebo na dědický podíl, tzv. kollace. Tento institut slouží zůstaviteli k tomu, aby bylo v pozůstalostním řízení zohledněno, že některému dědici ještě za svého života něco daroval. Započtením je tedy vytvořeno spravedlivé postavení mezi obdarovaným dědicem a ostatními dědici pro účely rozdělení zůstavitelova majetku v rámci pozůstalostního řízení. Byl-li některý z dědiců obdarován za života zůstavitele, není povinen dar do pozůstalosti vydat.²²⁴ Hodnota předmětu započtení se posuzuje podle doby odevzdání. Výjimečně může soud rozhodnout jinak, například že hodnota daru bude posouzena ke dni smrti zůstavitele. Zákon výslovně říká, co se na povinný díl a shodně i na dědický podíl v pozůstalostním řízení započte. Započte se to, co dědic nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením. Dále je předmětem započtení to, co dědic bezplatně obdržel v posledních třech letech před zůstavitelovou smrtí, ledaže zůstavitel stanoví dobu delší. Má-li dojít k započtení u potomka zůstavitele, započte se i to, co bezplatně dostal dědicův předek. Ze započtení jsou zákonem vyloučena obvyklá darování, za která lze považovat běžné dary k narozeninám, jmeninám, vánocům, rodinným výročím, ukončení studia, svatbě, narození dítěte apod. Při posouzení, zda se jedná o obvyklé darování, musí být přihlédnuto k majetkovým poměrům dárce.²²⁵

Kromě toho se také započte to, co dal zůstavitel za svého života dědici na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského nebo obdobného soužití, nebo s nástupem povolání či se započtím podnikání. Pomohl-li zůstavitel zletilému potomkovi s úhradou jeho dluhů, tak to, co zůstavitel použil, se stává předmětem započtení. V těchto případech se provede započtení, bez ohledu na to, zda se tak stalo v posledních třech letech před smrtí zůstavitele, nebo i dříve. Zůstavitel ale může projevit opačnou vůli, tedy nařídít, aby došlo pouze k započtení plnění, které poskytl dědici v posledních třech letech před svou smrtí. Jak je výše

²²⁴ Výjimkou je odvolání daru pro nevdek dle § 2072 OZ.

²²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002

uvedeno, předmět započtení je shodný jak pro povinný díl, tak pro dědický podíl. Rozdíl mezi těmito započteními spočívá v tom, že započtení na povinný díl se provede i tehdy, kdy ho zůstavitel nepřikázal, naopak k započtení na dědický podíl je zapotřebí výslovný zůstavitelův příkaz. Pouze výjimečně může soud provést započtení na dědický podíl bez příkazu zůstavitele, a to jestliže by jinak byl nepominutelný dědic neodůvodněně znevýhodněn.

Institut, který je upraven v § 1448 až 1474 OZ, tedy zcela mimo úpravu dědického práva, a který zůstavitel může zakomponovat do závěti, je svěřenský fond. Obecně svěřenský fond slouží pro uchování, správu a převod rodinného majetku.²²⁶ Dnešní úprava svěřenského fondu vychází z pojetí trustu, což je institut, který je typický pro západní svět s právním systémem založeným na angloamerickém právu, kde je jeho úkolem zajistit mezigenerační přenos majetku nebo uchovat jeho celistvost.²²⁷ V angloamerickém právním prostředí je několik dlouhodobě existujících rodinných trustů a některé zde uvedu. Odborné veřejnosti je známý trust rodiny vlastníků síť hotelů Hilton. Již od zakladatelů platí u této rodiny pravidlo, že majetek rodičů je vložen vždy do trustů. O tento majetek se starají trustees. Děti do doby než dospějí nebo dosáhnou určitého věku, dostávají od trustees například roční kapesné na své potřeby. Poté je jim část majetku z trustu uvolněna a odevzdána do výlučného vlastnictví.²²⁸

Dle naší právní úpravy je svěřenský fond upraven tak, že zůstavitel smí závětí vyčlenit majetek ze svého vlastnictví a svěřit ho správci k určitému účelu, a správce se na druhé straně zaváže tento majetek držet a spravovat.²²⁹ Vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu vykonává vlastním jménem a na účet svěřenského fondu svěřenský správce. Majetek ve svěřenském fondu je oddělené a nezávislé vlastnictví, ale není ve vlastnictví správce, ani zakladatele, ani obmyšleného. Tento majetek má zcela autonomní povahu, tedy nikomu nenáleží.²³⁰ Tento institut má praktické využití tehdy, má-li zůstavitel majetek či peníze větší hodnoty. Zůstavitel může stanovit obmyšlenými osobami své potomky a stanovit jim přesné podmínky pro dědění. Zřídí-li zůstavitel

²²⁶ BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 152.

²²⁷ Tamtéž, s. IX.

²²⁸ Tamtéž, s. 166.

²²⁹ OZ se inspiroval konkrétně v Quebeckém občanském zákoníku.

²³⁰ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1192.

svěřenské fondy na dobu, než jeho děti nabudou zletilosti, zanikne tímto okamžikem správa svěřenského fondu a svěřenský správce vydá majetek jeho zletilým dětem. Praxe již ukázala, že svěřenské fondy přináší vysoký potenciál zneužití k legalizaci výnosů z trestné činnosti, proto byl vládou dne 5. října 2015 schválen návrh novely OZ, dle kterého bude zavedena evidence svěřenských fondů a svěřenský fond vznikne až dnem zápisu do této evidence.²³¹

²³¹ Novela občanského zákoníku. *Právní zpravodaj*, 2015, roč. 276.

7. Subjekty závěti

Základními subjekty závěti jsou zůstavitel a dědici. Dalším subjektem může být také odkazovník. Aby zůstavitel mohl pořídit závěť, musí mít pořizovací způsobilost. Aby dědicům mohla připadnout zůstavitelova pozůstalost, musí mít dědickou způsobilost. Odkazovníkem může být pouze osoba, která je způsobilá dědit.²³²

7.1 Pořizovací způsobilost na straně zůstavitele

OZ výslovně upravuje tuto problematiku v § 1525 až 1528 a je nazývána pořizovací nezpůsobilost. Tato ustanovení platí pro všechna pořízení pro případ smrti, nikoli jen pro závěť. Užijí se tedy nejen na dědickou smlouvu, závěť či dovětek, ale i na další pořízení zůstavitele jako je smlouva o zřeknutí se dědického práva nebo příkaz k započtení. Nelze na úvod pominout, že se na zůstavitele vztahují obecná ustanovení OZ upravující osoby, tedy § 15 a násl. Zůstavitelem může být pouze ten, kdo má právní osobnost a svéprávnost. Již zde můžeme vyloučit právnickou osobu jako pořizovatele závěti, protože nesplňuje základní předpoklad dědění, kterým je smrt zůstavitele. Při zrušení právnické osoby nedochází k dědění, ale dochází k nabytí jejího jmění jejím právním nástupcem nebo k její likvidaci.

Pořídit závěť může tedy fyzická osoba, která je plně svéprávná. Člověk se stává plně svéprávným zletilostí, tedy dovršením osmnáctého roku věku.²³³ Zákon připouští dvě výjimky, kdy lze nabýt plné svéprávnosti ještě před dovršením osmnáctého roku věku. První výjimkou je přiznání svéprávnosti soudem nezletilému staršímu šestnácti let dle § 37 OZ, jsou-li splněny všechny zákonem požadované podmínky. Druhou výjimkou je uzavření manželství nezletilé osoby dle § 672 odst. 2 OZ, která dovršila šestnácti let a jsou-li pro uzavření manželství důležité důvody. Závěť v jakékoli formě tedy může sepsat i nezletilý, je-li starší šestnácti let a nabyl plné svéprávnosti některým z výše uvedených způsobů.

Další tři výjimky, kdy může pořizovat osoba pro případ své smrti, ačkoli nemá plnou svéprávnost, jsou upraveny výslovně v § 1526 až 1528 OZ. První výjimka

²³² § 1594 odst. 1 OZ

²³³ § 30 odst. 1 OZ

připouští, že pořizovatelem může být i nezletilý, který dovršil patnácti let věku a dosud nenabyl plné svéprávnosti. K takovému pořízení není vyžadován souhlas zákonného zástupce pořizovatele, ale je vyžadována forma veřejné listiny. Tento požadavek je zde na místě, protože slouží k ochraně pořizovatele. Osoba ve věku mezi patnácti a osmnácti lety nemá ještě dostatek zkušeností z právního prostředí, proto je dohled notáře nezbytný, a to nejen proto, aby dohlédl na to, aby pořízení mělo všechny zákonem požadované náležitosti a vyhnul se tak neplatnosti daného pořízení, ale aby se přesvědčil, že projev jeho poslední vůle se děje s rozvahou, vážně a bez donucení.²³⁴

Dle § 1527 OZ pořizovatel, jehož svéprávnost byla soudním výrokem omezena tak, že nemá způsobilost pořizovat, může v jakékoli formě pořídit, jestliže se natolik uzdravil, že je schopen projevit svou vůli. Je-li osoba omezena ve svéprávnosti pro částečnou duševní vadu, není vždy automaticky vyloučena pořizovací způsobilost. Je tomu tak tehdy, vztahuje-li se duševní vada k obsahu pořízení, nikoli vztahuje-li se na zcela zvláštní poměry mimo něj.²³⁵ Z této úpravy vyplývá, že se nejedná jen o situaci, kdy se pořizovatel uzdravil trvale, ale i v případě, kdy se jedná o uzdravení přechodné, tedy nastal u něho tzv. světlý okamžik. Toto ustanovení ale připouští, aby pořizovatel učinil poslední pořízení i v odpovídajícím zdravotním stavu. Má se tedy hledět na fakticitu stavu, zda se pořizovatel uzdravil. Cílem zákonodárce nebylo zcela vyloučit těmto osobám možnost pořídit pro případ své smrti.²³⁶

Za účinnosti OZ1964 byla tato možnost zůstaviteli upřena. Rozhodl takto Krajský soud v Hradci Králové, který řešil případ, ve kterém se odvolatel, jediný dědic ze závěti, dovolával platnosti závěti, přestože zůstavitelka v době jejího pořízení byla soudem omezena ve svéprávnosti. Závětní dědic tvrdil, že zůstavitelka v době pořízení byla v pořádku, jednala svobodně, dobrovolně a své rozhodnutí řádně zvážila. Závěť byla sepsána před dvěma svědky, kteří zůstavitelčin stav potvrdili. Dále bylo doloženo, že zůstavitelka osm dní před sepsáním závěti podstoupila vyšetření soudním znalcem – psychiatrem, který konstatoval, že zůstavitelčin stav je dobrý. Krajský soud přesto toto

²³⁴ § 1538 OZ

²³⁵ GI. U. N. F. 4013 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 95.

²³⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 645.

pořízení prohlásil za absolutně neplatné právní jednání s odkazem na § 38 odst. 1 OZ1964²³⁷ a konstatoval, že se jedná o absolutně neplatné právní jednání nehledě na to, jaký je skutečný zdravotní stav pořizovatele v době jeho právního jednání, zda probíhá řízení o zrušení rozhodnutí o omezení svéprávnosti i bez ohledu na to, jak dané řízení skončí. Dále Krajský soud doplnil, že pokud je svéprávnost osobě vrácena, nestačí potvrdit platnost dříve učiněného právního jednání, ale je třeba učinit právní jednání nové.²³⁸ Obdobnou problematikou se zabýval i Nejvyšší soud, který deklaroval, že proto, aby bylo možné právní jednání považovat za neplatné, je nezbytné bezpečně zjistit, že: *„účastník právního jednání nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout, je tedy vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačný skutkový závěr.“*²³⁹ Proti výše uvedenému usnesení Krajského soudu v Hradci Králové si dovolím postavit svůj názor, že jeho postup není správný. Bylo-li podloženo spolehlivými důkazy, že zůstavitelčin stav byl dobrý, měl ponechat její pořízení v platnosti. V daném případě můj názor podtrhuje i to, že zůstavitelka neměla zákonné dědice a její jmění připadlo státu jako odúmrtí, čímž je takové rozhodnutí v rozporu se zásadou přechodu jmění na jednotlivce. Dnes již soudy takto rozhodovat nemohou, protože je dané rozhodnutí v rozporu s účinným OZ. Je v rozporu nejen s § 1527 OZ, ale domnívám se, že i s § 1494 odst. 2 OZ, dle kterého má být při výkladu závěti co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, což se projevuje do celého dědického práva jako takového, protože vůle zůstavitele má být vždy respektována. Současně by takový postup vyhovoval i základní zásadě právního jednání, dle které právní jednání se má považovat spíše za platné než za neplatné.

V této situaci je důkazní povinnost na tom, kdo prosazuje výjimku z pravidla. V situaci, kdy se zůstavitel uzdravil, ale stále je tu ještě pravomocné rozhodnutí o omezení svéprávnosti v rozsahu pořizovací způsobilosti a není vydáno nové rozhodnutí, které by původní zrušilo, leží důkazní břemeno na tom, kdo se dovolává toho, že pořízení má být považováno za platné. Tato osoba musí prokázat, že pořizovatel byl

²³⁷ § 38 odst. 1 OZ1964: „Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům.“

²³⁸ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. května 2010, sp. zn. 17 Co 79/2010

²³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2013, sp. zn. 30 Cdo 1556/2013

při pořízení závěti v plné kondici a že se uzdravil. To, jak se jí to podaří prokázat, je otázka další. Dle mého názoru tak může učinit na základě lékařské zprávy.²⁴⁰ Na druhou stranu je ale otázkou, zda lékař takovou zprávu vydá, jedná-li se o zpětnou diagnózu.

Výslovně není řešena situace, kdy je pořízeno před vydáním rozhodnutí o tom, že je pořizovatel omezen v rozsahu svéprávnosti tak, že pozbývá pořizovací způsobilost. Pořizovatelem může být tedy osmdesátiletý senior, který sepíše svou poslední vůli, a dědicové, jeho děti, mohou rozporovat, že otec již v té době trpěl duševní poruchou, a tvrdí, že pořizoval duševně nezpůsobilý. Dle důvodové zprávy je tomu tak proto, že řešení plyne z obecných ustanovení k právnímu jednání. Nastane-li taková situace, platnost právních jednání není dotčena tím, že až následně je vydáno rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Výjimkou je případ, kdy v právním jednání zcela chybí vůle pořizovatele.²⁴¹

OZ výslovně neřeší problematiku světlého okamžiku (*lucidum intervallum*). Dle důvodové zprávy se o ní nezmiňuje, protože nechce řešit otázky medicínské povahy.²⁴² Ale již Prof. Dr. Emil Svoboda ve své publikaci z roku 1946 připouštěl, že je možné prokázat, že i osoby zbavené svéprávnosti mohli být v okamžiku sepisování závěti plně při smyslech.²⁴³ Neodborně řečeno je to mezidobí, kdy u osoby trpící duševní poruchou se na přechodnou krátkou dobu projeví rozpoznávací a určovací schopnost pro některá právní jednání a následně opět propadne do duševní poruchy.²⁴⁴ Takové krátkodobé zlepšení při duševní poruše je lékařsky prokázáno. Opět se vychází z toho, že důkaz je na tom, kdo prosazuje výjimku z pravidla. Je ale velice obtížné, aby dědic toto prokázal.

Třetí z výše uvedených ustanovení, tedy § 1528 OZ, upravuje dvě různé situace. V prvním odstavci je umožněno tomu, kdo je omezen ve svéprávnosti, aby v rámci omezení pořídil, ale musí tak učinit ve formě veřejné listiny, tedy notářského zápisu. Jinak řečeno, taková osoba nesmí vůbec pořizovat nad rámec omezení, které je uvedeno

²⁴⁰ Dle JUDr. Ondřeje Frinty, Ph. D. lze užít jako důkazy výpovědi svědků, ale také např. pořízení audiovizuálního záznamu zůstavitele. Viz FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 11, s. 1209.

²⁴¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 628.

²⁴² Tamtéž, s. 628.

²⁴³ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 26. Autor tento postup označoval jako důkaz „jasného okamžiku“.

²⁴⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář - 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 87.

v pravomocném rozsudku. Je-li jeho pořizovací volnost zcela vyloučena, nesmí za něho pořizovat ani opatrovník, protože platí, že závěť lze učinit pouze osobním jednáním.

V druhém odstavci je speciální úprava pro osoby omezené ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu. Tyto osoby mohou pořizovat v jakékoli předepsané formě, ale jsou omezené, co do rozsahu. Ačkoli zákon je ohledně formy závěti tolerantní, dle mého názoru by bylo vhodné u těchto osob vyžadovat formu veřejné listiny, a to proto, aby byl jejich projev vůle kontrolován ze strany nezávislé osoby, osoby notáře. Z hlediska rozsahu jim zákon dovoluje pořídit pouze o jedné polovině své pozůstalosti. Vzhledem k tomu, že zákon nedává bližší určení, jak může pořídit, dovozují, že může v tomto rozsahu jak povolat dědice, tak zřídit odkaz.²⁴⁵ Toto omezení slouží k ochraně zákonných dědiců, kteří v tomto případě nabývají zbývajících část pozůstalosti, tedy nejméně jednu polovinu pozůstalosti. Vzhledem k tomu, že je uznávána zásada, aby pozůstalost zůstala především v rodině zůstavitele, zákon toto omezení nepožaduje, měla-li by pozůstalost připadnout státu jako zákonnému dědici. V takovém případě může zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti. Toto řešení je správné i v návaznosti na § 1634 OZ, dle kterého státu připadá pozůstalost až tehdy, nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, není-li tedy jiné možné řešení.

Osoba omezená ve svéprávnosti pro chorobnou závislost, která v době sepisování závěti nemá žádné zákonné dědice, může předpokládat, že žádné mít již nebude, proto pořídí o celé své pozůstalosti. Je ale možné, že do okamžiku smrti se jeho poměry změní a bude mít například manžela či potomka. V takovém případě by tato osoba měla své pořízení změnit, popřípadě zrušit. Neučiní-li tak, bude taková závěť ve své jedné polovině neplatná.²⁴⁶ Zde se jedná o neplatnost uvedenou v § 586 OZ, který stanoví, že „*je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může vnést námitku neplatnosti jen tato osoba.*“ V tomto případě jsou jimi dědici ze zákona. Dle § 586 odst. 2 OZ nenamítnou-li neplatnost právního jednání, považuje se takové jednání

²⁴⁵ Vážný 1273 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 98. Zde je uveden obdobný výklad, který se vztahuje k omezení pořizovací způsobilosti z důvodu marnotratnosti.

²⁴⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. Závěť. *Zpravodaj jednoty českých právníků*, 2013, roč. 2, s. 43.

za platné. Jedná se tedy o relativní neplatnost, kdy nenamítne-li zákonný dědic neplatnost zůstavitelova pořízení, zůstává v platnosti a pozůstalost může být dle tohoto pořízení projednána.²⁴⁷

Nabízí se otázka, zda polovina pozůstalosti se počítá v době pořízení nebo až v době zůstavitelovy smrti. Vzhledem k tomu, že rozsah pozůstalosti se může v průběhu času měnit, je vhodné danou polovinu pozůstalosti posuzovat ke dni smrti zůstavitele.

Na tomto místě je žádoucí upozornit na obecnou úpravu neplatnosti právního jednání v § 581 OZ, která se uplatní i zde. Tento paragraf výslovně říká, že „*Není-li osoba plně svéprávná, je neplatné právní jednání, ke kterému není způsobilá. Neplatné je i právní jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat.*“ K prvnímu důvodu neplatnosti je zapotřebí, aby osoba byla omezena ve svéprávnosti soudem. Naproti tomu druhý důvod neplatnosti platí bez ohledu na to, zda byla osoba omezena ve svéprávnosti.

Aplikujeme-li toto ustanovení pro naše účely, znamená to tedy, že pořídí-li osoba pro případ své smrti, která v době pořizování byla z některého výše uvedeného důvodu nezpůsobilá, bylo by takové pořízení neplatné. Dle mého názoru je potřeba tuto neplatnost považovat za neplatnost absolutní, a to proto, aby soud k takové neplatnosti přihlédl i bez návrhu a právní jednání nevyvolávalo již od počátku žádné právní následky. Pokud by důvod nezpůsobilosti následně odpadl, již by tato skutečnost pro platnost právního jednání neměla žádný význam. V takovém případě by zůstavitel musel učinit nové pořízení. Neučiní-li tak, nastane zákonná posloupnost. Výjimku tvoří případ uvedený v § 1528 odst. 2 OZ, kde se uplatní neplatnost relativní, jak je uvedeno výše.

7. 2 Dědická způsobilost na straně dědice

V závěti zůstavitel může ustanovit dědicem kohokoli bez ohledu na příbuzenské vztahy. Své rozhodnutí nemusí nijak odůvodňovat.

Zákon dává na dědice pouze dva požadavky. Dědic musí mít právní osobnost a musí být dědicky způsobilý. Právní osobnost mají fyzické osoby od narození až do

²⁴⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 121.

smrti. Zákon ji přiznává i nenarozenému dítěti, tzv. nasciturovi, ale pouze podmíněnou tím, že se narodí živé. Notář, soudní komisař, je tedy povinen v řízení o pozůstalosti vyčkat, zdali se dítě narodí živé. Řízení o pozůstalosti je tím tedy přerušeno. Nasciturova právní osobnost je omezená, a to tak, že je mu přiznána jen tehdy, vyhovuje-li to jeho zájmům. Zákon ho chrání, proto se může stát dědicem jen tehdy, je-li mu to ku prospěchu. V řízení o pozůstalosti je tedy potřeba zohlednit nejen práva, která by nasciturus z pozůstalosti nabyt, ale i povinnosti, které z toho plynou. Lze si tuto situaci poukázat na příkladu. Stal-li by se nasciturus dědicem nemovitosti, která má vysokou cenu, je v dobrém stavu a není potřeba drahých investic, lze předpokládat, že tato pozůstalost je ve prospěch nascitura. I kdyby mu nesloužila k bydlení, může ji jednou prodat. Naopak byl-li by předmětem pozůstalosti osobní automobil, který v době nápadu je již dvacet let starý a nepojízdný, neshledala bych zde žádný prospěch pro nascitura a dědicem by se stát nemohl. Zůstavitel nově smí v případě svěřenského nástupnictví povolat za dědice i toho, kdo v době jeho smrti ještě neexistuje.²⁴⁸

Právní osobnost mají také právnické osoby. Mají ji ale jen ty právnické osoby, u nichž zákon stanoví, že mají právní osobnost, nebo ty, jejichž právní osobnost zákon uzná. Tyto právnické osoby ji mají od svého vzniku do svého zániku. V praxi se setkáváme se závěťmi, ve kterých je za dědice povolána církev nebo náboženská společnost, popř. obec. „*Tím, že dosud samostatná obec, povolána posledním pořízením za dědičku, je dříve, než dědictví napadlo, sloučena s jinou obcí, není zmařeno její povolání za dědičku.*“²⁴⁹ Přibývá takových závětí, ve kterých zůstavitel určí, aby jeho majetek byl použit na dobročinné účely. Z médií jsou známé případy, kdy takto získala pomoc Zoo Praha, nevládní nezisková organizace Člověk v tísni nebo domov seniorů v Praze.²⁵⁰ OZ v § 1478 připouští, že se dědicem může stát i právnická osoba, která má teprve vzniknout. Zde uvádí obecně právnickou osobu, ale konkrétně je tato možnost následně upravena u svěřenského fondu, nadace, nadačního fondu a ústavu.²⁵¹ Podmínkou, aby se mohla stát dědicem, je, že vznikne do jednoho roku od smrti

²⁴⁸ § 1515 odst. 1 OZ

²⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 1925, sp. zn. R I 215/25

²⁵⁰ *Češi stále častěji píší závěti, na dobročinnost odkazují milióny* [online]. novinky.cz, 4. října. 2015 [cit. 5. října 2015]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/domaci/380410-cesi-stale-casteji-pisi-zaveti-na-dobrocinnost-odkazuji-miliony.html>>.

²⁵¹ § 1452, § 309, § 395 a § 405 OZ

zůstavitele. Je-li tato právnická osoba ustanovena dědicem, notář je povinen v délce této lhůty vyčkat, zda daná právnická osoba vznikne a až následně může v řízení pokračovat. Takové ustanovení dědicem tedy prodlužuje řízení o pozůstalosti.

Pro dědice není rozhodující, zda má svéprávnost. Ta je rozhodující pro toho, kdo pořizuje závěť, tedy zůstavitele.²⁵²

OZ výslovně uvádí čtyři důvody, pro které je dědic považován za nezpůsobilého. Tato ustanovení slouží k ochraně zůstavitele v tom smyslu, že vylučují jeho dědice z dědického práva, jestliže naplnil některý ze zákonných důvodů dědické nezpůsobilosti. Dle § 1481 OZ je nezpůsobilým dědicem ten, který se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli. Za zavrženíhodné jednání je považováno donucení nebo lstivé svedení zůstavitele k projevu vůle, překažení projevu poslední vůle zůstavitele, zatajení, zfalšování, podvržení nebo úmyslné zničení posledního pořízení. U těchto dvou důvodů zákon výslovně připouští, aby zůstavitel tento čin dědici výslovně prominul, čímž dá zůstavitel najevo, že si přeje, aby tento dědic přes tuto skutečnost dědil. Zůstavitel musí prominout konkrétní čin a musí tak učinit výslovně. Nejvhodnějším způsobem prominutí je výslovné povolání dědicky nezpůsobilého dědice k pozůstalosti, protože takové prominutí lze považovat za nezpochybnitelné. Tyto důvody platí pro kteréhokoli dědice. Další dva důvody dědické nezpůsobilosti jsou uvedeny v § 1482 OZ a týkají se manžela a rodiče zůstavitele. Manžel zůstavitele je nezpůsobilým dědicem, dopustil-li se vůči zůstaviteli činu naplňujícího znaky domácího násilí. K naplnění tohoto důvodu musí být splněna podmínka, že probíhá v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství, které je zahájeno na návrh zůstavitele. Rodič zůstavitele je nezpůsobilým dědicem, byl-li zbaven rodičovské odpovědnosti z důvodu, že její výkon zneužíval nebo její výkon z vlastní viny závažným způsobem zanedbával. U těchto dvou důvodů zákon výslovně nepřipouští jejich prominutí, ale není důvod, proč to zůstaviteli neumožnit.²⁵³

²⁵² SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 55.

²⁵³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 35.

Zde je důležité zdůraznit, že oproti vydědění nastává dědická nezpůsobilost ze zákona. Soud je tedy povinen k ní přihlédnout z úřední povinnosti.

8. Účinky omylu

Omyl lze obecně definovat jako nevědomá neshoda vůle a projevu. Jinými slovy, zůstavitel ve skutečnosti nechtěl to, co projevil. Omyl zůstavitele způsobuje buď neplatnost ustanovení závěti, nebo neplatnost závěti jako celku. Týká-li se omyl pouze určitého ustanovení, dochází pouze k zneplatnění tohoto ustanovení. Je-li omyl podstatný, závěť je neplatná jako celek. Obecně lze za podstatný omyl považovat takový omyl, který ovlivnil zůstavitele natolik, že kdyby k němu nedošlo, pořídil by o své pozůstalosti určitě jinak. Zákon výslovně upravuje tři případy, kdy se jedná o podstatný omyl. Podstatný omyl je omyl v osobě, které je něco zůstavěno, v podílu nebo ve věci, které se zůstavují, a omyl v podstatné vlastnosti věci, která se zůstavuje. Dle zákona podstatnou vlastností je taková vlastnost, u které je zřejmé, že zůstavitel by v závěti tak neurčil, kdyby se v ní nezmylil.²⁵⁴

K jednotlivým omylům lze uvést typické příklady. Omyl týkající se osoby může nastat tehdy, splete-li se zůstavitel ve jménu nebo příjmení dědice. Ustanoví-li svým dědicem vnučku Anetu, ač je nepochybné, že měl v úmyslu povolat vnučku Anitu, která o něho pečovala, jedná se o podstatný omyl v osobě. Omyl v podílu může vzniknout, ustanoví-li zůstavitel svou dceru dědičkou své jedné poloviny nemovitosti, ačkoli z výpisu katastru nemovitostí je zřejmé, že byl vlastníkem jen jedné čtvrtiny této nemovitosti. Omyl v podstatné vlastnosti věci může být způsoben tím, že se zůstavitel celý život domníval, že vlastnil kopii obrazu slavného malíře Claude Moneta a později vyjde najevo, že se jedná o cenný originál, nebo naopak.²⁵⁵

Následkem podstatného omylu zůstavitele je relativní neplatnost závěti. Musí se jí tedy konkrétní osoba, k jejíž ochraně je neplatnost stanovena, dovolat. Zpravidla touto osobou bude dědic ze zákona či dědic z dřívější závěti. Tato osoba může namítat neplatnost pouze v omezené lhůtě. Zákon výslovně nestanoví lhůtu pro namítnutí neplatnosti, ale lze dovodit, že se zde užije obecná promlčecí lhůta pro majetkové právo, která činí deset let ode dne, kdy dospělo. V tomto případě právo dospívá okamžikem smrti zůstavitele.

²⁵⁴ § 1529 a 1530 OZ. OZ1964 takové speciální ustanovení neznal, v § 49a upravoval pouze obecně neplatnost právního úkonu v důsledku omylu.

²⁵⁵ MUŽIKÁŘ, Ladislav. Závěť. *Zpravodaj jednoty českých právníků*, 2013, roč. 2, s. 39.

Jestliže omyl spočívá v tom, že osoba nebo věc byla nesprávně popsána, došlo-li k pouhému přepsání, či v případě ústní závěti přeřeknutí, nejedná se o podstatný omyl a takové ustanovení v závěti je považováno za platné. Omyl v pojmenování osoby nebo označení věci je nepodstatný, lze-li tento omyl snadno vysvětlit a nalézt správné pojmenování či označení tak, že o něm nebude pochybnost. K tomuto omylu může docházet například změnou zásady, která platí od účinnosti OZ, dle které je stavba součástí pozemku. Zůstavitel zpravidla v závěti uvádí číslo popisné stavby, již se ale nezmiňuje o pozemku pod stavbou. Podle znění této zásady by tedy bylo vhodné, chce-li zůstavitel zůstavit se stavbou i pozemek, aby tak označil nemovitosti i v závěti. Tento omyl se dá tedy vysvětlit a nebude způsobovat neplatnost.²⁵⁶

Ustanovení v závěti je také neplatné, je-li založeno na mylné pohnutce zůstavitele. Za mylnou pohnutku lze považovat vnitřní psychický podnět, který zůstavitele mylně přiměl k tomu, že se rozhodl určitým způsobem pořídit pro případ své smrti. Aby mylná pohnutka způsobila neplatnost závěti, musí být zřejmá. Není rozhodné, zda je vyjádřena přímo v závěti nebo zjevně vyplývá z listin, které slouží k vysvětlení zůstavitelovy vůle. Mylná pohnutka může záležet v tom, že zůstavitel zůstaví v závěti veškerý svůj majetek své sousedce, která o něho několik let pečovala, protože má za to, že nemá již žádného zákonného dědice, protože jeho jediný bratr zahynul při letecké havárii. Po smrti zůstavitele vyšlo najevo, že jeho bratr letecké neštěstí přežil. V tomto případě by se nepochybně jednalo o omyl v pohnutce, protože zůstavitel nevěděl, že jeho bratr leteckou havárii přežil. Kdyby to věděl, veškerý majetek by sousedce nezůstavil. Uvedl-li by zůstavitel v závěti pouze, že vše zůstává sousedce, bez uvedení důvodu, že nemá žádného zákonného dědice, tak by objevení bratra nezpůsobilo neplatnost závěti, protože je nezbytné, aby pohnutka byla zřejmá. Stejně tak jako u podstatného omylu se jedná o neplatnost relativní.

Dále mylná pohnutka může spočívat v tom, že zůstavitel povolá v závěti za dědice svého osobního účtu svého vnuka, protože si myslí, že vzhledem ke ztrátě zaměstnání není dostatečně finančně zajištěn, aby mohl živit rodinu. Vyjde-li najevo, že zůstavitel pouze nevěděl, že vnuk má ve skutečnosti ještě jiné zaměstnání, které ho dostatečně

²⁵⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 124.

finančně zajišťuje, bude ustanovení ohledně osobního účtu zůstavitele neplatné, protože se zakládalo na mylné pohnutce. Stejně tak by bylo ustanovení v závěti neplatné, pokud by zůstavitel ustanovil dědicem osobního účtu vnuka, kterému chtěl tímto přispět na studium, protože se domníval, že studuje vysokou školu. Vyjde-li najevo, že vnuk žádnou vysokou školu nestuduje, ale pracuje, má vlastní příjem, není naplněn důvod zůstavitele, pro který takto učinil.

Mylná pohnutka může nastat i u dědice právnické osoby. Zůstaví-li zůstavitel podíl na pozůstalosti nadaci se zdůvodněním, že chce podpořit jejich výzkum léků a léčiv proti civilizačním nemocím, ustanovení bude neplatné, zabývá-li se tato nadace ve skutečnosti např. pouze výzkumem chemických zbraní apod.²⁵⁷

Naopak za mylnou pohnutku nelze považovat situaci, pokud zůstavitel ustanovil za své dědice své sourozence, protože se mylně domníval, že mají nárok na povinný díl.²⁵⁸

²⁵⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. Závěť. *Zpravodaj jednoty českých právníků*, 2013, roč. 2, s. 41.

²⁵⁸ GI. U. 3940 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 104.

9. Formy závěti

Formální náležitosti, které zákon vyžaduje pro závěť, platí i pro prohlášení o vydědění a dovětek. Vzhledem k závažnosti tohoto právního jednání jsou formální náležitosti zákonem stanoveny velmi striktně. Je tomu tak z racionálního důvodu. Závěť je právní jednání, které má vážný význam nejen pro zůstavitele, ale i pro osoby v ní uvedené.

Závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořízena s úlevami.²⁵⁹ Ohlédneme-li se do ustanovení upravujících obecně formu právních jednání, tak § 562 odst. 1 OZ říká, že písemná forma je zachována i při právním jednání učiněném elektronickými nebo jinými technickými prostředky umožňujícími zachycení jeho obsahu a určení jednající osoby. Dle mého názoru nelze připustit, aby závěť byla pořízena tak, aby byla uložena pouze v počítači. Samozřejmě je možné ji na počítači sepsat a poté ji zachovat ve vytištěné formě, splňuje-li obsahové náležitosti alografní závěti.

Zákon připouští tři formy závěti, a to závěť ve formě soukromé listiny, závěť ve formě veřejné listiny a závěť pořízenou s úlevami. To, kterou formu závěti zůstavitel využije, je pouze jeho volba. Všechny formy mají stejný význam. Pouze v nich lze shledat rozdíl v jejich právní jistotě, která se odvíjí od toho, jaké náležitosti u jednotlivých forem zákon požaduje. Dle právní jistoty lze jednotlivé formy závěti seřadit do následujícího pořadí: největší jistotu poskytuje závěť pořízená veřejnou listinou, menší jistotu již závěť pořízená soukromou listinou a nejmenší jistotu závěť pořízená s úlevami.²⁶⁰ Je-li závěť sepsána ve formě veřejné listiny, zakládá vůči každému plný důkaz o takovém projevu vůle. Je-li sepsána ve formě soukromé listiny, je na každém, kdo se jí dovolává, aby dokázal její pravost a správnost.²⁶¹

Závěť může být vtělena do jakéhokoli substrátu, ve kterém je možné uchovat projev poslední vůle zůstavitele, ale dnes je jím pravidelně papír. To, jaký je stav a vnější

²⁵⁹ § 1532 OZ

²⁶⁰ SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 58.

²⁶¹ Viz § 565 a § 568 odst. 2 OZ

forma materiálu listiny obsahující poslední pořízení, je nerozhodné.²⁶² Pro platnost závěti není ani rozhodné, zda papír je například přeložený, zmačkaný, čistý nebo zašpiněný.

Pro formu závěti se nabízí zmínit judikaturu Nejvyššího soudu, která spolehlivě poukazuje na problémy a potřeby praxe. V roce 1926 Nejvyšší soud stanovil, že „i posledního pořízení, postrádajícímu formálních náležitostí platnosti, lze zjednatí platnost uznáním zúčastněných osob.“²⁶³ Zde stručně shrnu obsah rozhodnutí. Jednalo o spor mezi pozůstalou manželkou zůstavitele, závětní dědičkou a třemi pozůstalými dětmi zůstavitele, zákonnými dědici. Spor spočíval v platnosti závěti. Pozůstalá manželka i děti zůstavitele prohlásili, že přestože nejsou splněny formální náležitosti posledního pořízení, tak platnost i pravost závěti uznávají. Nejvyšší soud rozhodl, že poslední pořízení, které nemá formální náležitosti, může být považováno za platné, souhlasí-li s tím ti, kteří by měli prospěch, byla-li by závěť považována za neplatnou. Je-li účastníků v řízení více, musí souhlasit všichni, kterým je neplatnost ku prospěchu. Stane-li se tedy v praxi, že u alografní závěti byl přítomen nezpůsobilý svědek, například syn zůstavitele, který je v závěti ustanoven dědicem, je na osobách, které by z neplatnosti měly prospěch, zda takovou závěť uznají za platnou. Vzhledem k tomu, že se jedná o posouzení právní, nikoli skutkové, notář jako soudní komisař postupuje následně dle § 169 ZŘS, který říká, že: „Závisí-li vyřešení sporu o dědické právo na právním posouzení pouze takových skutečností, které jsou mezi dědici nesporné, soud usnesením rozhodne, se kterými účastníky bude nadále jednáno a kterým z účastníků se účast v řízení ukončuje.“ Tímto usnesením soudní komisař vymezí účastníky řízení a následně pokračuje v řízení a rozhodne ve věci samé.

9.1 Závěť ve formě soukromé listiny

Závěť pořízená soukromou listinou je dvojího typu, a to holografní nebo alografní. Na rozdíl od závěti ve formě veřejné listiny není obligatorní náležitostí označení listiny. Přesto lze její označení doporučit, protože v případě jejího hledání bude zřetelnější, že se jedná o závěť, a zabrání se tím jejímu přehlédnutí.

²⁶² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 113.

²⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 1926, sp. zn. R I 1005/26

Setkáváme se nejen s označením „závěť“, ale třeba i „poslední pořídění“ či „poslední vůle“.

Holografní závěť je celá napsána vlastní rukou zůstavitele a jeho vlastní rukou podepsána. Obě podmínky musejí být kumulativně splněny, jinak by závěť byla absolutně neplatná. V praxi se jedná o nejčastěji užívanou formu závěti. Zůstaviteli je volena zejména pro svou jednoduchost a nízké náklady. Zůstavitel ji může sepsat kdykoli, kdekoli a bez přítomnosti další osoby. Nevýhodou této závěti ale může být nesprávně užití výrazů zůstavitelem či její nesnadné objevení. Proto lze zůstaviteli jen doporučit, aby ji uložil u notáře či jiné třetí osoby.

Tato závěť musí být celá sepsána vlastní rukou zůstavitele. Vzhledem k ryze osobní povaze závěti nelze posoudit za platnou takovou závěť, jejíž část sepsal zůstavitel a část sepsala jiná osoba, taková závěť je celá neplatná. Je také vyloučeno, aby zůstavitel sepsal závěť a jiná osoba do ní vepsala jen některá slova, takto vepsaná slova jsou neplatná. Lze-li prokázat, že s vepsáním slov zůstavitel souhlasil, mohou sloužit tato slova jako pomůcka k výkladu závěti.²⁶⁴ Při psaní holografní závěti nelze zůstaviteli ani poskytnout pomoc, je-li tím ovlivněn jeho rukopis. Spočívá-li pomoc ve vedení zůstavitelovy ruky při psaní závěti, protože mu již psaní činí vzhledem k jeho zdravotnímu stavu potíže, nelze takovou závěť považovat vlastnoruční projev vůle zůstavitele, a tedy platnou závěť.²⁶⁵ Samozřejmě taková pomoc nemusí vyjít nikdy najevo, je-li takto sepsaná celá závěť a všichni účastníci řízení ji považují za platnou. Stane-li se, že osoba pomůže zůstaviteli pouze se samotným textem závěti a zůstavitel závěť již sám podepíše, a je-li na první pohled zřejmé, že písmo textu závěti a podpisu se v základních vlastnostech liší, je notář povinen takovou závěť prohlásit za neplatnou.

To, zda zůstavitel napíše závěť písmem psacím nebo tiskacím, je nerozhodné. Důležité je, aby jeho rukopis byl pro třetí osobu čitelný a nečinil problémy. Jak uvádějí notáři z praxe, může nastat situace, kdy závěť není vůbec čitelná ani pro dědice, ani pro notáře. V takovém případě je nutné ustanovit znalce, který závěť rozluští. Nepovede-li se

²⁶⁴ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 113.

²⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007

to ani znalci, lze závěť považovat za neplatnou pro její nesrozumitelnost, či absolutní nečitelnost.²⁶⁶

Lze si položit otázku, jak bude řešena situace, jestliže zůstavitel zapomněl na svou závěť, bude nalezena až po jeho smrti a poté bude předložena při řízení o pozůstalosti, ačkoli je zřejmé, že takového pořízení by již v okamžiku své smrti litoval, protože ji například sepsal před dvaceti lety? Zde mohou nastat dvě řešení. Určí-li zůstavitel v závěti správný okruh závětních dědiců a pouze došlo k nevhodnému rozdělení pozůstalosti, je již praxí připuštěno, aby se tito závětní dědici dohodli jinak, a není taková závěť dědicům na obtíž. Určí-li zůstavitel v závěti dědicem osobu, o které je zřejmé, že by ji v době smrti dědicem nepochybně neustanovil, není připuštěno, aby se okruh dědiců změnil. Jestliže je obsah takové závěti přesvědčivý, splňuje zákonné náležitosti a nejsou-li o tom vážné pochybnosti, tak závěť bude podkladem pro řízení o pozůstalosti.

Alografní závěť není sepsána vlastní rukou zůstavitele, přesto musí být zůstavitelem vlastnoručně podepsána. Závěť může být tedy sepsána na stroji, počítači či sepsána ručně jinou osobou. Zůstavitel musí alografní závěť vlastnoručně podepsat, aby bylo zřejmé, že se jedná o jeho závěť. Na rozdíl od holografní závěti je u této formy přípustné, aby jiná osoba pomohla zůstaviteli s vedením jeho ruky při podpisu.²⁶⁷ Přistupuje zde totiž další náležitost závěti, aby bylo nepochybné, že se jedná o projev vůle zůstavitele. Zůstavitel musí před svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Z této dikce vyplývá, že obsah závěti může být svědkům utajen. Zákon nevyžaduje, aby zůstavitelovo prohlášení bylo v závěti písemně zachyceno, pouze musí být učiněno výslovně, a to buď slovy, nebo jiným znamením. Je-li svědkem podána otázka, zda tato listina obsahuje jeho poslední vůli, postačí, pokud zůstavitel souhlasně kývne hlavou nebo odpoví „ano“. Naopak nepostačuje, vyjádří-li se zůstavitel pouze konkludentně, například podpisem.²⁶⁸

Osoba svědka musí být k této funkci způsobilá. Zákon stanovuje podmínky pro svědka v § 1539 až 1541 OZ. Svědek musí být osoba svéprávná a musí být znalá jazyka, nebo způsobu dorozumívání, ve kterém je projev vůle učiněn. Zákon některé osoby

²⁶⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 62.

²⁶⁷ GI. U. 4162 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 125.

²⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp. zn. 21 Cdo 3332/2009

z možnosti být svědkem závěti výslovně vylučuje a činí tak proto, aby se pořizování zúčastnily pouze ty osoby, které nemají zájem na obsahu závěti. Nezpůsobilým svědkem je dědic či odkazovník, kterému je v závěti zůstaveno. Dále je nezpůsobilým svědkem osoba dědici nebo odkazovníkovi blízká a zaměstnanec dědice či odkazovníka. Funkci svědka nemůže vykonávat ani osoba, kterou zůstavitel povolal za vykonavatele závěti nebo která při pořizování závěti působí jako pisatel, předčítatel, tlumočník nebo úřední osoba. Je-li v závěti za dědice povolána právnická osoba, jsou nezpůsobilými svědky osoby, které jsou považované za její osoby blízké. Osobami blízkými právnické osoby jsou fyzické osoby, které za právnickou osobu jednájí, jakož i fyzické osoby, které jsou společníky, členy nebo zaměstnanci této právnické osoby nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, jestliže by důvodně pociťovaly újmu, kterou by utrpěla právnická osoba povoláná za zůstavitelova dědice, jako újmu vlastní.²⁶⁹ Stane-li se, že by při pořizování závěti byl přítomen nezpůsobilý svědek, protože byl osobou blízkou k některému z více závětních dědiců, má to za následek dle § 576 OZ částečnou neplatnost závěti. Taková závěť je neplatná jen v té části, kde bylo pořízeno ve prospěch tohoto závětního dědice. Část závěti, která se týká pořízení ve prospěch jiných dědiců, je platná.²⁷⁰

Dědic či odkazovník, popřípadě jejich osoby blízké nebo jejich zaměstnanci mohou být svědky závěti, ale zůstavitel musí splnit jednu z alternativních podmínek. Zůstavitel buď musí konkrétní ustanovení, kterým povolává danou osobu za dědice, napsat vlastní rukou, nebo jej musí potvrdit tři svědci. V tomto případě pak má podpis dědice jako třetího svědka pouze formální charakter.²⁷¹

Zůstavitel musí svědka o tuto funkci požádat, následně ho touto funkcí pověřit a srozumět s ním a svědek jí musí svobodně přijmout. Nelze funkcí svědka pověřit někoho, kdo byl při pořizování závěti jen náhodně přítomen.²⁷²

Zůstavitel by měl dobře zvážit, koho si za svědka vybere. Mělo by se jednat o osobu, která je důvěryhodná a spolehlivá. Ačkoli zůstavitel zpravidla chce za svědky své vrstevníky, lze doporučit, aby si ke svědectví vybral osobu v takovém věku, u které

²⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. března 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001

²⁷⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. listopadu 1999, sp. zn. 24 Co 328/99-55, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2004, sp. zn. 30 Cdo 1765/2004

²⁷¹ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 11, s. 1210.

²⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdo 988/96

lze předpokládat, že zůstavitele přežije. Ačkoli smrt svědka nepůsobí neplatnost alografní závěti, může to způsobit komplikace při případném dokazování, dojde-li ke sporu o platnost závěti.

Základní význam svědka při pořizování závěti spočívá v tom, že má potvrdit, že zůstavitel je zároveň pořizovatelem závěti a že listina, která je jím podepsána, obsahuje jeho poslední vůli. Jeho funkce je důležitá zejména tehdy, dojde-li ke sporu ohledně platnosti takové závěti. V takovém případě jsou vyžádány důkazy výsledkem svědků závěti. Je to důležitý důkazní prostředek, který má objasnit sporné okolnosti. Dojde-li ale ke zpochybnění jejich řádného svědectví ze strany těch, kteří si činí právo na pozůstalost, je dědické právo z tohoto titulu sporné a následně musí být postupováno dle § 170 ZŘS.

Svědek, aby potvrdil svou účast při pořizování závěti, se má podepsat na listinu, která obsahuje závěť. Nejedná se o obligatorní náležitost, ale o pouhé doporučení. Zákon upravuje, že svědek by měl ke svému podpisu připojit doložku, která poukáže na jeho vlastnost svědka. Dále by měl uvést údaje, podle kterých lze svědka identifikovat. U fyzické osoby jsou dostatečnými identifikujícími údaji jméno, příjmení, datum narození a bydliště. Absence těchto náležitostí samo o sobě nepůsobí neplatnost závěti, ale v případě, že by se nepodařilo svědka zjistit, jakoby takový svědek nebyl.²⁷³

Zákon stanovuje odlišné podmínky pro alografní závěť, která je pořizována osobou bez smyslového postižení a osobou se smyslovým postižením.

Je-li pořizovatelem osoba bez smyslového postižení, která nenapsala závěť vlastní rukou, je povinna závěť vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje její poslední vůli.²⁷⁴

Je-li pořizovatel nevidomý, musí projevit poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Zůstavitel před svědky musí potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.²⁷⁵ Vzhledem k tomu, že nevidomá osoba má znemožněnou, popřípadě podstatně sniženu možnost se seznámit s obsahem listiny, musí jí být její obsah přečten. Předčitatelem by měla být

²⁷³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 65.

²⁷⁴ § 1534 OZ

²⁷⁵ § 1535 odst. 1 OZ

osoba, které pořizovatel důvěřuje. Je-li pořizovatel schopen psát, musí listinu také podepsat.²⁷⁶ Aby byla zvýšena právní jistota takové závěti, jsou zákonem požadováni tři svědci. Všichni tři svědci musí být tomuto právnímu jednání přítomni současně. „*Je nezbytné, aby všichni tři svědkové úkonu závěti, včetně pisatele a předčitatele, nejsou-li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle, při sepisu listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli a při podpisu svědků.*“²⁷⁷ Při zkoumání platnosti takové závěti musí být tedy precizně zkoumána její procedurální část. Stejný striktní výklad platí i pro závěť sepsanou osobou se smyslovým postižením a osobou, která neumí číst nebo psát.

Je-li zůstavitel osobou se smyslovým postižením a nemůže-li číst nebo psát, musí projevit poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání. Způsob dorozumívání si volí pořizovatel sám. Nejběžnějším způsobem dorozumíváním těchto osob je dorozumívání za pomoci znakové řeči. Tlumočnickem závěti musí být svědek, který závěť nepsal. Nejen tlumočnick, ale všichni svědci, musí ovládat způsob dorozumívání, který si zůstavitel zvolil. Pořizovatel zvoleným způsobem dorozumívání před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pro tento typ závěti dále zákon v § 1536 odst. 1 OZ vyžaduje, aby v ní bylo uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji přečetl nebo tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Byl-li obsah tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, uvede se to v listině včetně údaje, jaký způsob dorozumívání pořizovatel zvolil.

9.2 Závěť ve formě veřejné listiny

Veřejnou listinou je obecně listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou prohlásí zákon. Veřejná listina má výsostné postavení vzhledem ke své důkazní síle. „*Je-li totiž nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné*

²⁷⁶ § 1536 odst. 2 OZ

²⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. května 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004

*listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak.*²⁷⁸ Ve smyslu § 3026 odst. 2 OZ je veřejnou listinou notářský zápis podle § 79 odst. 2 NotŘ.

Závěť ve formě notářského zápisu skýtá v sobě nejednu záruku. Notář, osoba, která má právní vzdělání, již ze své praxe ví, co do závěti zahrnout, aby závěť v řízení o pozůstalosti obstála a splňovala všechny zákonné náležitosti. Dále je notář povinen závěť evidovat v Evidenci právních jednání pro případ smrti, což zajišťuje, že je spolehlivě dohledatelná. V neposlední řadě notářský zápis má vliv na důkazní břemeno při prokazování neplatnosti závěti. Důkazní povinnost popřít pravost a správnost takové listiny má strana odporující. Vzhledem k těmto výhodám si může být zůstavitel jist, že jeho závěť je náležitě sepsána a v řízení o pozůstalosti vyjde najevo. Tato jistota by měla být pro zůstavitele uspokojující, protože on v okamžiku nabytí účinnosti závěti už tu nebude a nebude moci ji již potvrdit ani popřít.

Závěť ve formě veřejné listiny může pořídit zásadně každý zůstavitel, který má pořizovací způsobilost. OZ v § 1537 větě druhé pouze doplňuje, že osoba nevidomá nebo osoba se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát a chce pořídit závěť ve formě veřejné listiny, musí dodržet postup uvedený v § 1535. Vláda dnes již zareagovala na tyto striktně nastavené podmínky a 5. října 2015 schválila návrh novely § 1537 OZ, dle kterého již nebude vyžadováno projevení poslední vůle před třemi současně přítomnými svědky.²⁷⁹

Ve čtyřech případech je notářský zápis stanoven jako obligatorní forma závěti. Byla-li by závěť sepsána v jiné formě, byla by neplatná. Závěť musí mít formu veřejné listiny, jestliže zůstavitel pořizuje ve prospěch osoby, která o něj pečuje ve zdravotnickém či sociálním zařízení. Další případ se týká zůstavitele, který má k tomuto právnímu jednání nedostatek věku. Jedná se o osobu, která dovršila patnácti let věku, ale dosud nenabyla plné svéprávnosti. Třetím případem obligatorní formy notářského zápisu je situace, kdy zůstavitel byl omezen ve svéprávnosti. V rámci takového omezení může zůstavitel pořídit, ale pouze ve formě notářského zápisu. Čtvrtý

²⁷⁸ § 568 odst. 1 OZ

²⁷⁹ Novela občanského zákoníku. *Právní zpravodaj*, 2015, roč. 276.

případ obligatorní formy notářského zápisu závěti je stanoven, chce-li zůstavitel založit nadaci či nadační fond. U nadace je závěť nadační listinou a u nadačního fondu má funkci zakládací listiny.²⁸⁰ V těchto případech je tomu tak proto, aby byla zajištěna ochrana osoby zůstavitele a to tak, že jejím závětem je věnována zvýšená pozornost nezávislou osobou notáře. U čtvrtého případu je tato zvýšená pozornost dána i proto, že jejím prostřednictvím je zřizována právnická osoba a je potřeba k tomuto právnímu jednání kvalifikovaného dozoru.

Za závěť pořízenou ve formě veřejné listiny se považují také privilegované závěti upravené v § 1534 až § 1545 OZ, splňují-li předpoklady dle § 1547 odst. 1 OZ. Tento výčet obsahuje závěť pořízenou za přítomnosti dvou svědků před starostou obce, před velitelem námořního plavidla nebo letadla a před velitelem vojenské jednotky. Tyto závěti musí být podepsány oběma svědky i osobou, která pořídila záznam, a tato osoba ho za přítomnosti obou svědků musí přečíst. Zůstavitel také musí potvrdit, že jde o projev jeho poslední vůle.

Ten, kdo sepisuje závěť ve formě veřejné listiny, má zákonnou povinnost přesvědčit se o tom, že se tak děje s rozvahou, vážně a bez donucení.²⁸¹ Touto osobou je nejen notář, ale na základě ustanovení § 1543, 1544 a 1545 OZ i osoba, která pořizuje záznam o závěti s úlevami. Jedná se o zdůraznění potřebné preciznosti této osoby, která má zabezpečit, že závěť bude platná.

9.3 Závěť pořízená s úlevami

Závěť pořízená s úlevami neboli privilegovaná se do našeho právního řádu vrací z OZ1811. Zákonem OZ1950 byl tento institut zrušen, protože v té době bylo preferováno dědění ze zákona a tento občanský zákoník byl tvořen pro období mírového budování socialismu.²⁸² OZ1811 obsahoval pouze strohou úpravu, která připouštěla úlevu při pořizování závěti při plavbě na lodi, nebo místech, kde panuje mor nebo podobné nákazy. Úlevy vojenských závětí byly připuštěny vojenskými zákony.²⁸³

²⁸⁰ Viz § 1493, § 1526, § 1528 odst. 1 a § 303 a násl. OZ

²⁸¹ § 1538 OZ

²⁸² Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, zákonu č. 141/1950 Sb., ze dne 25. října 1950

²⁸³ § 597 až 600 OZ1811

Snahou zákonodárce bylo umožnit zůstaviteli pořídit i v takových situacích, ve kterých je mu vzhledem k vnějším událostem znemožněno pořídit tak, jak zákon připouští při běžných situacích. Pro takové mimořádné situace občanský zákoník připouští úlevy ve striktních formálních náležitostech, které jsou v jiných případech požadovány. Je přeci jen spravedlivé zůstaviteli umožnit pořídit pro případ své smrti i tehdy, ocitne-li se bez své viny v nepříznivé situaci, díky které nemůže splnit zákonné požadavky pro obvyklé formy závěti.

OZ v § 1542 až 1549 upravuje několik situací, za kterých je povoleno pořídit závěť s úlevami. Úlevy spočívají v požadované formě a ve vlastnostech osob, které se jejího pořizování účastní. Stejně jako obvyklé formy závěti jsou závěti privilegované rozlišeny na soukromé a veřejné.

9. 3. 1 Soukromé privilegované závěti

Nejprve OZ upravuje soukromou privilegovanou závěť pořízenou ústně před třemi současně přítomnými svědky. Takto může závěť pořídit ten, kdo je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života. Za patrné a bezprostřední ohrožení života lze považovat vážné onemocnění, či úraz. Příčinou takového stavu musí být nenadálá událost. Nenadálou událostí je například úraz, který se stane nečekaně. Typickým příkladem může být autonehoda, jejíž následkem může být mnohočetné těžké poranění osoby. Dále je nenadálou událostí infarkt u zůstavitele. Je-li poté zůstavitel schopen komunikovat a je v ohrožení života, může pořídit závěť v této formě. Naopak za nenadálou událost nelze považovat případ, kdy zůstavitel trpí dlouhodobým onemocněním, které se začne zhoršovat a dostane se do stádia, ve kterém již je zůstavitel skutečně v bezprostředním nebezpečí života. Zde chybí nahodilost. Zůstavitel věděl, že může dojít ke zhoršení jeho onemocnění.

Stejnou formou může pořídit i ten, kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě. Na rozdíl od předchozího případu v tomto případě může být zůstavitel zdravý, ale vzhledem k mimořádné události je jeho život ohrožen. Mimořádnou událostí mohou být povodně, rozsáhlé požáry či zemětřesení. Ačkoli zákon stanoví podmínku, že tuto formu závěti může užít takový zůstavitel, po němž nelze

spravedlivě požadovat, aby pořídil v jiné formě, tj. ve formě holografní, alografní či ve formě veřejné listiny, domnívám se, že při nesplnění této podmínky by měla být taková závěť považována za platnou. Rozdíl mezi těmito důvody spočívá v tom, že první důvod se týká konkrétně osoby zůstavitele, jehož život je bezprostředně ohrožen a druhý důvod se týká v širším slova smyslu běžného společenského styku. Bylo již diskutováno, že první důvod by postačil, protože při druhém důvodu, je-li zůstavitel zdravý, tak může pořídít vlastnoruční závěť.²⁸⁴ Tento názor by platil jen v případech, je-li zůstavitel zdravý. Tato forma dává zůstaviteli velkou benevolenci v pořízení pro případ své smrti.

Aby byla taková závěť platná, je vyžadována současná přítomnost tří svědků. Vzhledem k výše uvedeným důvodům budou svědci pravděpodobně osoby, které se nahodile nachází u osoby zůstavitele. Vráťme-li se k příkladu nenadálé události, autonehody, bude v takovém případě svědkem lékař, policista či hasič.

U soukromé privilegované závěti zákon dokonce připouští, aby nebyl pořízen písemný záznam o poslední vůli zůstavitele. V takovém případě postačí následný výslech svědků do protokolu. Ačkoli zákon říká, že důvodem dědické posoupnosti je zde soudní protokol o výslechu svědků, je jím bezpochyby ústní závěť zůstavitele. Soudní protokol o výslechu svědků slouží pouze k vydání svědeckví o obsahu poslední vůle zůstavitele.²⁸⁵

Lze si položit otázku, zda nebude docházet k falšování těchto závětí? Domnívám se, že nikoli. I oproti alografní závěti se třemi svědky je zákonem výslovně upraven postup zjištění stavu a obsahu této závěti, a to v § 145 ZŘS. Soud je povinen nařídit jednání ke zjištění toho, zda zůstavitel pořídil pro případ své smrti ústně a jaký byl obsah tohoto pořízení. Při jednání provede důkaz písemným záznamem o zůstavitelově poslední vůli pořízeným svědky, byl-li vyhotoven, a vyslechne všechny svědky, před nimiž zůstavitel projevil svoji poslední vůli, ledaže by provedení výslechu některého z nich bránily závažné okolnosti; možnost provést další dokazování tím není dotčena. Výslech všech tří svědků je tedy vyžadován bezvýjimečně. Dle § 147 ZŘS je soud vyslechne postupem, který OSŘ stanoví pro důkaz výpovědi svědka. Tento postup je takto stanoven,

²⁸⁴ SEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 2, s. 56., KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, roč. 5, s. 9.

²⁸⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 147.

aby byla zachována jistota o obsahu zůstavitelovy poslední vůle. Svědci mohou být vyslechnuti nejen k obsahu zůstavitelovy vůle, ale i k okolnostem, které vedly k pořízení zůstavitelovy poslední vůle, například kde byla zůstavitelova vůle projevována, kdy byla projevována, kdo byl u toho přítomen nebo i co měl zůstavitel na sobě za oblečení apod. Jsou-li svědci vyslechnuti, musí se jejich výpovědi shodovat. Jaký následek by mělo, pokud by si výpovědi svědků odporovaly? V takovém případě by to vedlo k pochybnosti o tom, zda tito svědci byli u projevu poslední vůle přítomni, a může dojít ke zpochybnění platnosti závěti.

Nabízí se také otázka, jak se notář dozví, že taková závěť byla pořízena, zda je svědek takové závěti povinen oznámit, že došlo k jejímu pořízení? Zákon o takové povinnosti nehovoří, ale lze ji dle mého názoru dovodit ze základního principu občanského práva, principu poctivosti. Tento princip je zakotven v § 6 odst. 1 OZ a říká: *„Každý má povinnost jednat v právním styku poctivě.“* Je-li zůstavitelem svědkům dána taková důvěra, že jim svěří svou poslední vůli, činí tak v dobré víře, že svědci své funkce dostojí.

Překážka, která zůstaviteli bránila v sepsání závěti, je považována za dočasnou, proto je-li zůstavitel naživu, pozbývá soukromá privilegovaná závěť platnosti uplynutím dvou týdnů ode dne jejího pořízení. Tato doba však nepočne běžet ani neběží, dokud nemůže zůstavitel pořídit závěť ve formě veřejné listiny.

9. 3. 2 Veřejné privilegované závěti

OZ v § 1543 a násl. dále upravuje několik veřejných privilegovaných závětí. Privilegované závěti jsou považovány za veřejné tehdy, splňují-li podmínky stanovené v § 1547 odst. 1 OZ. U těchto závětí tedy dochází k obrácení důkazního břemene na osoby, které budou tvrdit neplatnost takto sepsané listiny, zpravidla tedy dědiců ze zákona. Ti budou muset prokázat neplatnost takové závěti a domnívám se, že budou převážně v důkazní nouzi. Nejlepší důkazní pozici mají ti, kdo byli u pořízení takové závěti přítomni, tedy svědci závěti. Pouze tehdy, došlo-li při vyhotovování závěti k porušení předepsaných formalit, zejména chybí-li na listině podpisy přítomných svědků, ač se vyžadují, ale je přesto jisté, že listina spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu poslední vůli, nepůsobí neplatnost, ale již se nepovažuje za veřejnou listinu. U těchto

závěti lze formální nedostatky očekávat, a to jak vzhledem k vypjaté situaci, ve které se pořizovatel nachází, tak k tomu, že se bude jednat o osobu bez právního vzdělání. Mezi takové předepsané formality všech veřejných privilegovaných závětí patří: pořízení záznamu zákonem oprávněnou osobou, přítomnost dvou svědků, přečtení záznamu zůstaviteli osobou, která záznam pořídila, potvrzení zůstavitelem, že jde o projev jeho poslední vůle, podpis zůstavitele, pořizovatele záznamu a obou svědků. OZ řadí mezi veřejné privilegované závěti záznam závěti před starostou, závěť na palubě lodi nebo letadla a tzv. vojenské závěti. A nyní k těmto jednotlivým druhům.

Je-li důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny, může jeho poslední vůli zaznamenat starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nachází. U osoby starosty musí být přítomni dva svědci. Namísto starosty je možné, aby závěť zaznamenala osoba, která je oprávněna podle jiného právního předpisu vykonávat pravomoci starosty. Takovou závěť je příslušná obec povinna bez zbytečného dokladu uschovat u notáře. Lze připustit, že tento druh závěti se může uplatnit v menších obcích a městech, kde osoba starosty je pro občany dostupnější, než osoba notáře.

Je-li zůstavitel na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a má-li proto vážný důvod, může závěť zaznamenat velitel námořního plavidla nebo letadla, popřípadě jeho zástupce, pokud mu v tom nebrání péče o bezpečnost plavby nebo letu. Při pořizování tohoto záznamu musí být také přítomni dva svědci. Ačkoli zákon k takovému pořízení vyžaduje vážný důvod zůstavitele, jímž může být obava o život, jeho neexistence nemá žádné právní důsledky. Absence vážného důvodu nevede k neplatnosti závěti. Jestliže by zůstavitel byl ohrožen na životě, může pořídit závěť dle § 1542 OZ. Byla-li tato závěť pořízena na palubě námořního plavidla, je velitel povinen zaznamenat to v lodním deníku a závěť bez zbytečného odkladu předat zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejblíže přístavu, do něhož námořní plavidlo připluje, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je námořní plavidlo zapsáno v námořním rejstříku. Námořní rejstřík vede Námořní úřad České republiky. Teorie šla u této závěti ještě dál. Vzhledem k tomu, že za určité situace námořní plavidlo nemusí do přístavu již doplout, měl by kapitán námořního plavidla vložit druhé vyhotovení záznamu o závěti do láhve

a vhodit do moře.²⁸⁶ Domnívám se, že pokud dojde k tak vážné situaci, že bude ohrožen život cestujících, prioritou kapitána bude zachránit životy cestujících, nikoli zaznamenávat poslední vůli jednotlivce. Tak to říká i zákon. Kapitán plavidla je oprávněn zaznamenat poslední vůli zůstavitele, ale není k tomu povinen. A především tak může učinit, nenarušuje-li to péči o bezpečnost plavby, ta je pro kapitána samozřejmě prioritní. Byla-li tato závěť pořízena na palubě letadla, je velitel povinen zaznamenat to v palubním deníku a závěť předat bez zbytečného odkladu zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejbližší místu, kde letadlo přistálo v zahraničí, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je letadlo zapsáno v leteckém rejstříku. Letecký rejstřík vede Úřad pro civilní letectví. Úřad, kterému byla závěť předána, následně zařídí bez zbytečného odkladu úschovu u notáře.

Je-li zůstavitel vojákem nebo jinou osobou náležející k ozbrojeným silám a účastní se v ozbrojeném konfliktu nebo vojenských operacích, může jeho poslední vůli zaznamenat velitel vojenské jednotky České republiky, nebo jiný voják v hodnosti důstojníka nebo vyšší. Není stanoveno, zda musí ozbrojený konflikt či vojenská operace probíhat, dovozují tedy, že takto může voják pořídit, i když se momentálně neúčastní konfliktu z důvodu přestávky. I v tomto případě je nezbytná přítomnost dvou svědků. U takto pořízené závěti nelze popřít její platnost. Velitel, který zaznamenal tuto závěť, je povinen její záznam odevzdat bez zbytečného odkladu veliteli nadřízeného velitelství. Ten je dále povinen tuto závěť předat Ministerstvu obrany České republiky, který je následně povinen zařídít její úschovu u notáře. Dle praxe se domnívám, že osoby, které se účastní v ozbrojeném konfliktu nebo vojenských operacích, ve kterých je ohrožen jejich život, sepisují závěť v klidu ještě před svou účastí, protože si jsou vědomi tohoto nebezpečí. Tato forma závěti tedy slouží pouze k zachování možnosti pořídit takové osobě, která doposud pro případ své smrti nepořádila a ocitla se v takové situaci, že chce o svých majetkových poměrech rychle rozhodnout.

U všech výše uvedených veřejných forem privilegovaných závětí platí, že pozbývají platnosti uplynutím tří měsíců ode dne jejich pořízení. Stejně tak jako u soukromých privilegovaných závětí tato doba nepočne běžet ani neběží, dokud

²⁸⁶ SEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 2, s. 56.

zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě veřejné listiny. Tedy do té doby, dokud neodpadne důvod, zejména nebezpečí nebo omezení, které ho vedlo k užití závěti s úlevami a má již možnost vyhledat notáře k sepsání závěti notářským zápisem.

U privilegovaných závětí zákon upravuje požadavky na svědky závěti speciálně ve vztahu k § 1539 a násl. OZ. U soukromé privilegované závěti je zapotřebí současná přítomnost tří svědků. U veřejné privilegované závěti je nezbytná přítomnost dvou svědků. Nejprve je nutné si povšimnout, že u veřejné privilegované závěti zákon nevyžaduje jejich současnou přítomnost. Znamená to tedy, že osoba pořizující záznam může spolu za přítomnosti jednoho svědka zůstaviteli přečíst záznam a zůstavitel poté potvrdit, že jde o projev jeho poslední vůle. Poté osoba pořizující záznam musí učinit stejný postup s druhým svědkem. Je-li ale osoba zůstavitele v patrném a bezprostředním ohrožení života a pořídila veřejnou privilegovanou závěť, může být taková závěť platná jako soukromá ústní závěť dle § 1542 OZ, jsou-li přítomni tři svědci. Požadavky na svědky závěti jsou upraveny také tolerantněji než u obvyklých forem závětí. Svědkem může být i osoba, která dosáhla patnáctého roku věku, a osoba, která byla omezena ve svéprávnosti, a to za podmínky, že je způsobilá věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.

Jak je již výše zmíněno, u všech veřejných privilegovaných závětí je nezbytné, aby se zaznamenávající osoba spolu s oběma svědky podepsala a za přítomnosti obou svědků záznam přečetla. Zůstavitel je povinen potvrdit, že se jedná o projev jeho poslední vůle. Jestliže se zůstavitel nebo svědek nepodepsal proto, že nemohl psát, nebo pro jinou závažnou překážku, je-li to v listině uvedeno, není to takové závěti na újmu.

Po shrnutí závětí s úlevami lze dojít k několika závěrům. Představím-li si natolik vypjatou situaci, kdy je člověk v ohrožení života, mám pochybnosti o tom, zda takový člověk je schopen reálně a náležitě uvažovat nad tím, jak chce upravit své majetkové poměry pro případ své smrti. Je takový člověk k takovému právnímu jednání vůbec způsobilý? Vzhledem k tomu, že je v takové situaci reálná možnost smrti pořizovatele, je v pořádku mu poskytnout pořídit s úlevami. V tu chvíli mají důležitý význam svědci, kteří mají v rukou osud takové závěti.

Zákon připouští několik druhů privilegovaných závětí. Dle mého názoru je tato úprava pro běžného člověka zbytečně složitá, a to myslím nejen pro osobu pořizovatele,

ale zejména pro osobu, která pořizuje záznam o takové závěti. Těžko si lze představit, že například starosta bude ochoten takový záznam pořídit, zpravidla nebude mít právnické vzdělání. Stejně tak na tom bude velitel námořního plavidla nebo letadla a velitel vojenské jednotky. Tyto osoby nejsou ze zákona povinny takový záznam sepsat, zákon pouze říká, že tato osoba „*může zaznamenat poslední vůli*“. Myslím si, že v mimořádných situacích má privilegovaná závěť své opodstatnění, ale dle mého názoru by postačovala úprava soukromé privilegované závěti, tedy takové, kterou může osoba pořídit ústně před třemi současně přítomnými svědky, je-li pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním nebezpečí. Nebylo by zapotřebí záznamu pořízeného zákonem povolanou osobou, který by měl povahu veřejné listiny. Tímto by byla ponechána možnost osobám, které by jinak dědily, popřít platnost takto pořízené závěti. Lze se setkat i s názorem, že by postačovala v tomto případě přítomnost pouze dvou svědků.²⁸⁷ S tímto názorem nesouhlasím, protože přítomnost třech svědků přináší do takového právního jednání větší důkazní jistotu. Mám za to, že takto jednoduchá privilegovaná závěť by se rychleji a snadněji dostala do podvědomí laické veřejnosti, čímž by se rozšířilo její využití.

Jak je výše uvedeno u jednotlivých forem privilegovaných závětí, je zákonem omezena jejich platnost, a to na dobu dvou týdnů od pořízení u soukromé závěti a na dobu tří měsíců od pořízení u veřejné privilegované závěti. V čem spočívá smysl takového omezení platnosti? Závěť s úlevami je považována za „provizorní“ závěť.²⁸⁸ Jakmile tedy uplyne tato doba, zůstavitel je povinen sepsat závěť novou v obvyklé formě, aby bylo zajištěno, že již tak činí s rozvahou a bez ovlivnění vnější situací.

Lze nalézt i názor, že právní úprava mohla jít ještě dál a připustit závěť v elektronické formě s elektronickým podpisem a za mimořádných okolností dokonce závěť pořízenou ve formě SMS zprávy.²⁸⁹ Tento názor lze opřít o ustanovení § 562 odst. 1 OZ, dle kterého je písemná forma zachována i při právním jednání učiněném elektronickými nebo jinými technickými prostředky, které umožňují zachycení

²⁸⁷ SEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 2, s. 57.

²⁸⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. Závěť. *Zpravodaj jednoty českých právníků*, 2013, roč. 2, s. 38.

²⁸⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. Nabývání dědictví. *Sborník statí z diskusních fór o rekoifikaci občanského práva*, 2006, s. 151.

jeho obsahu a určení jednající osoby. Byla-li by závěť pořízena v elektronické formě se zaručeným elektronickým podpisem, splňuje oba výše uvedené zákonné požadavky, umožňuje zachycení jejího obsahu a určení jednající osoby prostřednictvím zaručeného elektronického podpisu, který umožňuje identifikaci podepisující osoby.²⁹⁰ Proto se domnívám, že postupem času by bylo možné považovat takovou závěť za přijatelnou. Myslím si, že vzhledem k dnešnímu rychlému vývoji informačních technologií, by bylo vhodné s takovými závěťmi v právní úpravě v budoucnu počítat, tedy přizpůsobit se aktuálnímu vývoji vědy a techniky. Samozřejmě bylo by nezbytné, aby byla stanovena přesná pravidla pro pořízení takové závěti. Dle mého názoru by bylo vhodnější, aby se úprava forem závěti ubírala vpřed tímto směrem, nikoli směrem zpět do historie. V případě závěti ve formě SMS zprávy, si tomuto názoru dovolím oponovat. Přestože umožňuje zachycení obsahu závěti, určení jednající osoby již není bezpochyby prokazatelné. Stejně by tomu bylo, byla-li by závěť pořízena ve formě emailu. Dle mého názoru je závěť právním jednáním, které má být učiněno pečlivě a uvážlivě, které má v sobě obsahovat vážná promyšlená rozhodnutí, nikoli jen rozhodnutí, které vznikne rychle a neuváženě. Vždyť sám zákon hovoří o tom, že notář má dohlížet nad tím, zda je projev vůle zůstavitele učiněn s rozvahou, vážně a bez donucení. Nelze si tedy představit, že by byla nějaká kontrola nad takovou závětí, která by byla pořízena ve formě SMS zprávy.

Domnívám se, že privilegované závěti nebudou v praktickém životě nikterak využívány. Situace, na které se vztahují, jsou opravdu v dnešním běžném životě výjimečné. Stejného názoru jsou i odborníci z praxe.²⁹¹

²⁹⁰ § 2 ElPod

²⁹¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 66.

10. Mlčenlivost

Občanský zákoník v § 1550 ukládá každému, kdo působil při pořízení závěti, povinnost zachovat o obsahu závěti mlčenlivost. Osobou působící při pořízení závěti může být pisatel, svědek, předčítatel, tlumočník, schovatel nebo úřední osoba.²⁹² Výčet těchto osob je taxativní.²⁹³ Důvodem pro stanovení této povinnosti je ochrana oprávněných zájmů zůstavitele.

Vychází se z obecného přesvědčení, že obsah poslední vůle zůstavitele by měl být zveřejněn až po jeho smrti, pokud si zůstavitel nepřeje něco jiného. Zůstavitel může konkrétní osoby této povinnosti zbavit, a to jak výslovně, tak jeho vůle může být zřejmá z jiných okolností. Výslovně tak zůstavitel může učinit buď přímo v závěti, či po jejím pořízení dát svolení konkrétní osobě ústně.

V případě porušení této povinnosti je osoba povinna nahradit zůstaviteli újmu, která by vyrazením jeho poslední vůle vznikla. Taková újma může spočívat v nejrůznějších obtížích pro zůstavitele. Jak taková újma může vzniknout? Lze uvést několik praktických příkladů. Pořádí-li zůstavitel alografní závěť, ve které povolá za dědice svou manželku a jejich dvě děti a zčásti v ní pamatuje i na své nemanželské dítě, o kterém manželka neví. Vyradí-li jeden ze svědků manželce zůstavitele skutečnost, že zůstavitel má ještě jiné dítě, o kterém neví, může to mít za následek, že manželka se bude chtít rozvést, čímž zůstaviteli vznikne újma. Újma může vzniknout i za jiné situace. Má-li zůstavitel osobu, která o něho pečuje, poskytuje mu pomoc, může očekávat, že jí zůstavitel v závěti určí podíl na pozůstalosti, nebo alespoň nařídí odkaz. Zjistí-li tato osoba, že je opominuta v závěti, rozhodne se ukončit poskytování péče a pomoci zůstaviteli, a tím mu vznikne újma.

Platí striktně tato povinnost i tehdy, je-li v souvislosti se závětí zůstavitele orgány činnými v trestním řízení vyšetřována trestná činnost? Je osoba, která působila při pořízení závěti, vázána touto povinností a nesmí sdělit příslušným orgánům, zdali zůstavitel pořizoval o určitém majetku, aby bylo prokázáno, zda majetek byl získán z trestné činnosti? V tomto případě je otázkou, zda má přednost zákonem uložená

²⁹² Notář je povinen zachovávat mlčenlivost i podle § 56 NotŘ.

²⁹³ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 218.

povinnost mlčenlivosti nebo zájem na zjištění a potrestání trestného činu. Zde stojí proti sobě právní norma soukromého práva a právní norma veřejného práva. Této problematice se v nedávné době věnoval i Ústavní soud. Konkrétně se zabýval případem, kdy Policie České republiky žádala od notářky vydání závěti zůstavitelky z důvodu prověřování, zda byla naplněna skutková podstata trestného činu.²⁹⁴ Notářka nevyhověla výzvě Policie ČR a odmítla závěť zůstavitelky z úschovy vydat, ačkoli státní zástupce si obstaral souhlas soudce na základě § 8 odst. 5 TrŘ. Ústavní soud uvedl, že k dovolenému zásahu do povinnosti mlčenlivosti ze strany veřejné moci může dojít zcela výjimečně. Průlom do této ochrany je tedy obecně připuštěn, ale musí být současně naplněny dvě podmínky, a to, že je takový postup nezbytný a účelu sledovaného veřejným zájmem nelze dosáhnout jinak. Nebyla-li by některá z podmínek dodržena, jednalo by se o zásah protiústavní.²⁹⁵ Při rozhodování musí být také zohledněna zásada přiměřenosti, zdrženlivosti a subsidiarity.²⁹⁶ V tomto konkrétním případě Ústavní soud rozhodl, že postup notářky byl správný a zajistila tím ochranu soukromí zůstavitelky namísto orgánu veřejné moci.

Zákon výslovně nehovoří o tom, jak dlouho jsou učené osoby k povinnosti mlčenlivosti zavázány. Z výše uvedené judikatury ale vyplývá, že povinnost mlčenlivosti zavazuje zákonem určené osoby i po smrti zůstavitele. V právní teorii lze nalézt názor, že tato povinnost zaniká okamžikem smrti zůstavitele, protože již nemůže zůstaviteli vzniknout žádná újma.²⁹⁷

²⁹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. července 2015, sp. zn. 799/15

²⁹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. 3038/07

²⁹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2006, sp. zn. 321/06

²⁹⁷ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 218.

11. Zrušení závěti

Závěť je právní jednání zůstavitele, které je účinné až okamžikem zůstavitelovy smrti. Obsahem této závěti není zůstavitel za svého života vázán, proto v závislosti na změny svých poměrů může své rozhodnutí v závěti kdykoli změnit, nebo dokonce závěť či její jednotlivá ustanovení zrušit. Závěť může zůstavitel zrušit buď pořízením nové závěti, nebo jejím odvoláním.²⁹⁸ Chce-li zůstavitel svou závěť v určité části pouze změnit, tedy ponechat ostatní části závěti v platnosti, je vhodnějším řešením pořídit novou závěť pouze o dané části. Naopak chce-li zůstavitel zrušit závěť zcela, je příhodné takovou závěť odvolat, aby nebylo pochyb o tom, kterou část chtěl zůstavitel zrušit.²⁹⁹ Stejně jak pořízení závěti, tak její zrušení je považováno za osobní jednání, nemůže být tedy učiněno zástupcem zůstavitele, a to ani zákonným, ani smluvním.³⁰⁰

Vyloučit účinky závěti může zůstavitel nejen výše uvedenými způsoby, ale také svým jednáním, a to tak, že předmět uvedený v závěti zcizí, zničí nebo spotřebuje.

OZ1811 řadil pod případy zrušení závěti ještě další způsob, a to zrušení závěti zřeknutím se dědiců. Jednalo se o situaci, kdy žádný z dědiců ze závěti nechce, popřípadě nemůže nabýt dědictví. Důvodem, proč dědici nemohou nabýt dědictví, může být, že dědici v době úmrtí zůstavitele již nežijí, odmítli dědictví, zřekli se dědického práva nebo jsou vyloučeni pro dědickou nezpůsobilost a zároveň jim není určen náhradník. Dojde-li k tomu, připadne pozůstalost zákonným dědicům, kteří jsou povinni splnit zůstavitelem stanovené povinnosti, které uložil závětním dědicům a odkazovníkům, pokud nejsou osobní povahy.³⁰¹ Nemohou se dovolávat zákonné posloupnosti, a tím zmařit zůstavitelovu poslední vůli.³⁰² Jednalo se ale o nevhodné zařazení, a to ze dvou důvodů. Za prvé toto právní jednání je činěno ze strany závětních dědiců, nikoli ze strany zůstavitele. Za druhé nedochází ke zrušení závěti, ale závěť zůstává v platnosti, pouze dědici v ní uvedení nechtějí nebo nemohou dědit.

²⁹⁸ § 1575 OZ

²⁹⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 81.

³⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

³⁰¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 38.

³⁰² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 322.

Vzhledem k tomu, že OZ již upravuje i dovětek, je vhodné se pozastavit i nad jeho zrušením. OZ1811 výslovně upravoval zrušení dovětku v § 714. Dnešní OZ již tak nečiní, protože upravuje v § 1498 větě druhé: „*Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku*“. Ačkoli je dovětek považován v určitých ohledech za samostatný institut, lze si přesto položit otázku, jak posuzovat situaci, kdy závěť a dovětek je obsažen v jedné listině. Je-li zrušena závěť, je tím zrušen zároveň i dovětek, který je v ní obsažen? Bude-li pořízena nová závěť, bude dle mého názoru záležet na skutečné vůli zůstavitele. Bude-li ze závěti zřejmé, že dovětek se závětí souvisí, lze považovat zrušení závěti i za současné zrušení dovětku. Samozřejmě lze ponechat zůstaviteli benevolenci v případě, kdy závěť odvolá výslovně a současně uvede, že si přeje, aby dovětek byl ponechán v platnosti. K výkladu zrušení dovětku je vhodné nahlédnout do judikatury k OZ1811, která se tomuto tématu věnuje. Tak například: „*Bylo-li ustanovení dřívějšího dovětku v pozdějším vynecháno, ač jinak obsah jeho nezměněn, jest pokládati dřívější dovětek za zrušený.*“³⁰³ „*Dřívější dovětek, který nebyl zřízen se zřetelem k určité závěti, se pozdější závětí o sobě neruší, leč že by z ní byla nepochybně zřejmá vůle zůstavitelova, zrušiti i dřívější dovětek.*“³⁰⁴ Z výše uvedených judikátů vyplývá, že v každém případě je nutné posoudit, jaký byl úmysl zůstavitele.

Dále je v OZ upraveno, kdy závěť pozbývá platnosti ze zákona. Je tomu tak u závětí pořízených s úlevami. Za podmínky, že je zůstavitel naživu, pozbývá závěť pořízena dle § 1542 uplynutím lhůty dvou týdnů od pořízení a závěť pořízená dle § 1543 až 1545 uplynutím tří měsíců ode dne pořízení. Tyto doby však nepočnou běžet ani neběží, dokud zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě veřejné listiny.³⁰⁵

11.1 Pořízení nové závěti

První ze způsobů zrušení závěti OZ uvádí zrušení pořízením nové závěti. V § 1576 stručně říká: „*Pořízením pozdější závěti se dřívější ruší v rozsahu, v jakém nemůže vedle pozdější závěti obstát.*“ Řešení dalších otázek je ponecháno teorii a judikatuře. Pro sepsání pozdější závěti, kterou chce zůstavitel zrušit původní závěť, není podstatné, jakou formou tak učiní. Zákon nevyžaduje, aby byla zachována stejná forma

³⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. listopadu 1923, sp. zn. Rv I 1162/23

³⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 1922, sp. zn. Rv I 739/22

³⁰⁵ § 1549 OZ

u nové závěti a závěti, kterou má zůstavitel v úmyslu zrušit. Pořídil-li zůstavitel dřívější závěť ve formě notářského zápisu, může ji zrušit závětí, kterou později sepiše vlastní rukou, a naopak. Samozřejmě jak dřívější, tak nová závěť musí splňovat všechny zákonné požadavky pro její platnost. Nesplňovala-li by dřívější závěť tyto požadavky, nelze hovořit o jejím zrušení, protože nikdy nebyla platná. Pokud by nová závěť neměla zákonné náležitosti, nezpůsobila by zrušení dřívější závěti. Dnes lze uvažovat i nad možnostmi, že zůstavitel, který sepsal vlastnoruční závěť, ji může zrušit privilegovanou závětí, kterou následně pořídí za zákonem stanovených podmínek. Ačkoli se tedy zákonná pořizovací forma závěti nepřenáší na zrušení takové závěti, lze přesto takový postup doporučit, především jde-li o závěť ve formě notářského zápisu. Přestože to zákon nevyžaduje, měl by notář zůstaviteli, který již sepsal závěť ve formě notářského zápisu, doporučit, aby následné pořízení nové závěti, popřípadě odvolání závěti, pořídil také ve formě notářského zápisu, a to proto, aby jeho následné pořízení bylo dohledatelné. Stalo-li by se, že by svou první závěť pořídil ve formě notářského zápisu a jeho další závěť, kterou chtěl zrušit svou původní, napsal ve formě soukromé listiny a ukryl si ji doma a nebyla by již nalezena, bude podkladem pro řízení o jeho pozůstalosti pouze ta první, která vyjde najevo.

Chce-li zůstavitel, aby došlo ke zrušení celé dřívější závěti, musí zůstavitel pořádit v nové závěti alespoň ve stejném rozsahu jako v té dřívější, tedy tak, aby nemohla dřívější vedle ní již obstát. Zůstavitel může samozřejmě zrušit závěť pouze částečně, a to tak, že učiní jiné rozhodnutí ohledně dědice, či svého konkrétního majetku. Například pokud zůstavitel pořídil starší závěť tak, aby veškerý jeho majetek připadl jeho synovi, a následně pořídí novou závěť tak, že zůstavuje svou konkrétní nemovitost své dceři, zůstává původní závěť v platnosti ohledně ostatního majetku kromě dané nemovitosti. Z toho vyplývá, že zůstavitel může pořádit několik závětí, za podmínky, že vedle sebe obtojí.

Ke zrušení dřívější závěti, která nemůže vedle pozdější závěti obstát, dochází již okamžikem, kdy byla pořízena, nikoli až v okamžiku smrti zůstavitele.³⁰⁶ OZ připouští,

³⁰⁶ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. července 1999, sp. zn. 18 Co 385/98

že za určitých podmínek může zrušená závěť, která byla zrušena pořízením pozdější závěti, být považována za platnou.³⁰⁷

Vzhledem k možnosti uzavření dědické smlouvy mezi zůstavitelem a smluvním dědicem, je vhodné se pozastavit nad vzájemným vztahem závěti a dědické smlouvy v případě jejich zrušení. Závěť lze zrušit následným pořízením dědické smlouvy. Je nutné si ale uvědomit, že dědickou smlouvu nelze pořídit o celé pozůstalosti, ale nanejvýše o třech čtvrtinách pozůstalosti. Za účinnosti OZ1811 bylo vyjudikováno, že dědickou smlouvou se nezrušuje dřívější závěť co do volné čtvrtiny.³⁰⁸ Domnívám se tedy, že je-li v závěti ustanoven někdo, koho si již zůstavitel nepřeje mít za závětního dědice ke zbylé čtvrtině pozůstalosti, musí sepsat novou závěť, ve které za dědice zbývajících čtvrtin pozůstalosti povolá smluvního dědice. Naopak i uzavřenou dědickou smlouvu lze zrušit pořízením závěti.³⁰⁹ Vzhledem k tomu, že dědická smlouva je na rozdíl od závěti dvoustranné právní jednání, je zapotřebí k jejímu účinnému zrušení souhlasu smluvního dědice. Tento souhlas musí být učiněn ve formě veřejné listiny, tedy notářského zápisu. Zákon neříká, kdy musí být souhlas smluvního dědice učiněn. Smluvní dědic tedy není povinen ho učinit současně s pořízením závěti. Je tedy možné, aby byl dán i po smrti zůstavitele. Je ale nezbytné, aby tento souhlas byl dán nejpozději při řízení o pozůstalosti, kdy o tomto souhlasu bude smluvní dědic notářem poučen. Je otázkou, jaký bude postup, nedá-li smluvní dědic ke zrušení dědické smlouvy souhlas. Bez jeho souhlasu bude dědická smlouva nadále platná. Dá-li smluvní dědic souhlas ke zrušení dědické smlouvy, je nutné takový souhlas považovat za neodvolatelný, a to nejen s ohledem na právní jistotu, ale i s ohledem na povahu tohoto právního jednání. Toto právní jednání lze dle mého názoru přirovnat k přijetí a odmítnutí dědictví, které je právním jednáním neodvolatelným.

11.2 Odvolání závěti

Druhým způsobem zrušení závěti je její odvolání. Závěť může být odvolána výslovně nebo mlčky.

³⁰⁷ Viz kapitola č. 11. 3 Obnova dřívější závěti

³⁰⁸ Gl. U. 11.646 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 714.

³⁰⁹ § 1590 OZ

11. 2. 1 Výslovné odvolání závěti

Při výslovném odvolání závěti nezáleží na tom, v jaké formě byla pořízena dřívější závěť. Zůstavitel tak může odvolání závěti učinit v jakékoli formě, kterou zákon připouští pro pořízení závěti, tedy jak písemně, tak ústně. Ačkoli ani zde se pořizovací forma závěti nepřenáší na zrušení závěti, považuji takový postup za vhodný, zejména jde-li o závěť ve formě notářského zápisu, tak jak je uvedeno výše u zrušení závěti pořízením nové závěti. Stejně jako při pořízení nové závěti, musí být učiněno i její odvolání osobně. Pořídil-li zůstavitel několik závětí, může odvolat všechny, nebo jen některé z nich. V případě, že se rozhodne odvolat všechny své závěti, je žádoucí, aby do listiny uvedl, že odvolává všechny své závěti, které doposud pořídil. Pro případ, že by chtěl odvolat pouze některou ze svých závětí, je nezbytné, aby v textu závěť přesně konkretizoval, zejména datum a místo jejího pořízení. Stejně jako pro pořízení závěti, tak pro její odvolání není rozhodné přesné označení. Nebude-li listina označena jako „odvolání závěti“, postačí, pokud z ní bude vyplývat úmysl zůstavitele závěť odvolat. Veškerá právní jednání se posuzují dle obsahu, což platí i v tomto případě.³¹⁰

Nabízí se otázka, zda je přípustné výslovné odvolání podmíněné. Dnešní literatura se o této možnosti nezmiňuje, ale dle literatury k OZ1811 tato možnost byla připuštěna.³¹¹

Jednou učiněné odvolání závěti nelze vzít zpět. Nelze zde aplikovat ani § 1580 OZ, který upravuje obnovení závěti. Obnovení závěti je připuštěno pouze v případě, že závěť byla zrušena pořízením nové závěti dle § 1576 OZ.

11. 2. 2 Odvolání závěti mlčky

Druhým způsobem odvolání závěti je odvolání mlčky. K tomu je vyžadováno zničení nebo jiné poškození listiny, na níž je závěť napsána. Závěť lze zničit mnoha způsoby, může být roztrhána, spálena, popř. skartována, čímž je závěť fyzicky zničena. Jestliže se zůstavitel rozmyslí a závěť, kterou roztrhal, znovu slepí, bude považována za

³¹⁰ § 555 odst. 1 OZ

³¹¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 315.

odvolanou, jestliže nebude prokázán opak.³¹² Ten, kdo se dovolává platnosti znovu spleené závěti, je povinen prokázat, že úmyslem zůstavitele bylo ponechat takovou závěť v platnosti. Tato osoba je v postavení žalobce a na straně žalovaných jsou zákonní dědici.³¹³ Poškozením závěti musí dojít k takovému znehodnocení závěti, ze kterého je zjevné, že ji chtěl zůstavitel odvolat. Za takové poškození lze považovat přeškrtnutí či vymazání textu, nebo i jen podpisu. Lze rozlišit situace, kdy zůstavitel přeškrtně celý text své závěti, nebo jen její část. Přeškrtně-li zůstavitel veškerý text své závěti včetně podpisu, považuje se taková závěť za odvolanou. Takto odvolanou závěť lze použít k výkladu pozdější nedokončené závěti zůstavitele, a to za podmínky, že odvolanou závěť spolu s nedokončenou závětí uloží do jedné obálky.³¹⁴ Přeškrtně-li zůstavitel pouze některé odstavce, nepřeškrtnuté odstavce se považují za nezrušené, ledaže se prokáže opak.³¹⁵ V případě, že by zůstavitel pouze uvedl u některého odstavce či na konci závěti poznámku ve znění: „*neplatné*“, nejedná se o odvolání závěti mlčky a nelze takové jednání považovat ani za výslovné odvolání, protože není dodržena zákonem vyžadovaná forma.³¹⁶

Odvolání závěti mlčky by mělo být učiněno osobně zůstavitelem, a to s úmyslem zrušit závěť. Nabízí se otázka, jak posoudit situaci, kdy zůstavitel závěť nezruší osobně, ale pověří jinou osobu zničením či porušením jeho závěti. Mělo by takové právní jednání za následek zrušení závěti? Po podrobné studii historického vývoje institutu zrušení závěti jsem došla ke dvěma možným výkladům. První výklad nepřipouští, aby závěť zrušila osoba odlišná od zůstavitele. Je-li zničena listina jinou osobou než zůstavitelem, nemá to za následek zrušení závěti.³¹⁷ S tímto závěrem se ztotožňuje i NS, který k tomu dodává, že v takovém případě „*pořízení pro případ smrti vyvolává právní účinky,*

³¹² Gl. U. 5589 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 316.

³¹³ Gl. U. 6405, 13.155 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 316.

³¹⁴ Usnesení Bavorského vrchního zemského soudu ze dne 1. prosince 2004, sp. zn. 1ZBR 93/044, *Právní rozhledy*, 2005, č. 19, s. 728, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 67.

³¹⁵ Vážný 7041 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 316.

³¹⁶ Gl. U. 7569 viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 318.

³¹⁷ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné.* 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 328.

*prokáže-li se existence předmětné listiny ke dni smrti zůstavitele a platnost v ní zachyceného právního úkonu po formální i obsahové stránce.*³¹⁸ K tomu lze ještě doplnit, že je potřeba také prokázat, že zůstavitelovou vůlí nebylo zrušit závěť.³¹⁹ Ke stejné interpretaci lze dle mého názoru dojít i výkladem ustanovení § 1496 OZ, dle kterého platí, že pořízení závěti je osobní právo zůstavitele a zůstavitel povolání dědice nemůže svěřit jinému, což lze vztáhnout i na její zrušení. Ochrana proti takové situaci je uložena v úschově u notáře, kde je uchována, a dokud nebude vydána zpět pořizovateli, zrušena další závěti, popřípadě výslovně odvolána, zůstane v platnosti.

Na druhou stranu lze vzít v úvahu i opačný výklad. K tomuto výkladu mě přivádí § 1578 odst. 2 OZ, dle kterého se závěť zničením ruší, plyne-li z okolností nepochybně zůstavitelův zrušovací úmysl. Lze si představit situaci, kdy zůstavitel výslovně pověřil jinou osobu zničením závěti, kterou má uschovanou doma, a to z důvodu své dočasné zdravotní indispozice, například zlomeniny obou rukou. Pokud bylo úmyslem zůstavitele zrušit závěť, dle mého názoru by nebylo spravedlivé ani žádoucí považovat toto právní jednání za neúčinné a závěť za nezrušenou.

Vzhledem k současné koncepci dědického práva, jejíž snahou je posílení zůstavitelovy volnosti při jeho rozhodování³²⁰, a výslovné úpravě v OZ, se přikláním k druhému uvedenému výkladu. Je-li jiná osoba požádána zůstavitelem o zrušení závěti, projevuje vůli zůstavitele a ta by měla být i v tomto případě respektována. Stejný názor je dovozován dnešní praxí.³²¹ Nelze zde opominout uvést, že pokud by tak zničil závěť dědic zůstavitele, a to proti zůstavitelově vůli, mělo by to za následek dědickou nezpůsobilost takového dědice dle § 1481 OZ.

Pořídil-li zůstavitel svou závěť v několika stejnopisech, zákon vyžaduje k odvolání, aby zůstavitel zničil všechny stejnopisy. Pokud zůstavitel zničí pouze jeden, nelze z toho vyvozovat její odvolání. Dle mého názoru je potřeba zjistit, zda si byl zůstavitel vědom, že existuje další stejnopis jeho závěti nebo nikoli. Pokud zůstavitel zničil pouze jeden stejnopis závěti, ačkoli věděl, že existuje její další stejnopis, k odvolání závěti nedošlo. Lze totiž připustit, že tak mohl činit i úmyslně. Není nic neobvyklého, že

³¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012

³¹⁹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 37.

³²⁰ *Koncepční změny v dědickém právu* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, [cit. 15. ledna 2015]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/koncepcni-zmeny>>.

³²¹ SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 83.

zůstavitel má strach o to, co bude s jeho majetkem, až tu nebude. Jestliže má například více dětí a některé z nich se k němu nechovají tak, jak by si zasloužil, sepíše závěť v tom smyslu, aby se z jeho pozůstalosti dostalo těm, kteří si to dle jeho přesvědčení zaslouží. Proto může nastat situace, kdy se některé jeho dítě dozví o jeho závěti, se kterou důrazně nesouhlasí, protože mu podle ní ze zůstavitelovy pozůstalosti nemá nic připadnout. Zůstavitel proto před ním zničí listinu, na které je učiněna jeho závěť s tím, že nespokojené dítě se bude domnívat, že zůstavitel závěť odvolal. V tomto případě je vhodné, aby byla zůstavitelova poslední vůle chráněna a závěť považována za neodvolanou. Naopak pokud zůstavitel nezničí všechny stejnopisy své závěti pouze proto, že o dalším stejnopisu nevěděl, popřípadě zapomněl, že nějaký další existuje, měla by se taková závěť považovat za odvolanou. Zůstavitel již v řízení o pozůstalosti nemůže podat vysvětlení, proč nezničil veškeré stejnopisy své závěti, proto v případě, že tato otázka bude v rámci pozůstalostního řízení sporná, mohou dědici podat žalobu k soudu mimo řízení o pozůstalosti.³²²

Může nastat situace, kdy dojde ke zničení závěti bez úmyslu zůstavitele. Takovou situaci může být požár či povodeň, které zasáhly dům, kde měl zůstavitel uloženou svou závěť. Nebo mohl mít svou závěť uloženou ve své oblíbené knize, kterou někomu daruje a zapomene si ji z ní vzít. Anebo zůstavitel může uschovat svou závěť u svého přítele, který mu jeho závěť ztratí. V tomto případě se může dokonce stát, že se o ztrátě závěti zůstavitel nemusí za svého života ani dozvědět, pokud mu to jeho přítel nesdělí, a on nemá důvod závěť obnovit. Na tyto situace pamatuje zákon v § 1578 odst. 2 OZ, který říká: *„Porušil-li zůstavitel listinu jiným způsobem, neobnovil-li závěť, ač ví, že listina byla zničena nebo ztracena, závěť se tím ruší, plyne-li z okolností nepochybně zůstavitelův zrušovací úmysl.“* V těchto případech, kdy chybí zrušovací úmysl zůstavitele, nelze závěť považovat bez dalšího za odvolanou. Pokud ale zůstavitel potom, co se o zrušení závěti dozví, neprojeví zájem závěť po delší dobu obnovit, lze shledat v takovém jednání zrušovací úmysl zůstavitele. Obdobně tyto situace řešil OZ1811 v § 722: *„Stala-li se uvedená poškození listiny jen náhodou nebo ztratila-li se listina, nepozbývá poslední vůle své platnosti, prokáže-li se jinak náhoda a obsah listiny.“* Lze dědit tedy i podle fyzicky neexistující závěti. Jestliže se bude taková závěť považovat za neodvolanou, je potřeba

³²² Další postup viz § 1672 a § 1673 odst. 1 OZ a § 168 až 170 ZŘS

v rámci řízení o pozůstalosti prokázat, že závěť skutečně existovala, jaký byl její obsah a také zda splňovala všechny zákonné formální náležitosti.³²³

Dalším způsobem odvolání závěti je její vydání z úřední úschovy. Výslovně je tento způsob uveden v § 1579 odst. 1 OZ, který říká: *„Byla-li závěť pořízena ve formě veřejné listiny, má zůstavitel právo požadovat kdykoli, aby mu závěť byla vydána; závěť lze vydat jen zůstaviteli osobně. Vydá-li se zůstaviteli závěť, považuje se za odvolanou.“* Důležité je si zde uvědomit, že se jedná o závěť ve formě veřejné listiny, tedy notářského zápisu. Ačkoli jsou zde uvedena slova *„považuje se“*, nejedná se o vyvratitelnou právní domněnku.³²⁴ Za účinnosti OZ1811 bylo naopak dovozováno, že vydáním závěti ve formě veřejné listiny z notářské úschovy, která splňovala náležitosti soukromé závěti, se nerušila, ale pouze pozbyla povahy veřejné formy závěti.³²⁵

Tento způsob odvolání závěti zavedl do naší právní úpravy významnou změnu. Dle předchozí právní úpravy nebylo možné listinu obsahující závěť ve formě notářského zápisu nikomu vydat a vyřadit ji tak ze sbírky notářských zápisů. Chtěl-li zůstavitel zrušit takovou závěť, mohl tak učinit pouze pořízením nové závěti nebo jejím výslovným odvoláním a přitom původní závěť byla ponechána v notářské úschově. Tento postup poskytoval ochranu zůstaviteli. Tato ochrana spočívala v tom, že listina, ve které je projevena jeho poslední vůle, byla v originální podobě stále zachována. Domnívám se, že možností vydání závěti z notářské úschovy se rozšířila volnost zůstavitele, o kterou se OZ snaží. Jestliže zůstavitel chce jednou pro vždy odvolat svou závěť, není dle mého názoru žádný důvod k tomu, aby byla přesto v úschově notáře dále zachována. Zpravidla zůstavitel závěť odvolává proto, že se změnily jeho poměry a znění závěti tomu již nedopovídá. Proto zůstavitel buď pořídí novou závěť, nebo ponechá svou pozůstalost připadnout zákonným dědicům. Stejně zůstavitel nemohl napsat prohlášení: *„Odvolávám závěť, kterou jsem sepsal dne 2. 9. 1999 v Mladé Boleslavi a přeji si, aby závěť, kterou jsem sepsal dne 1. 7. 1987 v Hradci Králové, byla platná“*. V tomto případě musí sepsat novou závěť, i když bude ve stejném znění jako ta, kterou sepsal 1. 7. 1987 v Hradci

³²³ To, co musí být v rámci pozůstalostního řízení prokázáno, neexistuje-li již originál závěti, uvedl již Nejvyšší soud v usnesení ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012

³²⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 200.

³²⁵ *„Veřejné pořízení písemné, které má jinak náležitosti soukromého, nezruší se tím, že si je pořizovatel dá vydati a doma uschová, pozbude jen povahy pořízení veřejného.“* Viz SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý Kompas, 1946, s. 37.

Králové. Napsal-li zůstavitel několik závětí, nelze pouhým odkázáním na jednu z nich ji uvést znovu v platnost.

Závěť z notářské úschovy může být vydána pouze osobně zůstaviteli. Nelze tedy, aby se k tomuto jednání nechal zastoupit jinou osobu. Tento požadavek je samozřejmě na místě, aby byla zachována jistota, že tak činí pořizovatel na základě svého uvážení. Notář pořizovatele poučí o tom, že vydáním závěti z notářské úschovy se považuje závěť za odvolanou. Notář je dále povinen poznamenat doložkou na vydaném notářském zápisu a svém spisu informace, že se závěť považuje za odvolanou, že zůstaviteli bylo dáno poučení, datum vydání závěti, své jméno, příjmení, sídlo a označení notáře, doložku dále opatří otiskem svého úředního razítka a podepíše ji. Přitom notář sepíše za účasti pořizovatele protokol o vydání notářského zápisu o závěti. Nakonec je nezbytné, aby notář provedl výmaz údajů o konkrétní závěti a jejím pořizovateli z Evidence právních jednání pro případ smrti.³²⁶ Okamžikem vydání ze sbírky notářských zápisů je závěť odvolána.³²⁷ Tento způsob odvolání závěti přistupuje jako další možnost daná zůstaviteli, jak může zrušit závěť ve formě notářského zápisu. Zůstavitel může využít i kterýkoli z předchozích způsobů. Tento způsob zrušení závěti může zůstavitel považovat za vhodný proto, že závěť se neobjeví v pozůstalostním řízení a s jejím obsahem se dědici neseznámí, což by zbytečně mohlo vést k rozbrojům v rodině.

Lze tímto způsobem odvolat závěť, která byla sepsána ve formě notářského zápisu státním notářstvím do roku 1992, která je v úschově soudu? Samozřejmě i tyto závěti podléhají možnosti vydání pořizovateli.³²⁸ To, kdo má tento notářský zápis vydat, není výslovně stanoveno. Pravděpodobně by mohlo být postupováno analogicky dle § 113 NotŘ: „*Stejnopisy, opisy a výpisy z notářských zápisů sepsaných státním notářstvím a potvrzení ze spisů vedených v nerozhodovací činnosti státního notářství, které jsou uloženy u okresního soudu, vydává notář se sídlem v sídle tohoto okresního soudu, který byl pro příslušný kalendářní rok určen notářskou komorou.*“ Toto ustanovení hovoří o stejnopisech, opisech a výpisech z notářských zápisů, ale nikoli

³²⁶ Podrobný postup notáře při vydání závěti ve formě veřejné listiny viz § 101 NotŘ.

³²⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 84.

³²⁸ Školení notářů (přednáška JUDr. Ladislava Muzikáře), Kroměříž, dne 16. června 2015

o originálech notářských zápisů. Aby bylo možné takto postupovat, bylo by zapotřebí přizpůsobit procesní úpravu.

Je zde potřeba odlišit situaci, kdy zůstavitel požádá notáře o opis notářského zápisu a později se rozhodne zrušit závěť zničením tohoto pouhého opisu. Zničí-li zůstavitel pouze opis notářského zápisu, aniž by si vyžádal vydání závěti ve formě notářského zápisu z notářské úschovy, dle mého názoru nedojde ke zrušení závěti. Jestliže by se zůstavitel před notářem zmínil, že má v úmyslu odvolat závěť, jistě ho notář poučí, že pouhým vydáním opisu notářského zápisu nelze docílit odvolání závěti, protože by nebyl dodržen zákonný postup.

V § 1579 odst. 2 OZ je uvedena odlišná situace od § 1579 odst. 1 OZ. Výslovně § 1579 odst. 2 uvádí: *„Byla-li závěť uložena do úřední úschovy, má zůstavitel právo požadovat její vydání; vydání závěti nemá právní následky podle věty druhé odstavce 1.“* Zde se jedná také o vydání závěti z úřední úschovy, ale závěti ve formě soukromé listiny, nikoli závěti ve formě listiny veřejné. Dnes je za úřední úschovu považována notářská úschova a postup při vydávání listin z této úschovy je stanoven v § 84 NotŘ. Stejně tak jako u závěti ve formě veřejné listiny může být i závěť ve formě soukromé listiny vydána pouze pořizovateli. Vydáním závěti úschova končí a notář současně provede v Evidenci právních jednání pro případ smrti výmaz údajů o této závěti a o jejím pořizovateli. Vydání této závěti z úschovy nemá za následek odvolání závěti. Chce-li zůstavitel tuto závěť zrušit, musí učinit některým ze shora uvedených způsobů zrušení, a to buď pořídit novou závěť, nebo závěť odvolat. Těmito dvěma způsoby může zůstavitel zrušit i závěť, která je stále uložena v úřední úschově. Uložení závěti v úřední úschově není překážkou pro její následné zrušení.

11.3 Obnova dřívější závěti

S účinností OZ se do našeho právního řádu vrátila možnost tzv. *„obživnutí závěti“*, které připouštěl OZ1811 v § 723. Za účinnosti OZ1964 nebyla obnova dřívější závěti v zákoně zakotvena a byla dokonce judikaturou vyloučena.³²⁹ Dle § 1580 OZ:

³²⁹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1980, sp. zn. 11 Co 127/80, R 30/1982 civ.: *„Byla-li závěť zrušena závětí pozdější, neobnoví se její účinnost tím, že pozdější závěť byla pak odvolána anebo že byla zničena listina, na níž byla závěť napsána.“* Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne

„Zrušil-li zůstavitel novější závět', ale dřívější uchová, má se za to, že dřívější závět' nepozbyla platnost a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena.“ V tomto ustanovení se nachází jak vyvratitelná právní domněnka, tak právní fikce. Domnívám se, že je vhodné zde preferovat vyvratitelnou právní domněnku, aby bylo možné připustit důkaz opaku. Je totiž důležité správně posoudit, zda bylo úmyslem zůstavitele obnovit platnost původní závěti. Zruší-li závět' pozdější a bude-li tato otázka sporná, půjde o spor o dědické právo a bude dále postupováno dle § 170 ZŘS.

Aby mohlo dojít k obnově dřívější závěti, musí být zůstavitelem zrušena ta pozdější. Zrušit ji může jak pořízením nové závěti, tak jejím odvoláním. Dřívější závět' musí být ale uchována do doby zrušení novější závěti. Zákon výslovně neklade podmínku, že musí být uschována v úřední úschově, proto může být v úschově u jiného schovatele, nebo ji může mít zůstavitel ve své dispozici, například uloženou u sebe doma.

Podmínkou uchování dřívější závěti je zjevně dána další podmínka, a to, že dřívější závět' musí být vždy v písemné formě. Ústní závět' dle mého názoru nelze obnovit, a to zejména proto, že člověk ji neudrží dlouho v paměti, proto nelze hovořit o uchování závěti, jak požaduje zákon. Stejný názor byl dovozován již za účinnosti OZ1811.³³⁰ Ale novější závět', která bude zrušena, může být dle mého názoru nejen písemná, ale i ústní.

Toto ustanovení lze zřejmě použít pouze tehdy, pořídil-li zůstavitel pouze dvě závěti, které vedle sebe nemohou obstát. Jestliže by zůstavitel druhým pořízením závěti zrušil svou první závět' a poté by zrušil i svou druhou závět', tak ta první již neobživne.³³¹ Lze ale nalézt názor, který připouští, že při obnovení závěti, může mít zůstavitel i více závětí, které nemohou vedle sebe obstát. Pro tento případ by bylo ale vhodné, aby se

26. července 1999, sp. zn. 18 Co 385/98: „Odvoláním, zrušením, či zničením pozdější závěti nedojde k obnovení závěti předcházející.“

³³⁰ V § 723 OZ1811 bylo výslovně uvedeno: „Jestli zůstavitel zničil poslední pořízení, ale dřívější písemné pořízení nechal neporušené, nabývá dřívější písemné opět platnosti. Dřívější ústní pořízení tím neoživne.“ Obnovení závěti se tedy vztahovalo pouze na písemná pořízení a dřívější ústní neoživla. Dále viz SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 37.

³³¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 201.

zůstavitel výslovně vyjádřil, zda zrušením nové závěti má v úmyslu obnovit platnost dřívější závěti, pokud ano, tak které.³³²

K obživení závěti může dojít pouze zákonem stanoveným postupem shora. Nelze připustit, aby zůstavitel odvolal odvolání závěti, a tím navrátil platnost odvolané závěti.³³³

11. 4 Neúčinná zrušovací doložka

V § 1581 OZ je upravena neúčinná zrušovací doložka: „*Prohlásí-li zůstavitel, že neplatná budou všechna jeho příští pořízení pro případ jeho smrti, anebo že budou neplatná taková pořízení, jež nebudou zřízena v určité formě, nepřihlíží se k tomu.*“ Tímto ustanovením je vyzdvižena volnost zůstavitele, a to tak, že si ji sám sobě nemůže omezit. Obdobně byla vůle zůstavitele chráněna i dle OZ1811.³³⁴ Takové prohlášení zůstavitele nemá žádné právní účinky na platnost závěti. Zůstavitel se tedy nemůže omezit, že již nesmí pořídit jinak pro případ smrti. Nesmí si ani stanovit, že může pořídit již jen určitou formou, například holografní závětí či alografní závětí atd. Toto ustanovení je určeno i dědicům jako upozornění, že pokud zůstavitele donutí, aby do své závěti zanesl prohlášení, že toto je jeho poslední závěť a případné další pořízení je neplatné, nebude se k takovému prohlášení přihlížet.

³³² FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 278.

³³³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 319.

³³⁴ § 716 OZ1811

Závěr

V této rigorózní práci je podán ucelený pohled na problematiku závěti a zároveň jsou vytyčeny změny, které přinesla nedávná rekodifikace soukromého práva. Z porovnání OZ a OZ1964 vyplynulo, že institut závěti v OZ je oproti úpravě v OZ1964 upraven značně podrobněji a více do detailů, a to zejména po vzoru OZ1811. OZ do právní úpravy závěti přinesl dvě změny, které jsou zásadního významu, a další, které spočívají pouze v upřesnění formulací některých původních ustanovení.

První významnou změnou, která se prolíná současnou úpravou dědického práva, je, že se mnohem větší měrou projevuje zásada autonomie zůstavitelovy vůle. To je zřejmé na několika místech právní úpravy. Dle slov autorů OZ to byl hlavní záměr dnešní úpravy dědického práva. Ti konstatují: „*V socialistickém občanském zákonu se vycházelo z představy, že stát určuje, co je pro lidi dobré. My jsme naopak toho názoru, že každý člověk ví sám nejlépe, kde je jeho štěstí a že má právo ho hledat.*“³³⁵ Právní úprava dědického práva v sobě odráží společenský vývoj, proto dnešní právní úprava na rozdíl od té předchozí upřednostňuje testamentární dědickou posloupnost před dědickou posloupností intestátní.

Druhá zásadní změna v právní úpravě závěti souvisí s výše uvedenou zásadou. Zůstavitel má dnes mnohem širší možnosti z hlediska obsahu závěti. Zůstavitel již dnes může do závěti zakomponovat podmínky, doložení času, příkazy, náhradnictví, svěrenské nástupnictví a povolání vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti. Současně může s pořízením závěti spojit odkaz, vydědění, započtení, případně i svěrenský fond. Jak zůstavitel ve formě soukromé listiny, tak notář ve formě veřejné listiny, mohou díky širším možnostem pořídit konkrétní závěť tak, aby majetek zůstavitele byl po jeho smrti rozdělen co nejpřesněji dle jeho představ, tedy aby co nejvíce vyhovovala zůstavitelově přání. Přesto se ale domnívám, že některé možnosti se v praxi objeví zřídka, zejména pokud se jedná o podmínky, příkazy nebo úlevy při pořizování závěti.

Předchozí právní úprava závěti byla příliš stručná, proto byl praxí nejednou vyžadován výklad jak ze strany právní teorie, tak i ze strany soudů. OZ již upravuje v této

³³⁵ *Dědit a smlouvat se bude jinak* [online]. občanskýzákoník.justice.cz, 10. května. 2011 [cit. 11. ledna 2015]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/dedit-i-smlouvat-se-bude-jinak>>.

oblasti výslovně některá výkladová pravidla, která pomáhají zůstaviteli objasnit, jak bude naloženo s jeho majetek po jeho smrti. OZ již také ku prospěchu zůstavitele neklade tak velký důraz na některé formální náležitosti závěti, zejména připouští, že neuvedení přesného data v závěti nezpůsobuje vždy neplatnost závěti.

I přes podrobnější úpravu problematiky závěti lze z dnešní úpravy vyzorovat, že přináší více výkladových problémů, než přinášela úprava v OZ1964. Je to nejen tím, že samotný text zákona je mnohem rozsáhlejší, ale i tím, že úprava je na některých místech nejednoznačná. U některých případů, jak je možné v práci se dočíst, lze dnes nalézt u výkladového problému i více možných řešení. U převážné většiny z nich je uveden názor, ke kterému se přikláním, s tím, že je vždy odůvodněn. U některých z nich je ale možné, že praxe se dá jiným směrem. Ačkoli lze na některé otázky odpovědět užitím § 1 odst. 2 OZ, tedy připustit vše, co zákon výslovně nezakazuje, je vhodné se držet raději striktního výkladu. Samozřejmě tento dispozitivní výklad nelze vždy vyloučit, ale je nutné v konkrétním případě racionálně zvážit, jaké by měl důsledky. Pokud by bylo uvažováno tak, že je vše povoleno, co není zakázáno, ztratil by institut závěti pevný řád, který závěti určité náleží. Účinky závětí, které jsou pořízeny dnes, nastanou až za několik let, pravděpodobně za několik desítek let. Proto až poté budou praxí důsledně vyžadovány jasné výklady.

Z pohledu veřejnosti je úprava závěti vcelku přehledná, ale na některých místech složitá. Ačkoli rozšířené možnosti pro pořízení závěti mají sloužit potřebám lidí, dle dostupných informací je lidé doposud využívají poskrovnu. Vzhledem k jejich složitosti je lidé ve své závěti bez rady odborníka neuvedou, lidé tedy stále více vyžadují k pořízení závěti pomoc notáře. Prozatím lidé projevují zájem zejména o náhradnictví, které bylo připuštěno judikaturou již za účinnosti OZ1964. Co se týká institutů nově zavedených OZ, tak mezi veřejností se pomalu rozšiřuje povědomost a zájem o svěřenské nástupnictví a povolání vykonavatele závěti. Až po uplynutí delší doby od nabytí účinnosti OZ se ukáže, zda se některé instituty mezi veřejností natolik rozšíří, že je do svých závětí začne běžně vkládat.

Ze strany notářů lze konstatovat, že instituty, které lze nově spojit s pořízením závěti a které se zatím v praxi ujaly, je pomálu. Notáři se zejména setkávají s žádostmi, jak je výše uvedeno, o zřízení svěřenského nástupnictví nebo povolání vykonavatele

závěti. Naopak lidé neprojevují zájem o uvádění vedlejších doložek v závěti. Snahou notáře je psát závěti stručně a jasně. Proto převážná část dnešních závětí ve formě notářského zápisu obsahuje pouze povolání dědice, popřípadě jsou spojeny s institutem vydědění.

Na závěr nelze opominout konstatovat, že závěť je velice užitečným institutem, proto je příhodné, že ji OZ věnuje vcelku velkou pozornost. Vzhledem k rozsáhlé rekodifikaci našeho soukromého práva se domnívám, že se institut závěti dostal veřejnosti více do povědomí, než tomu bylo dříve. Proto se zájem o její pořízení poněkud zvýšil, v čemž lze shledat především pozitivum. Závěť je užitečná zejména v případech, kdy zůstavitel nemá své potomky ani manžela. V těchto případech je zabráněno, aby zůstavitelova pozůstalost připadla státu. Dále je přínosná také v případech, kdy je pravděpodobné, že při projednání pozůstalosti zůstavitele vznikne spor mezi dědici o rozdělení pozůstalosti, a závěť mezi dědici nastolí pořádek. Samozřejmě nelze v praxi vyloučit, že určitá závěť přinese opačný účinek. Může tomu být tak tehdy, kdy se jedná o zapomenutou závěť a od jejího pořízení uplynula dlouhá doba, poměry mezi dědici se změnily a zůstavitel svou závěť tomu nepřizpůsobil.

Po komplexním prostudování právní úpravy institutu závěti lze považovat změny právní úpravy závěti v OZ za zdařilé, protože základ právní úpravy závěti, který se osvědčil, ve svém textu ponechal a učinil změny zejména tam, kde byly praxí shledány nedostatky. Změnami reaguje zejména na současné sociální poměry a potřeby praxe.

Seznam zkratek

DŘ – zákon č. 280/2009 Sb. daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

DnemZ – zákon č. 338/1992 Sb. o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů

ElPod – zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů

KatZ – zákon č. 256/2013 Sb. o katastru nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů

LZPS – ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

NotŘ – zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

OZ1811 – císařský patent č. 946/1811 Sb., obecný občanský zákoník, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř., ve znění účinném k 1. 1. 1917

OZ1964 – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. účinném k 1. 1. 2013

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

TrŘ – zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

Monografie

BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 200 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 650 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii i praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 432 s.

SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946. 88 s.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 377 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 308 s.

Komentáře

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV: dědické právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 648 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.

SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1276 s.

SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: Komentář - 2. svazek*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 2321 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 728 s.

Odborné časopisy

- FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 11, s. 1203 - 1216.
- HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, č. 3, s. 283- 286.
- HORÁK, Ondřej. Tzv. Nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 381-386.
- KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 5, s. 157 – 166.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s.
- KNAP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonost*, 1983, roč. 6, s. 326-334.
- KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. *Ad Notam*, 1995, č. 5, s. 110-115.
- KOUBA, Václav. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. *Ad Notam*, 2000, č. 4, s. 73-77.
- KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, roč. 5, s. 9-10.
- MUŽIKÁŘ, Ladislav. Nabývání dědictví. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*, 2006, s. 149 – 170.
- MUŽIKÁŘ, Ladislav. Závěť. *Zpravodaj jednoty českých právníků*, 2013, roč. 2, s. 33-44.
- PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval. *Ad Notam*, 2013, roč. 1, s. 14.
- PIHERA, V. K některým otázkám evropské úpravy nabídek převzetí. *Právní rozhledy*, 2005, č. 19, s. 215 – 216.
- ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, č. 3, s. 3-8.
- ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 45-47.
- SEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 2, s. 56-58.
- WAWERKA, Karel. Nový občanský zákoník z pohledu emeritního notáře. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 28 - 30.

Novela občanského zákoníku. *Právní zpravodaj*, 2015, roč. 276.

Odborné semináře

Konference: Proměny dědického práva, společné jmění manželů, přednáška Zásady dědického práva, rozdíly v přístupech starého a nového zákoníku, Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, Ostrava, 24. dubna 2012

Školení notářů, Špindlerův Mlýn, dne 23. dubna 2015

Školení notářů (přednáška JUDr. Martina Šešiny), Kroměříž, dne 15. června 2015

Školení notářů (přednáška JUDr. Kamily Beerové), Kroměříž, dne 16. června 2015

Školení notářů (přednáška JUDr. Ladislava Muzikáře), Kroměříž, dne 16. června 2015

Školení notářů (přednáška JUDr. Romana Fialy), Špindlerův Mlýn, dne 17. září 2015

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb., obecný občanský zákoník, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř., ve znění účinném k 1. 1. 1917

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. účinném k 1. 1. 2013

Zákon č. 338/1992 Sb. o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů (ElPod).

Zákon č. 280/2009 Sb. daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2013 Sb. o katastru nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z r. 1950 [online]. psp.cz, [cit. 2. ledna 2014].

Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

Judikatura

Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu ze dne 17. dubna 1907, č. 3205

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 1922, sp. zn. Rv I 739/22

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. listopadu 1923, sp. zn. Rv I 1162/23

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 1925, sp. zn. R I 215/25

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. května 1925, sp. zn. Rv I 581/25

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 1926, sp. zn. R I 1005/26

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. května 1931, sp. zn. Rv II 211/30

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1980, sp. zn. 11 Co 127/80

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. února 1994, sp. zn. 18 Co 218/93

Usnesení Obvodního soudu Essen ze dne 14. července 1995, sp. zn. 95 II 5/95

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96

Usnesení Vrchního zemského soudu ve Frankfurtu n. M. ze dne 11. července 1997, sp. zn. 20 W 254/95

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. června 1998, sp. zn. 24 Co 207/98

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. července 1999, sp. zn. 18 Co 385/98

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. října 1999, sp. zn. IV. ÚS 396/99

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. listopadu 1999, sp. zn. 24 Co 328/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 617/99

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1977/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. března 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2428/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. května 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2004, sp. zn. 30 Cdo 1765/2004

Usnesení Bavorského vrchního zemského soudu ze dne 1. prosince 2004, sp. zn. 1ZBR 93/044

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2005, sp. zn. 30 Cdo 967/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005
Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2006, sp. zn. 321/06
Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. 3038/07
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. května 2010, sp. zn. 17 Co 79/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 29 Cdo 865/2009
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2992/2009
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp. zn. 21 Cdo 3332/2009
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2013, sp. zn. 30 Cdo 1556/2013
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2014, sp. zn. 21 Cdo 2088/2013
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. 21 Cdo 4290/2013
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2015, sp. zn. 30 Cdo 5362/2014
Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. července 2015, sp. zn. 799/15

Internetové zdroje

BEDNÁŘ, Václav. *Dědické právo - návrat k evropským standardům* [online]. pravni-symposium.cz, 2011 [cit. 5. ledna 2015]. Dostupné na <

Češi stále častěji píší závěti, na dobročinnost odkazují milióny [online]. novinky.cz, 4. října. 2015 [cit. 5. října 2015]. Dostupné na <[<http://www.novinky.cz/domaci/380410-cesi-stale-casteji-pisi-zaveti-na-dobrocinnost-odkazuji-miliony.html>".](http://www.novinky.cz/domaci/380410-cesi-stale-casteji-pisi-zaveti-na-dobrocinnost-odkazuji-miliony.html)

Dědit a smlouvat se bude jinak [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 10. května. 2011 [cit. 11. ledna 2015]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/dedit-i-smlouvat-se-bude-jinak>>.

Koncepční změny v dědickém právu [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, [cit. 15. ledna 2015]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/koncepcni-zmeny>>.

Metodická pomůcka pro přípravu návrhů právních předpisů (III.část) [online]. vlada.cz, [cit. 6. září 2015]. Dostupné na <http://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Metodicka_pomuckaIII.pdf>.

PILÍK, Václav. *Tzv. negativní závěť* [online]. pravni prostor.cz, 2014 [cit. 2. února 2015]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/rekodifikace/tzv-negativni-zavet>>.

Okamžik smrti [online]. ceskatelevize.cz, 2014 [cit. 21. února 2015]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10559907705-okamzik-smrti/21438255750/t>>.

Prítelkyně zesnulého hokejisty Vašíčka může podle soudu dědit [online]. idnes.cz, 19. prosince 2014 [cit. 21. června 2015]. Dostupné na <http://revue.idnes.cz/pritelkyně-zesnuleho-hokejisty-vasicka-muze-dedit-fx2/lidicky.aspx?c=A141219_140449_lidicfky_zar>.

Vydedím tě, hrozí rodiče dětem. Ale není to tak jednoduché. [online]. novinky.cz, 12. listopadu 2015 [cit. 14. listopadu 2015]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/domaci/386106-vydedim-te-hrozi-rodice-detem-ale-neni-to-tak-jednoduche.html>>.

Závěť a její náležitosti [online]. epravo.cz, 2001 [cit. 2. února 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zavet-a-jeji-nalezitosti-2436.html>>.

<http://www.czechpoint.cz/web/>

<http://portal.justice.cz/Justice2/Uvod/uvod.aspx>

Resumé

This thesis addresses the issue of wills. A will is the most common and most frequent disposition of property upon death, through which the deceased can effect his wishes regarding how his assets will be disposed of in the event of his death. Through the will, the testator appoints their heirs and determines their share of the estate

This work is focused on the current legislation regarding wills, contained in Act no. 89/2012 Coll. of The Civil Code, which is markedly different to the previous legislation as per Act no. 40/1964 Coll. of the Civil Code. The way in which this work has been structured reflects the sequence of the statutory regulations. The opening chapters deal with the general characteristics and interpretation of wills. The work then deals with the issue of wills and rightful heirs, as rightful heirs are provided protection by law in the form of a compulsory share, even if the decedent's will omitted them. The following chapters define the rules for the division of the estate among the heirs and the legatees' right of accretion in the event that any of them will inherit. The largest chapter is devoted to the contents of the will, namely the dating of wills, the signing of wills, their conditions, the evidencing of the time, instruction, the appointment of the executor, the appointment of the estate administrator, and substitutions and successions in trust. This thesis also discusses other institutions that may be associated with the execution of wills, these being by reference, disinheritance, calculating a compulsory share or inheritance and trust funds. There is also a chapter dealing with the consequences of the deceased person making a mistake in the will, the various forms of wills and the obligations of the persons involved in the confidentiality requirement of the will. The concluding part is devoted to the various ways of revoking wills.

This work not only provides a comprehensive explanation of the problems surrounding wills, but also addresses the problems of interpretation which occur under the current legislation, while also offering solutions. This thesis looks at the issue from the viewpoints of both the professional community dealing with this area of law, in particular notaries, as well as the general public. An evaluation of whether this issue is comprehensibly regulated, whether it meets the needs of the people and whether its treatment in today's legislation is deemed by notaries as being successful is also contained herein .

Abstrakt

Tato rigorózní práce pojednává o problematice závěti. Závěť je nejběžnějším pořízením pro případ smrti, kterým zůstavitel projevuje své přání, jak má být naloženo s jeho majetkem pro případ jeho smrti. Cílem práce bylo zjistit, zda je dnes tato problematika upravena srozumitelně, zda slouží potřebám lidí a zda vyhovuje lidem, kteří se touto problematikou zabývají, zejména notářům.

Práce je zaměřena na současnou právní úpravu závěti v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník s tím, že je poukázáno na významné změny, ke kterým došlo oproti předchozí právní úpravě v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Konkrétně se práce zabývá charakteristikou závěti, jejím výkladem, obsahem, subjekty, jejími formami a způsoby jejího zrušení.

Abstract

This thesis addresses the issue of wills. A will is the most common and most frequent disposition of property upon death, through which the deceased can effect his wishes regarding how his assets will be disposed of in the event of his death. The aim of the study was to determine whether the issue is now comprehensibly regulated, whether it meets the needs of the people and whether is suitable for the people who deal directly with this issue, in particular notaries.

The work is focused on the current legislation regarding wills contained in Act no. 89/2012 Coll of The Civil Code, which is markedly different to the previous legislation as per Act no. 40/1964 Coll. of The Civil Code. Specifically, this thesis addresses the characteristics of wills, their interpretation, contents, subjects, forms and methods of revocation.

Klíčová slova

Dědění, závěť, zůstavitel

Keywords

Inheritance, testament, testator